

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU’NUN “SELÇUKLU
ÜÇLEMESİ” ADLI ROMAN DİZİSİ (KİLİT-ANAHTAR-KAPI)
NDEKİ HALK BİLİMİ UNSURLARININ TESPİTİ VE
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Emin ERGEN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Tuğrul BALABAN

Nevşehir
Haziran 2016

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN “SELÇUKLU
ÜÇLEMESİ” ADLI ROMAN DİZİSİ (KİLİT-ANAHTAR-KAPI)
NDEKİ HALK BİLİMİ UNSURLARININ TESPİTİ VE
İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Emin ERGEN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Tuğrul BALABAN

Nevşehir

Haziran 2016

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Mehmet Emin ERGEN

İmza:

"Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun "Selçuklu Üçlemesi" Adlı Roman Dizisi (Kilit- Anahtar-Kapı)'ndeki Halk Bilimi Unsurlarının Tespiti ve İncelenmesi." adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Mehmet Emin ERGEN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Tuğrul BALABAN

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Yrd. Doç. Dr. Tuğrul BALABAN danışmanlığında Mehmet Emin ERGEN tarafından hazırlanan "Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun "Selçuklu Üçlemesi" Adlı Roman Dizisi (Kilit-Anahtar-Kapı)'ndeki Halk Bilimi Unsurlarının Tespiti ve İncelenmesi." adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

27/06/2016

JÜRİ

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Tuğrul BALABAN
Üye : Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ
Üye : Doç. Dr. Nedim BAKIRCI

İMZA

T. Balaban
M. Çeribaş
N. Bakirci

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 18/07/2016 tarih ve 2016.35.450 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

N. Yalçın
18/07/2016
Doç. Dr. Neşe YALÇIN
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez konumun belirlenmesinde, planlamasında ve yürütülmesinde beni yönlendiren, görüş ve önerileriyle karşılaştığım tüm sorunların çözülmesinde yardımcı olan, bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyen çok değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Tuğrul BALABAN'a

Yüksek Lisans ders dönemim sırasında ve sonrasında bana yol gösteren, bilgi ve tecrübeleriyle yanımda olan, kıymetli hocam Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ'a

Maddi manevi desteğini eksik etmeyen çalışmalarım boyunca beni teşvik eden sayın hocam Doç. Dr. Şahlan ÖZTÜRK'e

Çalışmalarım süresince bilgi ve görüşleriyle, tezimin yazımında bana yardımcı olan Arş. Gör. Mehmet Emin DEDE'ye gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman yanımda olup her konuda bana destek olan, dualarını eksik etmeyip, bu günlere gelmemi sağlayan aileme sevgi ve saygılarımı sunarım.

**MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN “SELÇUKLU ÜÇLEMESİ” ADLI
ROMAN DİZİSİ (KİLİT-ANAHTAR-KAPI) NDEKİ HALK BİLİMİ
UNSURLARININ TESPİTİ VE İNCELENMESİ**

Mehmet Emin ERGEN

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Haziran 2016**

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Tuğrul BALABAN

ÖZET

Mustafa Necati Sepetçioğlu, Cumhuriyet Dönemi Türk romanına, tarihi roman yazmadaki başarısıyla yeni bir soluk getirmiştir. Yazar, yetiştiği çevrenin kültürüyle yoğrulan romanlarını Anadolu'nun milli-manevî değerleriyle “ideal Türk insanı” tipi çizerek, Türk okurlarına kendi tarihini yeniden öğretmiştir.

“Selçuklu Üçlemesinde” (Kilit-Anahtar-Kapı) Selçuklu tarihini anlatırken, etkilendiği Türk destanlarını, metaforik dili ve efsanevî anlatımıyla kurgulamış, Büyük Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan başlayarak, Anadolu'nun nasıl Türkleştiğini ve İslamlaştığını, Haçlılarla olan mücadeleleri, bazı Türk beylerinin kişisel zaaflarına yenilerek birbirleriyle mücadeleye girip, devleti nasıl zayıf bıraktıklarını, ibretlik bir hikâyeye dönüştürerek anlatmıştır.

Tarihi dönemlerle ilgili bilgiler arttıkça tarihin karanlık sayfaları da aydınlanır. Bu aydınlanmadan halk bilimi de nasibini almıştır. Mustafa Necati Sepetçioğlu, romanlarına aksettirdiği kültürel değerleri ele alırken, halk bilimi unsurlarını metinler aracılığıyla olayların içerisinde verilerek, bu unsurların anlaşılmasının ve muhafaza edilmesini sağlandığı görülmüştür.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun “Selçuklu Üçlemesi” Adlı Roman Dizisi (Kilit-Anahtar-Kapı) 'ndeki Halk Bilimi Unsurlarının Tespiti ve İncelenmesi adlı çalışmada Sepetçioğlu'nun incelenen romanlarından yola çıkarak eserlerindeki folklor kadrolarının ve sözlü kültür ürünlerinin, yazılı bir kültür ürünü olan romana ve yazarın sanatına ne derece yansıtıldığının incelenmesi yapılmıştır.

Çalışmanın önemli bölümü *Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun, İncelenen Romanlarında Halk Bilimi Unsurları* adını taşımaktadır. Araştırmanın asıl kısmını oluşturan bu bölüm, *Dil Anlatım, Halk Şiiri, Anlatmalar, Kalıp Sözler, Dayanışma Yardımlaşma ve Eğitim Kurumları, Hayatın Dönüm Noktaları, Halk Bilgisi, Bayramlar Kutlamalar Törenler, İnanışlar, Halk Tiyatrosu, Oyun Eğlence Spor, Halk Mimarisi, Halk Mutfağı* ana başlıklarından oluşmaktadır.

Sonuç bölümünde çalışmada incelenen ve tespitine varılan halk bilimi unsurlarını Sepetçioğlu'nun yoğun bir şekilde kullandığı kanısına varılmış ve hakkında yapılan değerlendirme ile çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Necati Sepetçioğlu, roman, halk bilimi, halk edebiyatı, kültür aktarımı.

**DETERMINING AND EXAMINATION OF FOLKLORE ITEMS IN
MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'S "SELÇUKLU TRİLOGY" NOVEL
SERIES (KİLİT-ANAHTAR-KAPI)**

Mehmet Emin ERGEN

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences,
Department of Turkish Language and Literature, Mater Degree, June 2016
Supervisor: Assit. Prof. Tuğrul BALABAN**

ABSTRACT

Mustafa Necati Sepetçioğlu has brought a new breath to rebuplic period of Turkish novel with success of writing historical novels The author of the novel mingled with the culture of the environment where they grow Anatolia 's national - spiritual values with the "ideal Turkish people " type drawing , taught Turkish readers to re- own history .

In Selçuklu Trilogy (Kilit-Anahtar-Kapı), he fictionalize Turkish epics that he was influenced with his methaporic language and mithical expression and from the beginning of Anatolian Seljuk Sultanate's foundation, he told about how Anatolia became Turkish and Islam, the fight against the crusaders, how some Turkish lords were overwhelmed by their ambitions and fight each other and weaken the state by making them a noteworthy story.

As information about history increases dark stages of history are enlightened too. Folklore has its share from this enlightenment too. While determining cultural values that Mustafa Necati Sepetçioğlu reflected to his novels, it has been seen that folklore items are presented in the events through texts and these items are made easy to understand and preserved.

In the study titled as *Determining and Examination of folklore items in Mustafa Necati Sepetçioğlu's "Selçuklu trilogy" novel series (Kilit-Anahtar-Kapı)*, it is examined that in what degree folklore staff and vocal culture artifacts in his works reflected to novel as a written culture product and the writer's art.

The important part of the study is named as *folklore items in Mustafa Necati Sepetçioğlu's examined novels*. This part which is the main section of the study is composed of these titles: *Language Expression, Folk Poetry, Narrations, Routines, Solidarity, Mutualization and Education Institutions, Milestones of Life, Folklore, Festivals and Festivities, Ceremonies, Beliefs, Folk Drama, Game Entertainment Sport, Folk Architecture, Folk Cuisine*. In the conclusion, it has been concluded that the folklore items that are examined and determined in the study were used by Sepetçioğlu intensely and the study was ended with an assessment about him.

Key Words: Mustafa Necati Sepetçioğlu, novel, folklore, folk literature, transfer of culture.

KISALTMALAR

AKM	: Atatürk Kùltür Merkezi
Akt.	: aktaran
C.	: cilt
Çev.	: çeviren
Haz.	: hazırlayan
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TTV	: Türk Tarih Vakfı
MÜ	: Marmara Üniversitesi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	IX
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	X
KABUL VE ONAY SAYFASI	XI
TEŞEKKÜR	XII
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR	VIII
İÇİNDEKİLER	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN HAYATI, SANATI, ESERLERİ VE HALK KÜLTÜRÜNÜN MODERN EDEBİYATIMIZA ETKİSİ

1. MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN HAYATI SANATI VE ESERLERİ	7
1.1. HAYATI	7
1.2. SANATI VE ESERLERİ	10
1.2.1. SANATI	10
1.2.2. ESERLERİ	11
1.2.2.1. İncelenen Romanların Özetleri	14
1.2.2.1.1. Kilit	14
1.2.2.1.2. Anahtar	
1.2.2.1.3. Kapı	23
1.3. HALK KÜLTÜRÜNÜN MODERN EDEBİYATIMIZA ETKİSİ	25

İKİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN İNCELENEN ROMANLARINDA HALK BİLİMİ UNSURLARI

2.1. DİL ANLATIM	28
2.1.1. Ağızlardaki Kelime Hazinesi	28
2.1.2. Bedeni Hareketler Dışında Anlatım	30
2.1.2.1. Davulla Haberleşme	30
2.1.2.2. Mektuplaşma	31
2.1.2.2.1. Şökli'nin Süleyman Şah'a Mektubu	31
2.1.2.2.2. Kılıç Aslan'ın Anadolu Beylerine Mektubu	34
2.1.2.3. Ulak (Haberci) Vasıtasıyla Haberleşme	35
2.2. HALK ŞİİRİ	36
2.2.1. Mani	36
2.2.2. Türkü	40
2.2.3. Ağıt	46
2.3. ANLATMALAR	47
2.3.1. Peçenek Beyi'nin Oğlu Balçar ile Bizanslı Sofya Valisi Virma'nın Öyküsü:	48
2.3.2. Destanlar	49
2.3.2.1. Oğuz Kağan Destanı	51
2.3.2.2. Ergenekon Destanı	52
2.3.2.3. Bozkurt Destanı	55
2.3.2.4. Romanlarda Türk Destanlarından Tipler	57
2.3.2.4.1. Alp Tipi	58
2.3.2.4.1.1. Kegen Bey	58

2.3.2.4.1.2. Balçar	58
2.3.2.4.1.3. Boğaç	59
2.3.2.4.2. Alperen (Gazi) Tipi	59
2.3.2.4.2.1. Alpaslan	60
2.3.2.4.2.2. Kutalmışoğlu Süleyman Şah	61
2.3.2.4.2.3. Kılıç Aslan	62
2.3.2.4.2.4. Sav Tekin	63
2.3.2.4.3. Bilge (Velî) Tipi	64
2.3.2.4.3.1. Sarı Hoca	65
2.3.2.4.3.2. Küpeli Hâfız	66
2.3.2.4.3.3. Karakurt Hâfız	67
2.3.2.4.3.4. Ahmet Yesevî	68
2.3.2.4.4. Ahi Tipi	69
2.3.2.4.4.1. Hasan Ahi	69
2.3.2.4.5. Kadın (Ana) Tipi	70
2.3.2.4.5.1. Kadın Ana	71
2.3.2.4.5.2. Pelit Ana	72
2.3.3. Efsaneler	73
2.3.3.1. Kutlu Dağ Efsanesi	75
2.3.3.2. Karacuk Dağı Efsanesi	76
2.3.3.3. Anadolu Efsanesi	78
2.3.4. Memoratlar	80
2.3.4.1. Akça Kız	81
2.4. KALIPLAŞMIŞ SÖZLER	82
2.4.1. Atasözleri	83
2.4.2. Deyimler	84

2.4.3. Ku'an-ı Kerim' den Ayetler	86
2.4.4. Ölçülü Sözler Vecizeler	87
2.4.5. Küfürler Argo Sözler	88
2.4.6. Dualar Beddualar (Alkışlar/Kargışlar).....	89
2.4.7. Yeminler.....	90
2.4.7.1. Allah, Din, İman, Nikâh Üzerine Yapılan Yeminler	90
2.4.8. Hitaplar ve Nasihatler	91
2.4.8.1. Kúpeli Hafız'ın Oğlu İltutmuş'a Nasihati.....	91
2.5. DAYANIŞMA YARDIMLAŞMA VE EĞİTİM KURUMLARI.....	92
2.5.1. Ahilik	92
2.5.1.1. Ahilik Töreni.....	95
2.5.2. Dinî Kuruluşlar (Tarikatlar).....	98
2.5.2.1. Yesevîlik	98
2.5.2.2. Hasan Sabbah ve Bâtnilik	101
2.5.2.3. Rafizîlik.....	104
2.6. HAYATIN DÖNÜM NOKTALARI İLE İLGİLİ GELENEK VE GÖRENEKLER	106
2.6.1. Doğum.....	106
2.6.1.1. Kılıç Aslan'ın Doğumu	106
2.6.2. Ad Verme	106
2.6.3. Çocukluk Çağı.....	108
2.6.4. Kız Görme (Dünürcülük)	109
2.6.4.1. Melikşah'ın Düğünü	110
2.6.4.2. Kılıç Aslan'ın Düğünü	111
2.6.6. Ölüm.....	112
2.6.6.1. Demirci Baldur'un Ölümü	112

2.6.6.2. Sarı Hoca'nın Ölümü	113
2.6.6.3. Sultan Alparslan'ın Ölümü	113
2.6.7. Günlük Hayatla İlgili Gelenek Görenekler	114
2.6.7.1. El Öpme Geleneği	114
2.6.7.2. Helâllik İsteme Geleneği	115
2.6.7.3. Toy Geleneği	116
2.7. HALK BİLGİSİ	117
2.7.1. Halk Hekimliği	117
2.8. BAYRAMLAR TÖRENLER KUTLAMALAR	119
2.8.1. Kutsal Aylar-Günler	120
2.8.1.1. Ramazan Ay'ı	120
2.9. İNANIŞLAR	120
2.9.1. Kader İnancı	120
2.9.2. Türbe Ziyareti ve Atalar Kültü İnancı	121
2.9.3. Namaz Oruç İnancı	124
2.10. HALK TİYATROSU	125
2.11. OYUN EĞLENCE SPOR	130
2.11.1. Güreş	131
2.11.2. Cirit	131
2.11.3. Çevgan	132
2.12. HALK MİMARİSİ	133
2.12.1. Yapı Teknikleri ve Yerleşik Konutlar	133
2.12.1.1. Konak	133
2.12.1.2. Tekke	134
2.13. HALK MUTFAĞI	135
2.13.1. Yemek Kültürü	135

2.13.1.1. Yemeğe Başlamadan Edilen Dua veya Söylenen Sözler	136
SONUÇ	138
KAYNAKÇA	142
DİZİN	145
ÖZGEÇMİŞ	

GİRİŞ

Kültür, yekpare bir vücut gibi dil, tarih, edebiyat, din, inanç, estetik değerler, yaşama biçimi vb. birçok ögenin bilinçli bir sistematik içerisinde birleşmesiyle oluşan biyolojik anlamda olmamakla beraber felsefi anlamda canlı bir varlıktır. Bu canlı varlık, insan bilinci içerisinde edebiyat ve sanat eseri gibi araçlarla bireyler arasında yeni ifade şekilleri bulur. Bu anlamda edebiyat ve sanat eserlerinin çok yönlü değerlendirmelere uygun olmasının yanı sıra milletleri millet yapan değerleri ve algıları kitlelere aktarması açısından da ayrı bir önem arz etmektedir. Böylelikle edebiyat ve sanat eseri salt yeniden bir olay örgüsü yaratma değil, insana tarih bilincini ve milli kimliğini oluşturmada önemli bir vasıtaadır.

Tarihi yazmak ve bu tarihi gelecek nesillere aktarmak için yola çıkan Sepetçioğlu'nun romanlarında kullandığı temel kaynaklardan biri de halk bilimi unsurlarıdır. Bunun içindir ki eserleri folklor araştırmacıları tarafından göz ardı edilemez. Bu noktada halk bilgisi ürünlerinin nakil tarzlarına bakmak faydalı olacaktır.

Folklor ürünlerinin aktarılması yalnızca folklorik malzemelerle sınırlı olmamakla birlikte, bu aktarım diğer kültürel malzemelerden farklı olarak halk bilgisini tarif etmede yardımcı bir ölçüdür. Alan Dundes'in de belirttiği gibi halk bilgisinin -pek çok formu sözlü olarak nakledilmediği gibi birbirine zıt veya ikiye ayrılmış bir ölçü olarak- yazılı biçimleri de vardır. Özet bir ifadeyle halk bilgisinin yazılı yahut diğer sanat alanları aracılığıyla da aktarıldığı aşikârdır. Bu noktada çalışmanın öneminin, yukarıda ifade edilenler doğrultusunda, halk bilgisi ürünlerinin romancılar aracılığı ile aktarıldığı hipotezinden yola çıkarak Sepetçioğlu'nun, okuyucusuna kendi kültür ve tarihini anlatması olduğu söylenebilir.

Sepetçioğlu'nun, temel felsefesi Hmanizmdir. Ona giden en temel yolun milliyetten ve milli Őurardan geçtiğine inanmıŐtır. Bu inanç yazarın sanatının ve özel anlamda edebiyatının oluşmasında büyük bir rol sahibidir.

Türk edebiyatında tarih romancılığının önemli bir formunu milli tarih romancılığı oluşturur. Fakat Őunu da belirtmek de fayda var ki bu romancının, aktardığı tarihi, nesnel ve gerçekçi bir biçimde anlatması gerekir. Bu çerçevede Sepetçioğlu, yukarıda bahsedilen anlatım tarzının -Türk tarihi romancılığının- en büyük temsilcisidir.

Mustafa Necati Sepetçioğlu, yazmaya tiyatro ve hikâye türlerinde başlamış olsa da asıl baŐarisını 1971 yılında "Kilit" adlı romanını yayımlanmasıyla kazanmıştır. Çünkü "Kilit" romanına büyük anlamlar yüklemiştir. Kilit bir metafordur, Anadolu kapılarının kilidi. Daha sonra devamında Anadolu'nun "Kapı"sı da "Anahtar" ile açılacak, Anadolu Türk yurdu haline gelecektir. Bu sebeple yazar, Türk tarihinde çok mühim bir yeri ve anlamı olan Göktürk Kitabeleri'ndeki "Ben Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağan" sözünü Sarı Hoca'ya söyleterek romana başlar. Hatta Sarı Hoca Tuğrul ve Çağrı Bey'i Kültigin ile Bilge Kağan'a benzetir.

Sepetçioğlu'nun asıl amacı Anadolu'nun nasıl Türk yurdu haline geldiğini anlatmak istediği "Selçuklu çlemesi"nde bir nizama inanmış, milletin varoluş mücadelesini gençlere ve gelecek kuşaklara anlatmaktır. Bir noktada "Kilit" romanıyla başladığı bu nehir roman dizisinde; inançla devlet, millet, birliğinin oluŐmasını da anlatmaktadır. Muhsin Karabay'a, Demirci Lisesi yıllarında "Kilit" romanının incelenmesi konulu bir dev verilir. Karabay da, roman hakkındaki görüŐlerini öğrenebilmek için kendi deyimiyle rahmetli Sepetçioğlu'na bir mektup yazar. Bu mektubu büyük bir tevazu ile karşılayan Sepetçioğlu, mektuba cevaben altı maddelik bir açıklama yaptıktan sonra sonuç kısmında "Kilit" için Şunları söyler: "*Tarihi bir roman gibi görünse de psikolojik ve sosyolojik bir gözlemle meseleler ele alındığı, bir Türk-İslam sentezine varan analizlerle meseleleri çzmeğe çalıştığı ve Mazi-Buğn-Gelecek üçlüsünün birbirinden ayrılmazlığı tezi ile olayları ve olayları etkileyen kiŐileri ele aldığı için bilinen türdeki tarihi romanlardan ayrılır. Bana göre*

modern roman anlayışı da budur zaten. Yazdıklarım işine yarayacak mı bilmiyorum. Başarılar diler, gözlerinden öperim.”” (Akt. Karabay, 2006: 95). Sepetçioğlu'nun kendi cümlelerinden de anlaşılacağı üzere yazdığı eserler sadece tarihi roman değil, dünü anlatırken günümüz toplumlarının sosyo-kültürel sorunlarının çözümüne de ışık tutan bir fenerdir.

Araştırma, *Giriş, Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Halk Kültürünün Modern Edebiyatımıza Etkisi, Sepetçioğlu'nun İncelenen Romanlarında Halk Bilimi Unsurları ve Sonuç* olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde yazarın hayatı, sanatı, eserleri ve halk kültürünün modern edebiyatımıza etkisi başlığı altında halk biliminin, halk kültürünün dil eğitimine oradan da roman ve edebiyatımıza olan karşılıklı etkisi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın önemli bölümünü *Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun, İncelenen Romanlarında Halk Bilimi Unsurları* adını taşımaktadır. Araştırmanın asıl kısmını oluşturan bu bölüm, “*Dil Anlatım, Halk Şiiri, Anlatmalar, Kalıp Sözcükler, Dayanışma Yardımlaşma ve Eğitim Kurumları, Hayatın Dönüm Noktaları, Halk Bilgisi, Bayramlar Kutlamalar Törenler, İnanışlar, Halk Tiyatrosu, Oyun Eğlence Spor, Giyim Kuşam, Halk Mimarisi, Halk Mutfağı*” ana başlıklarından oluşmaktadır. *Dil Anlatım* bölümünde, *ağızlardaki kelime hazinesi ve bedeni hareketler dışında anlatım* gibi alt başlıklara yer verilmiştir. Kelime hazinesi konusunda günümüzde pek kullanılmayan fakat eserlerde geçen, daha çok yazarın doğum yeri ve ilk eğitimi aldığı, Tokat ili ve çevresine ait yöresel sözcüklerden bazı örnekleri romanlarda geçtiği sıraya göre verilmiştir. *Bedeni hareketler dışında anlatım konusunda, davulla haberleşme* gibi uygulamaların gelenekteki varlığı ve anlamı üzerinde durulmuştur. *Halk Şiiri* başlığı altında ozan-bahşi geleneğinden âşıklık geleneğine geçişten bahsedilmiştir. Ayrıca eserlerde tespit edilen mâni, türkü ve ağıt söyleme geleneğiyle ilgili çıkarımlar yapılmıştır. *Anlatmalar* başlığı altında genel anlamda destanlar özelde ise *Oğuz Kağan Destanı, Ergenekon Destanı ve Bozkurt* destanlarının kısa özetleri verilir bu destanların romanlarda nasıl anlatıldığını üzerinde durulduktan sonra romalardaki Türk destanlarından tipler tespit edilerek incelenmiştir. *Efsaneler* başlığında, konu hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra romalarda geçen efsane metinleri üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Yine incelenen romalardan tespit edilen Akça Kız'ı

anlatan bir memorata yer verilmiştir. *Kalıplaşmış Sözler* başlığı altında eserde kullanılan atasözleri, deyimler, Kur'an-ı Kerim' den ayetler, yeminler, küfürler-argo sözler, dualar ve beddualar, nasihatlerin saptaması yapılmıştır. *Dayanışma Yardımlaşma ve Eğitim Kurumları* başlığı altında *Ahilik, Yesevilik, Hasan Sabbah ve Batınîlik, Rafizîlik* konularının romanlardaki tespiti ve incelenmesine yer verilmiştir. *Hayatın Dönüm Noktaları ile İlgili Gelenek ve Görenekler* başlığı altında doğum, evlenme, ölüm, günlük hayatla ilgili gelenek göreneklerin eserde geçen metinler doğrultusunda kısa açıklamaları yapılmıştır. *Halk Bilgisi* başlığı altında halk hekimliği ile ilgili bir inceleme ortaya konmuştur. *Bayramlar törenler- kutlamalar* başlığı altında toy, kutsal aylar eserlerde geçen metinler göz önünde bulunularak açıklanmıştır. *İnanışlar* başlığı altında kader ve atalar kültü inancı, türbe ziyareti namaz ve oruç inaçların incelenen romanlardaki saptaması yapılmıştır. *Halk Tiyatrosu* başlığı altında ahilerin düzenlemiş olduğu bir tiyatro oyununun aktarımı yapılmıştır. *Oyun Eğlence Spor* bölümünde güreş, cirit ve çevgan gibi hem çocuklar hem de büyükler tarafından oyanan dönemin oyun ve aktivitelerinin yapıldığı metin parçalarının tespitine varılmıştır. *Halk Mimarisi* bölümünde, Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun romanlarında saptaması yapılan konut çeşitleri ele alınmış, eserlerde tespit edilen konak, tekke gibi unsurlar incelenmiştir. *Halk Mutfağı* başlığı altında romanlardaki metinlerden hareketle yemekler kültürü ve sofrada adabı gibi konular irdelenmiştir. *Sonuç* bölümünde çalışmada incelenen ve tespitine varılan halk bilimi unsurları ve Sepetçioğlu hakkında yapılan değerlendirme ile çalışma tamamlanmıştır.

İncelenen romanlarda tespit edilen halk bilimi unsurlarıyla ilgili örnekler, romanlardan alıntı olduğu için tanımlardan ve çeşitli açıklamalardan sonra normal metinden bir derece içeriden ve iki tırnak içerisinde aktarılmıştır. Tespit edilen örneklerin, özü ve orijinali bozulmaması adına metinlerin büyük bölümü araştırma içerisinde verilmeye çalışılmış, imla ve noktalamada yazarın tercihleri olduğu gibi bırakılmıştır.

Tezin Amacı

Halk bilimi ile tarih iç içe girmiş iki alandır. “*Tarihi olaylar cereyan ettikleri toplum içerisinde birtakım etkiler bırakmaktadır. Bu etkilerin yansımaları olarak da sözlü*

kültür üretimi meydana gelir. Örneğin; tarihte uzun süre devam etmiş, büyük acılara sebep olmuş, savaşlar ve göçler sonucunda oluşturulan destanlar ve acıklı iz bırakan ölüm olayları karşısında yakılan ağıtlarda veya sosyal ve politik olayların sonucunda olayları veya olayların kahramanlarını konu edinen türkülerde tarih ile halk biliminin birbirleriyle olan ilişkisini görebilmekteyiz. Ayrıca yazılı ortam kaynaklarının yetersiz olduğu geçmiş dönemlerle ilgili olarak elimizde yalnızca sözlü ortamda oluşmuş halk kültürü ürünleri bulunmaktadır. Belgelerin yetersiz olduğunu düşündüğümüz dönemler için toplumun sözlü geleneğinden yararlanarak dönemle ilgili bir ölçüde fikir sahibi olabiliriz.” (Ersoy, 2004: 102). Tarihi dönemlerle ilgili bilgiler arttıkça tarihin karanlık sayfaları da aydınlanır. Bu aydınlanmadan halk bilimi de nasibini almıştır. Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun, romanlarına aksettirdiği kültürel değerleri tespit ederken halk bilimi unsurlarını olayların içerisinde göstererek, bu unsurların anlaşılmasının ve muhafaza edilmesinin sağlanması adına değerlendirmeler yapılacaktır.

Tezin Önemi ve Yöntemi

Bu çalışmada yazılı ve sözlü kültür ürünlerinin, halk hafızasında yaşayan geleneklerin, göreneklerin, yazılı edebiyat ürünü olan romanlara ne derece etki etmiş olduğu tarihi gerçekleri roman kurgusuna dönüştüren Türk edebiyatının önemli yazarlarından Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun “Selçuklu Üçlemesi” adlı roman dizisi “Kilit-Anahtar-Kapı” üzerinden değerlendirilecektir.

Çalışmada daha önce kurmaca metin-halk bilimi doğrultusunda yapılmış yüksek lisans ve doktora çalışmaları ile Mustafa Necati Sepetçioğlu ve eserleri üzerine yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Bu aşamanın ardında romanların okunması ve fişlenmesi sürecine geçilmiştir. Bu süreçte tespit edilip fişlenen tasnifi verilerin, “*Halk bilimi nin içerdiği, içermesi gerektiği konuların eksiksiz, yeterli ve herkesin üzerinde anlaşabileceği bir çerçeveye çizmek ya da şemasını düzenlemek oldukça zordur.*” (Örnek, 2000: 17). Diyen ama yine de bu konuda örnek bir şema ortaya koyan, Sedat Veyis Örnek’in “Türk Halkbilimi” adlı kitabın da yer verdiği tasnife ve Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü’nün 100 tasnif sisteminde belirtilen esasa göre yapılmıştır.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Maddi ve manevi değerlerin toplamı, o milletin kültürünü oluşturmaktadır. Örf ve adetler ise, bu değerler içerisinde değişebilirliği az olanlardandır. Dursun Yıldırım'a göre: *“Milletlerin hayatında tarih sahnesinde görülmelerinden bu yana varlıklarını, bütünlüklerini ve farklılıklarını koruyan, ihtiyaçlarını her anlamda karşılayan ve süreklilik vasfına sahip düzenlerden her biri”* (1998: 81) geleneği meydana getirmektedir. Geleneği oluşturan değerler sözlü ve yazılı ortam içerisinde biçimlenmektedir. Hazırlanacak tezin kapsamını, Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *“Selçuklu Üçlemesi”* adlı roman dizisine konu olan Kınık Boyu 'nun Büyük Selçuklu Devletini Orta Asya'da kurmasının ardından Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi, Haçlı Seferleri'nin başlamasına ve Selçuklu beylerinin de zaman zaman iktidar hırsına kapılmaları sonucu Anadolu Beylikleri'nin Osmanlı Devletine zemin hazırlamasına kadar meydana gelen Türk tarihini ve kültürünü anlatan *“Kilit-Anahtar-Kapı”* adlı üç roman oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun mensubu olduğu toplumun kültür hayatına ne kadar hâkim olduğu, kültür unsurlarını romanlarına ne ölçüde aksettirdiği ve halk kültüründen ne denli beslendiğinin tespiti ve değerlendirmesi yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU’NUN HAYATI, SANATI, ESERLERİ VE HALK KÜLTÜRÜNÜN MODERN EDEBİYATIMIZA ETKİSİ

1. MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU’NUN HAYATI SANATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI*

Mustafa Necati Sepetçioğlu, 1932 senesinde Tokat ili Zile ilçesi Kislik Mahallesinde günümüzde ismi “Sepetçi” olarak bilinen sokaktaki 106 numaralı evde hayata gözlerini açmıştır. Gerçekte ismi Hacı Necati olsa da yazar, kendisine babası tarafından verilen bu ad için Ekim 1989 tarihli bir gazeteye verdiği röportajında bazı açıklamalar yaptıktan sonra Mustafa ismi için şunları söyler: “*Ben de bu adı Mustafa Necati yaptım. Hacı'yı sevmediğimden değil, Mustafa'yı çok sevdiğimden.*” (Akt. Çalık, 1993: 1).

Mustafa Necati Sepetçioğlu, Tokat’ın Zile ilçesinin yerli ailelerindedir. Baba tarafı sepet ördükleri için "Sepetçiler" olarak bilinirler. Soyadı kanunun çıkması ve sonrasında soy kütüğüne "Sepetçioğlu" soy ismi yazılmıştır.

Sepetçioğlu, ilkokula Zile İnönü İlkokulu’nda başlar ve ilkokulu başarıyla tamamladıktan sonra Zile Ortaokulu’nu da hiç sınıfta kalmadan bitirir. Lise yılları epey

* Bu bölümde yer alan bilgiler ağırlıklı olarak aşağıdaki kaynaklardan derlenmiştir:

1. Ethem Çalık, **Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun Hayatı, Sanatı ve Eserleri**, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1993.
2. Hülya Argunşah, **Mustafa Necati Sepetçioğlu**, Edt: Hülya Argunşah, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007.

çalkantılı geçen Sepetçioğlu'nun tahsili Sivas, Tokat ve Bursa gibi illerde çeşitli liselerde devam eder. Sonunda 1950 yılında çok istediği İstanbul Çapa Erkek Lisesi'ne kaydolar. Lise ikinci sınıftayken Necip Fazıl ile tanışır. Son sınıfı ise Haydarpaşa Lisesi'nde okur ve 1951 yılında bu okuldan mezun olur. İlkokul yıllarından edebiyata ilgisi ve sevgisi olan Sepetçioğlu'nun, Necip Fazıl'ın da tesiri düşünöldüğünde, üniversite eğitimi için Edebiyat Faköltesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü seçmesi kaçınılmazdı. Böylece İstanbul Üniversitesi Edebiyat Faköltesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 1957 senesinde mezun olmuştur. Aynı yıl henüz öğrenciyken sınıf arkadaşı Neriman Muazzam Gürşen Hanımefendi ile hayatını birleştirmiştir. Öğrencilik yıllarında Muazzam Hanım ile Türk Ocağı'na üye olurlar ve etkin bir şekilde çalışırlar. Yazar verimli yazarlık hayatını evliliğine ve Muazzam Hanım'a bağlar. Daha sonra Genelkurmay Başkanlığı Psikolojik Harp Dairesi Başkanlığı'ndan topçu teğmen rütbesiyle terhis olur.

Sepetçioğlu, vatani görevini bittikten sonra öğretmen olarak çalışmak istemez.1959 senesinde İstanbul'da Adalar Belediyesi'nde şube müdür yardımcısı unvanıyla memuriyet hayatına başlar. Bir süre Adalar Belediyesi'nde çalıştıktan sonra kendi isteğiyle istifa eder ve bir arkadaşının iş yerinde çalışır. Burada da fazla kalmaz ve ikinci memuriyetine 1960 senesinde, yine şube müdür yardımcısı unvanıyla İstanbul Eminönü Belediyesi'nde başlar. Yine Eminönü Belediyesi'nde de iki sene çalıştıktan sonra istifa etmek mecburiyetinde bırakılır. Daha sonra 1963 senesinde Ankara'da Kızılay Genel Müdürlüğü'nde müdür yardımcılığı unvanıyla göreve getirilir. Ancak Ankara'da çalışmaktan pek hoşnut değildir, burada da altı ay çalışır sonra İstanbul'a Sosyal Sigortalar Kurumu Hukuk İşleri Müdürlüğü'ne idare âmiri olarak naklen tayin edilir. 1967 senesinde kısa bir süre Şişli Hastanesi müdürlüğünü yürütür. 1968 senesinde İstanbul Milli Eğitim Basımevi Müdürlüğü görevine getirilir ve burada altı yıl gibi Sepetçioğlu'na göre uzun bir süre çalışır. 1974 senesine kadar bu memuriyeti sürdüren Sepetçioğlu, 1976 yılına kadar İstanbul Milli Eğitim müdür yardımcılığı ve Davutpaşa Ortaokulu kütüphane memurluğu görevlerinde bulunur ve 1976 Martı'nda buradan emekli olur.

Yazar, Milli Eğitim Basımevi Müdürlüğü yaptığı altı yıllık süre içinde Türk kültürü, dili ve edebiyatı için önemli çalışmalar yapmıştır. Çünkü bu yıllarda yayımlanmaya başlayan ve sonraki yıllarda okuyucuların da ilgisine mazhar olan, Türk kültür dünyasının gelişmesinde mühim bir yeri bulunan, 1000 Temel Eser dizisindeki kitapların seçimi ve basımında önemli katkıları olmuş, siyasal iktidarın değişmesi ile Sepetçioğlu görevden alınmış ve bu çalışması da yarım kalmıştır. Etem Çalık'a yazdığı bir mektupta yazar bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: *"Devlet matbaasında müdür iken 'Bin Temel Eser'in yayınında bir hayli emeğim geçmiştir. Bu yüzden bütün komünistlerin huncunu yükledim. Ecevit gelir gelmez o yüzden kovuldum."* (Akt. Argunşah, 2007: 21).

Mustafa Necati Sepetçioğlu, devlet memurluğundan emekli olmasına sevinir, ben de kurtuldum devlet de kurtuldu diyerek rahatladığını belirtir. Memurluğu döneminde yürüttüğü önemli görevleri, emekli olduktan sonra Tercüman gazetesinin Kervan Kitapçılık Şirketi'nde devam ettirir. Milli Eğitim Basımevi Müdürlüğü sırasında yarım kalan "1000 Temel Eser" adlı çalışmayı bu şirketin çatısı altında "1001 Temel Eser" olarak sürdürür. Bu serinin ilk kitaplarının seçimi de bizzat Mustafa Necati Bey kendisi yapmıştır. Kervan Kitapçılık'tan ayrıldıktan sonra da Boğaziçi, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi ile Ayrıntılı Haber, Orta Doğu, Türkiye, Yeniçağ ve Zaman gibi çeşitli dergi ve gazetelerde yazılarına ömrünün sonunda kadar devam eder. Türk insanını milli, manevi, ahlaki ve estetik yönden doyuran yazar, arkasında büyük bir okuyucu kitlesini ve onlarca kitabı bırakmış olarak 8 Temmuz 2006 tarihinde vefat etmiştir. Mezarı İstanbul'da Karacaahmet Mezarlığı'ndadır. Mustafa Necati Sepetçioğlu tarihi roman nezdinde Türk insanı üzerinde yoğun bir etki bırakmış ve kendisine Türk kültür ve edebiyatına kazandırmış olduğu eserler sebebiyle 1990 yılında Selçuk Üniversitesi Senatosu tarafından "Fahrî Doktora" unvanı verilmiştir. 1994 yılında İLESAM'ın üstün hizmet beratına ve 1997'de de Atatürk Kültür Merkezi 'Şeref Üyeliği'ne layık görülmüştür.

1.2. SANATI VE ESERLERİ

1.2.1. SANATI

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun edebi kişiliği küçük yaşlarda ilk ve ortaokul yıllarında Zile'nin tarihi zenginlikleri ve kültürüyle şekillenmeye başlamıştır. O dönemde, yaşadığı çevre ve dedesi ile ninesinin etkisi onun yazarlığının ana hatlarını çizmiştir. Onlardan dinlediklerini, Sepetçioğlu şöyle ifade eder: “*şimdi Tanrı'nın sonsuz rahmetinde dinlenen ve benim hayatımda çok büyük yerleri olan iki aziz insanın -ki bu kitabı anılarına adadığım dedem ve babaannemin- altı yaşımdan beri anlattıkları, o zamanlar bir çocuk saflığı içinde anlamadan dinlediğim bu efsaneleri -birçoklarını da daha sonra dolaştığım şehirlerin yaşlı kadın ve erkeklerinden dinledim- yazmayı denedim.*”(Akt. Çalık, 1993: 6).

Yazarı yazmaya teşvik eden isimlerin başında, ortaokul yıllarında öğrenciyken Türkçe öğretmeni olan Kadri Özyalçın gelmektedir. Sepetçioğlu öğretmeninden nasıl etkilendiği ve yazmaya nasıl karar verdiğini şöyle anlatıyor: “*Ortaokul'da rahmetli Kadri Özyalçın'ın Türkçe dersleri bana ilk yazma ve okuma hevesi verdi. Dil bilgisi derslerine çok önem verirdi. Bende şiir ve hikâye şeklinde başlayan ilkyazı denemelerinin bir şeylere benzediğini görünce, ilgilendi. Türkçemi bu hocaya borçluyum. Bana Ömer Seyfettin 'inhikâyelerinden piyesler yaptırırdı. Bana ve ötekilere sık sık tahrirler yazdırırdı. Hocayla -yardımcı olarak- tiyatro çalışması yapardık. Hoca, bayramlarda bana nutuk söyletirdi. Aslında ilk defa 23 Nisan'da, ilkokuldayken kürsüye çıkmıştum, başkalarının şiirini okumuştum. Hoca okuyacağım nutku yazmamı arzu ederdi. Bir gün okulun tatil, benim hasta olmama rağmen beni çağırıttı. Nutku yazmamı ve okumamı istedi. Yazdım ve önce ona okudum, beğendi. Fakat bir kaç cümleyi çizdi çıkardı. O zamanki şartlanmalara uygun olarak, 'hain padişahlarr' diye başlayan cümleleri çizmişti: Bence, bunlar nutkun en ateşli yerleri idi. üzöldüm, itiraz edecek oldum, hoca kaşlarını çattı: 'Padişahlanmız hepsi kötü değildir, oğlum ...' O kadar her ülkede vardır, birgün nasıl olsa anlarsın... Bu ikaz o zaman gözümü açmadı ama aklımı tırmaladı.*”(Akt. Çalık, 1993: 7).

Mustafa Necati Sepetçioğlu, şiir, tiyatro, hikâye, biyografi, makale gibi birçok edebi türü denemiş dahası çeşitli sempozyumlarda bilimsel yazılar yazmış, konferanslara katılmıştır. Ancak onun Türk edebiyatına daha özelde ise Türk romanına damgasını

vurmasını sağlayan yazdığı tarihi romanlar olmuştur. Önceki yazdıklarını romana bir hazırlık, bir geçiş evresi olarak görmüş. Bunu da bir röportajında şöyle dile getirmiştir: “*Bence şiir de, hikâye de, tiyatro da benim için basamak idi; romana yükselecek basamaklar... Şiir, roman için vazgeçilmez üslubu besler; hikâye, eskilerin "tahkim" dediği hikâye eyleme gücünü oluşturur. Konunun çekirdekleştirilerek çiçeklendirilmesi, meyveye dönüştürülmesi gibi... Tiyatro ise Frenkçe'siyle "diyalog"dur, önce diyalogdur; sonra sahneleme unsurlarıyla görkemleşme gelir; ışık, renklenme, heykelleşme, hareket ve benzeri tiyatro unsurları... Resimleme meselâ... Roman hem şiiirdir, hem musikidir, hem hareket ve bütün unsurlardır.*” (Akt. Yardım, 2008: 199).

Yazdığı tarihi romanların konularını kurgularken, bilindik Türk efsaneleri ile yoğurmuş İslamlık ve Türklüğü birlikte en güzel şekilde, sade, bir o kadar da akıcı ve değişmeceli bir dille okuyucusuna anlatarak, tarihi devamlılığı sağlamıştır. Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü’nde okuduğu yıllarda yazmak ve okumak onun için bir tutku haline gelmiştir. Reşit Rahmeti Arat, Ahmet Hamdi Tampınar, Ahmet Caferoğlu gibi isimler, yine onun edebiyatının oluşmasında büyük bir öneme sahiptir.

Sepetçioğlu, *Vatan, Haber, Orta Doğu, Tercüman* gibi gazetelerde bazen köşe yazısı yazmış, bazen de romanlarını tefrika etmiş böylece kendi değimiyle “emekliliğine destek” sağlamıştır. *Büyük Türkiye, Hisar, Türk Edebiyatı* gibi dergiler de ise tenkit, makale ve hikâyelerini yayımlayarak, halka ulaşmaya çalışmıştır.

Sonuç olarak Sepetçioğlu, sözlü gelenekte önemli bir yere sahip olan Türk destanlarını medeniyet-kültür ilişkisi içerisinde Türk milliyetçiliği düşüncesini İslamiyet potasında eritmiş ve metaforik bir dil ile romana aktararak gelecek kuşakların “Türk milli tarihi” bilinciyle yetişmesine olanak sağlamıştır.

1.2.2. ESERLERİ*

1. Hikâye Kitapları

* Eserlerinin verildiği bu kısımdaki bilgiler, “Ethem Çalık, **Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun Hayatı, Sanatı ve Eserleri**, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1993.”ten alınmıştır.

1.1. *Abdürrezzak Efendi* (1956)

1.2. *Menevşeler Ölmemeli* (1972)

2. Romanları

2. 1. Dünkü Türkiye Dizisi:

Selçuklu Üçlemesi

2.1.1. *Kilit* (1971)

2.1.2. *Anahtar* (1972)

2.1.3. *Kapı* (1973)

İlk Osmanlı Üçlemesi

2.1.4. *Konak* (1974)

2.1.5. *Çatı* (1974)

2.1.6. *Üçler Yediler Kurklar* (1975)

Şeyh Bedrettin, Timur ve Yıldırım Beyazıt Üçlemesi

2.1.6. *Bu Atlı Geçide Gider* (1977)

2.1.7. *Geçitteki Ülke* (1978)

2.1.8. *Darağacı* (1979)

Fatih Üçlemesi

2.1.9. *Ebemkuşağı* (1980)

2.1.10. *Sabır* (1980)

2.1.11. *Gece Vaktinde Gündönümü* (1980)

2. 2. Bugünkü Türkiye Dizisi:

2.2.1. *Cevahir ile Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu* (1977)

2.2.2. *Karanlıkta Mum Işığı* (1980)

2.2.3. *Güneşin Dört Köşesi* (1983)

2.3. Yakın Tarihle İlgili Romanlar:

...Ve Çanakkale Üçlemesi

Geldiler (1989)

Gördüler (1990)

Döndüler (1990)

2. 4. Kıbrıs Tarihi İle İlgili Romanlar:

Sabır Ağacı Dizisi

1. Cilt: *Sahibini Arayan Toprak*

2. Cilt: *Zaman ve Sahibi*

3. Cilt: *Zaman Yürüyüşü*
4. Cilt: *Zaman Dar Kapıda*
5. Cilt: *Zaman Sarkacı*
6. Cilt: *Zaman Dönümü*
7. Cilt: *Zaman... Yok!*
8. Cilt: *Zaman Uyanışı*

Bir Ömür Boyu Kıbrıs (2000)

1. *Boyun Eğiş*

2. *Hayır Deyiş*

2. 5. Biyografik Romanlar

2.5.1. *Kutsal Mahpus Ebu Hanife* (1990)

2.5.2. *Benim Adım Yunus Emre* (1998)

2.5.3. *Nurs Köyünden Dünyaya* (Velihan Bahadır Takma Adıyla) (1992)

Gökyüzünden Bir Beşik (1994)

Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar (1994)

2.5.4. *Yesili Hoca Ahmed* (2002)

Sesler ve Işıklar

Hurmalığın Akdoğanı

Aydınlığın Mührü

3. Tiyatroları

3. 1. *Çardaklı Bakıcı* (1969)

3. 2. *Köprü* (1969)

3. 3. *Son Bloklar* (1969)

3. 4. *Büyük Otmarlar* (1970)

3. 5. *Her Bizans'a Bir Fatih* (1972)

3. 6. *Yunus Emre* (1993)

3. 7. *Meragalı Abdülkadir*(2013)

4. Araştırma-İnceleme Kitapları

4. 1. *Yaradılış ve Türeyiş Türk Destanı* (1992)

4. 2. *Türk-İslam Efsaneleri (yada Bir Büyülü Dünya Ki)*(1967)

4. 3. *Hamdullah Suphi Tanrıöver-Seçmeler* (1971)

4. 5. *Türk Destanları* (1972)

4. 6. *Dede Korkut* (1974)
4. 7. *Can Ocağında Pişen Aş* (1981)
4. 8. *Sonsuza Uzanan Taşlar* (1981)
4. 9. *Kırım Kırımı* (2013)
4. 10. *Rusya Rusya Dedikleri* (2013)

5. Çocuk Kitapları

5. 1. *Beyaz Güvercin* (1978)
5. 2. *Kutsal Kaya* (1978)
5. 3. *Demir Dağlar Sıra Sıra* (1978).

6. Yazı-Makale Kitapları

6. 1. *Dünden Bugüne Yarına 1* (1999)
6. 2. *Dünden Bugüne Yarına 2* (1999)

1.2.2.1. İncelenen Romanların Özetleri

1.2.2.1.1. Kilit

Kilit romanı, Gazneli Hükümdarı Şahmelik'in 1034 tarihinde Kınık boyundan olan Selçuklulara yaptığı baskınla başlar ve tarihi seyirle Malazgirt Savaşı'na kadar sürer. Peçeneklerin Bizans sınırına varmaları, Peçenek beyi Kegen Bey'in Durak Han'a isyanı üzerine öldürülmesi hep bu zaman içinde meydana gelir.

Yerleşik hayata henüz geçmemiş ve kendilerine bir yurt edinmek isteyen Selçuklular, özgürlüklerini kazanmak ve yeni bir devlet kurmak için savaşırlar. Bu savaşlarda birçok başarı elde ederler, bunlardan en önemlisi de 1040 tarihinde Gaznelileri bozguna uğratarak, büyük bir zafer kazandıkları Dandanakan Savaşı'dır.

Romanın ilgi çeken tarafı, Sultan Alparslan'ın çocukluktan beri Sarı Hoca'dan aldığı eğitiminin üzerinde durulmasıdır. Çünkü bu, dolaylı olarak Selçuklu Devletinin büyümesini ve ilerlemesini sağlayacaktır. Sarı Hoca'dan aldığı derslerle birlikte Selçuklu sultanı olan Alparslan'ın 1064'te tahta çıkması ile birlikte Selçuklu'ların fetihleri ve zaferleri de artmaya başlar.

Sultan Alparslan'ın hem maddi hem de manevi anlamda her şeyi olan Sarı Hoca, Gaznelilerle yapılan savaşta şehid düşünce Sultan, hocasından edindiği bilgi ve

tecrübe ile devleti yönetmeyi sorunsuz sürdürmüştür. Alparslan'ın evlatlarını evlendirmesi, kardeşi Kavurt'un başkaldırısını bastırması, romanda mühim olaylar olarak karşımıza çıkar.

Romanda kronolojik bir zaman vardır fakat yer yer geriye anlık dönüşler yapılır. Bunlar büyük ölçüde Alparslan'ın çocukluğu ile ilgilidir ve bazen San Hoca farkında olmadan Alparslan'ın doğum gününü hatırlar: “*Ali Tekinlilere yenildikleri yıld. Harezm'in öte yanında Ali Tekinliler olsun, Karahanlılar olsun, Gazneliler olsun Türkmenleri töretmek istemiyorlardı. Bu çocuk doğunca iş değişmişti. Ali Tekin'i yenmişlerdi; Karahanlılar susar olmuştu. Gazne çekiniyordu. Müneccimler bu çocuk için..? "Pöh" dedi yüksek sesle San Hoca; müneccimlerden nefret ederdi. Allah insana iki göz vermişti; akıl vermişti. Müneccimler ise gözlerini kapayıp konuşurlardı.*” (Sepetçioğlu, 2012: 8).

Sarı Hoca'nın Türk tarihi ve mitolojisiyle ilgili yaptığı geriye dönüşlerde asıl amacı ders ve öğüt vermektir. O, bu tavrını Alparslan'ın eğitiminin bir parçası olarak kullanır. Sarı Hoca Gürganç'a yaptıkları yolculuk sırasında hanımına, Sav-Tekin 'e ve Alparslan'a Kutlu Dağ efsanesini anlatır: “*Sarı Hocanız der ki, Türkeli'nin Çin sınırında adına Kutlu Dağ derler bir dağ varmış. Gayrı ben dağ diyorsam siz öyle doruğu göğü yırtan bir dağ sanmazsınız ya, şöyle işte tepeden az kabaca, bildiğimiz dağlardan az yassıca bir kayalık. Ne var ki Kutlu Dağ Türkeli'nin tulsımıymış, uğuruymuş, hem de kaderiymiş. Bizim şu Müslüman olmadan önce yağmur yağdırdığımız, istersek ortalığı toza dumana boğar gibi kara, tipiye boğduğumuz Yada Taşı var ya, o taş işte o Kutlu Dağ'dan çıkarılmış. Bununla ne demek istiyorum varın anlayın gayri. Adam niye yaşar? Evini, ocağını, barkını dirlik düzenlik içinde tutmak, ya da ele çiğnetmemek için mi?.. Hemi de vallaha böyledir, hem de billaha böyledir. Peki Bey niye Beydir? Niye Beyim diye yaşar? Soyunu sopunu, obasını boyunu dirlik düzenlik içinde tutmak, uğrulardan korumak için değil mi? Öyleyse ona da bir amenna çekeriz. Eee? Adam onun için yaşar, Bey bunun için yaşar da ya Han ne için Handır? Ne için yaşar? Ben derim ki han devlettir; devlet için yaşar. Ben derim ki; ben Sarı Hocanız, derim ki Han da tıpkı adam gibi, Bey gibi yaşar; yurdunu, yurdunun her bir parçasını koruyup gözetmek, bunun için gündüz demeden, gece demeden, dur durak bilmeden yurdunun birliği için, milletinin düzenliği için*”

yaşar. Ne demiş Uluğ Türük Bey Hocamız? 'Hangi Han, töresince töremez; milletini korumaz, milletin malı kapanın elinde kalırsa o Hanlığın temeli yıkılır' demiş. İşte bunun gibi, milletin malı olan Kutlu Dağ'ı da, o zamanın boynu vurulması Hanı her kimse, Çinliye satmış.. Yaa.. satmış satmış; kaç paraya mı dediniz?.. Ne parası, çiyen gözlü san bir soylu Çin kızına değişmiş. Çinliler de o Kutlu Dağ'ın bizim için uğur olduğunu biliyorlar ya.. başka türlü baş edemeyince; Kutlu Dağ'ı, binlerce adam salıp parçalamışlar. O gün bugün bizim uğurumuz gitmiş. Ekinler kurumuş, sular çekilmiş; hayvanlar açlıktan kırılmış, susuzluktan çatır çatır çatlamaş. Toprakta kocaman, büyük, adam yutan çatlaklar açılmış. Bizimkilerin eli böğürlerinde kalakalmış. Ne edelim, nasıl edelim, nerelere gidelim derneğe başlamışlar mı sana?.. Bu ne derneğe gelir bileniniz var mı? Bizim Selçuklunun yediği şu son baskın var ya, hani Ceyhun'un buzundan geçişimiz, hani Ceyhun'un buzunda baskın artığı sürümüzün suya gark olması var ya, o hiç kalır yanında, demem o deme işte, bildiniz sayılır gayri. İşte o zaman bir gece yarısı böyle, artık ayaza karışmış ay ışığı var mıymış yok muymuş onun orasını iyice bilemiyorum, bir Bozkurt peydahlanmış bir dağın doruğunda. Bozkurt da Bozkurtmuş hani, vay ne Bozkurt ki ne Bozkurt. Şimdilerde pek görünmüyorsa bir hikmeti olmalı, bakarsın ummadığın bir zamanda görünür." (Sepetçioğlu, 2012: 91-92).

Romanda bazen iki kişinin geriye dönüşler yaptığı görülür. Yetişmesi itibariyle tam bir alperen olan Sarı Hoca ve arkadaşı Küpeli Hafız'ın aldıkları eğitim derecesini bu geriye dönüşle öğrenilir. Sarı Hoca ile Küpeli Hafız görüştükleri zaman Saçlı Hoca'yı hatırlayarak geçmişe döner: "Küpeli Hafız yirmi yıl, yirmi beş yıl öncede yaşıyor gibiydi. 'Mübarek adamdı Saçlı Hoca hay Sarım dedi; 'Çok mübarek adamdı. Bir memleket nasıl alınır, bir toprak nasıl yurt edinilir ondan iyi kimse bilemezdi. Din adamı mıydı, cenk adamı mıydı, medrese adamı mıydı neydi hala düşünürüm. Seni Kınık Boyu'na saldı, niye? Beni Harezmi Beyi'ne, buraya.. Saltuk'la, Sandıkçı Urum içinde; Oğulcuk, Ermeni diyarında.. Deli Deryalı, Bizans 'ta.. Gürganç halkı daha şimdiden Selçuklu'yu sever oldu..."(Sepetçioğlu, 2012: 115).

Böyle geriye dönüşlerle olaylar aydınlanmış, kahramanlar bize daha iyi tanıtılarak adeta kahramanın iç dünyası gözler önüne serilmiş olur. Romanda yer alan romandaki kişilerin geçmişini hatırlaması üzerine geçmişten içinde bulunan ana

kadar geçen zaman yani kozmik zaman unsurları, çoğu kez yazar anlatıcı, bazen de yazar anlatıcı aracılığıyla kahramanların dilinden anlatılarak, verilmek istenenin okuyucuda uyandıracığı tesiri arttırma yoluna gidilmiştir. “*Kötü, berbad, pis bir akşam yaklaşıyordu. Baskın artığı şu cılız, sakat, hasta sürü gibi; kolu kanadı kırılmış kadınlar gibi, yalnız çocuklar ve yenilmenin kahrından ölecek kadar utançlı erkekler gibi bir akşam ilk esmerliğini, şimdi artık iyice kusan, karları kirli pamuklar gibi atılmış düzliğe yayıyordu.*” (Sepetçioğlu, 2012: 29-30).

Yazar, Sarı Hoca, Sav-Tekin ve Alparslan’ın gece yolculuğuna çıkmalarını şöyle anlatır: “*Gece yarısı, çoktan sabaha dönüyordu. Ceyhun sağ yanlarında, gecenin sabaha dönüşünü derin homurtularla parçalıyordu. Canlı, uyanık, avını bekleyen yahut da avını hazmetmeğe çalışan bir dağ hayvanının homurtusuyla homurdanırken arada bir hırçınlaştığı da oluyordu, sakinleştiği de.*” (Sepetçioğlu, 2012: 86).

“*Baskınlar yapmak, gizemli işlere girişmek için gece karanlığı beklenir. Ersagun ve arkadaşları, Gaznelilerin atını kaçırmak için gece karanlığına kadar beklerler.*” (Sepetçioğlu, 2012: 149).

Dandanakan Savaşı ’nda iki ordunun durumu kozmik zamanda birleştirilir: “*Yel esmiyordu, tek bir yaprak kımıldamıyordu; gizliliği açığa çıkarmamak içinmiş gibiydi. Isınan hava yavaştan çıtırdıyordu. Aşağıdaki düzlükte Gazne ordusu, sıcaktan sislenmiş incecik bir beyaz tülbindin altında kıpırdamıyordu. İki gündür ölesiye vuruşmuşlardı.*” (Sepetçioğlu, 2012: 167).

Sepetçioğlu, kozmik zamanı ve mekânı okuyucusuna namaz vakitleri ile birlikte verir: “*Yatsı namazını beraber kıldılar. Yillardır hiçbir yatsı namazı, hiç birine böylesine huzur dolu gelmemişti; namaz boyunca üstlerindeki çadır kalkıp kalkıp inmişti, beyaz pamuk yumakları gibi, turna kuşlarının uçuşu gibi bir hafif yumuşaklık çadırın içinde gecelemeğe hazırlanan ağustos sıcaklığını eritmişti. Yillardır, ilk defa bir ve beraber kıldıkları yatsı namazıydı. Ahlat, Ahlat’ın içi ve dışı; Ahlat’ın üstü ve altı sessizdi. Ağustos gecesini, sıcakla sarıp sarmalanmış, circir böceklerinin gıcirtısını dinliyordu. Bir de çok uzaklardan Van Gölü’nün geniş suyunu..*” (2012: 263).

Yazar anlatıcı, Merv suyunun akışı ile gece arasında bir bütünlük kurar: “*Ay ışığı Merv suyunda yalazlanıyordu. Merv suyu sessizce yatağından kabarmış, bütün Merv'e taşmış, Merv de yetmemiş bütün yeryüzüne sine sine, bütün yeryüzüne doyura doyura yayılmıştı.*” (Sepetçioğlu, 2012: 221).

Türk gelenekleri ve sosyal hayatını gösteren birlik ve beraberliği kısacası Anadolu'daki Türk birliğini bozacak bölücü bir unsur olarak Rafizilik gösterilir. (Sepetçioğlu, 2012: 104).

Ayrıca Yesi'de öğrenim gören Küpeli Hafız ile Sarı Hoca'nın Anadolu'ya gönderilişi ve bunlardan Küpeli Hafız'ın Anadolu'nun çeşitli illerine dervişler yollayıp kontrolü elde tutulmak istediği ve Anadolu'nun böylece Türkleştirilip- İslamlaşmasının sağlanması için Ahmet Yesevi'nin Anadolu'ya yolcu ettiği öğrencilerinin gayretlerine işaret edilmiştir. (Sepetçioğlu, 2012: 117-118).

Alparslan, beylerle meşveret yaparak oğlu Melikşah'ı veliaht tayin ettiğini söyler: “*Sav-Tekin, Sultanın kaynatasıydı; kılıç hocasıydı.. Sultanla senli benli herkesin içinde konuşabilirdi; konuştuğunda konuşmasını da bilirdi. Sav-Tekin bunun böyle olduğunu, konuşması gerektiğini anladı: 'Alparslan Sultanım, izin verirsen diyeceğim ki, ordunun beyleri sözlerinden şaşırmış olmalılar; sultanın sözleri ne dermeğe gelirmiş benden öğrenmek isterler. Onun için bana bakarlar.. Lakin ben de onlardan ayruk değilim... Aydınlanmak istesek Alparslan Sultanımız ne buyurur? "Ben hükümdarınız olarak Melikşah'ı uygun gördüm. Bu akşamdan, burada bana düşündüklerinizi söyleyin.. Yarın, merasimde ben veliahdın atının dizginlerini tutup yedekledikten sonra itiraz edenin iki elim yakasında olur; ölmüş olsam bile.*” (Sepetçioğlu, 2012: 225-226).

Böylelikle Malazgirt Savaşı başlamadan önce, Alpaslan'ın çadırında beyleriyle savaş hazırlıklarını konu edinen diyaloglarla roman son bulur.

Kilit hakkında Mehmet Kaplan şöyle diyor: “*Tarihi bir romanın teferruat bakımından tıpatıp tarihi vakalara uygun olmasını istemek sanatın mahiyetine aykırıdır... Sanat eseri kendi içinde bir dünya teşkil edebilmelidir. Onda aranılacak başlıca meziyet budur. Sepetçioğlu'nun Kilit'i bu bakımdan başarılıdır. Kendisini*

ona kaptıran Anadolu'ya doğru akmakta olan Selçuklularla Peçenekleri ve onların içinde yıldız gibi parlayan Alp Aslan'ı yakından görür. Romancı, kuru tarihî bilgiyi canlı hayat sahnesi haline getirebilmiştir.” (Akt. Çalık, 1993: 92). Tüm bunlarla beraber Kilit, Kınık boyuna mensup Selçukluların Orta Asya'dan gelen Türkleri de topladıktan sonra, Anadolu'nun kapılarını açması ve Türk milletinin devlet olma macerasını Alp Aslan'ın şahsında anlatmaktadır.

1.2.2.1.2. Anahtar

Anahtar romanında olay (vak'a) zamanı 1072'de Alparslan'ın öldürülmesi ile başlayıp, Selçuklu komutanı Kutalmışoğlu Süleyman Bey'in 1080 yılında ölümü ile sona erer.

Alparslan'ın ani ölümü Selçukluları derinden etkilemiştir. Babasının vasiyetini yerine getirmek isteyen Melikşah, babası Alparslan'ın bıraktığı yerden devam edeceğini söyleyerek ülke birliğini sağlamaya çalışır. Alparslan'ın ağabeyi Kavurt, Melikşah'a baş kaldırarak, saltanat kavgasını başlatır.

Alperenlerden Küpeli Hafız, ölüm vaktinin geldiğini anladığı için oğlu İltutmuş'a vasiyetini söyler. Ayrıca yetim, öksüz ve kimsesiz çocuklar için kurulacak derneğin anayasasını yazdırır. Kutalmışoğlu Süleyman Bey'in oğluna Kılıç Arslan ismini verir. İltutmuş Bey'den bebeğin kulağına ezan okumasını ister. Ezanı dinlerken ruhunu teslim eder.

Çavuldur Boyu, Malazgirt zaferinden sonra Orta Anadolu'ya yerleşmiştir. Fakat kısa bir süre sonra Bizans askerleri baskın yapar. Baskından sadece Akça Kız ve küçük Çaka kurtulur ancak herkes ölmüştür. Baskını öğrenen Yağmur Bey, hemen yardımlarına gider. Baskından geriye kalan Akça Kız'ı ve küçük Çaka'yı Kutalmışoğlu Süleyman Bey'e götürür.

Kutalmışoğlu Süleyman Bey, Melikşah'ın liderliğinde gerçekleşecek olan Türk birliği mefkûresi için mücadele etmektedir. Mansur Bey, ağabeyi Süleyman Bey'in

bütün çabalarına rağmen Melikşah'ın sultanlığını tanımaz. Bu durum Anadolu'da kurulmaya çalışılan büyük Türk-İslam birliği için büyük bir tehlikedir.

Mansur Bey, Melikşah'ın emri altında olmayı istememekte birliği engelleyici tavrını devam ettirmektedir. Kutalmışoğlu Süleyman bu konuda kardeşine karşı çıkar ve yolları ayrılır.

Mansur Bey, Bizanslılarla anlaşır. Bunun üzerine Kutalmışoğlu Süleyman ve Porsuk Bey, Mansur Bey'in üzerine gider. Porsuk Bey ile Mansur Bey'in mücadelesinde, Mansur Bey öldürülür. Kutalmışoğlu Süleyman, Melikşah'a bağlılığını bildirdikten sonra emrindeki kuvvetlerle güneye Halep'in fethine yönelir. Bütün amacı Melikşah'la kendisi arasındaki düşman kalelerini ortadan kaldırmaktır.

Bizans'ta ise taht kavgaları vardır. Kutalmışoğlu Süleyman, Bizans'taki karışıklığın kendi mücadelesini kolaylaştıracağı düşünür. Bizans'dan haber alma faaliyetlerini başarıyla yürüten Selçuklu komutanlarından Ersagun Bey, Kutalmışoğlu Süleyman ile görüşmek üzere papaz kıyafetiyle Bizans'tan ayrılır. Roman, kronolojik olarak devam eder. Bazen hatırlatma yapmak amacıyla geçmişe dönüldüğü görülür.

Alparslan'ın komutanlarından Sav-Tekin, Sultan Melikşah'ın her yönüyle babası Alparslan'a çok benzediğini fark eder. Alparslan'ın gösterdiği kahramanlıkları oğlu Melikşah'ın devam ettirdiğini görünce sevinerek geçmiş günlere döner: *Sav-Tekin bu yüzü birdenbire hatırladı; Dandanakan Savaşı'ndan sonra, San Hoca'nın ölümüne ağlayamayan Alparslan'ın yüzüydü. Daha dikkatle bakınca, Melikşah'ın şimdi, şu anda hemen tebessüme dönebilecek bir pırpırı hüznle açılıp kapanan gözlerinin çok önce, yine böyle bir ekim günü böyle bir çadır içinde purul purul bakan çocuk gözlerinden farklı olmadığını gördü, Alparslan'ın gözleriydi; büyümüştü.*" (Sepetçioğlu, 2014a: 7).

Alparslan'ın öldürülmesi, Selçuklularda büyük bir depreme neden olur. Başta Alparslan'ın oğlu Melikşah, hanımı Selcan, komutanı ve aynı zamanda kayınpederi olan Sav-Tekin, hükümdarlarının ani ölümünü teessürle karşılarlar.

Melikşah'ı babasının ölümü çok etkilemiştir. Bu nedenle sık sık geçmişe döner. Yazar bu durumu benzetmelerle şu şekilde ifade eder: *"Babamın ölümü o kadar*

birden bire oldu ki.. O kadar uzakken, o kadar imkansızken; bütün sevdikleri için güvendikleri.. O meşhur, cihana nam salmış koca Selçuk beyleri dört bir yanındayken, aldığı kaleden daha sağlamken.. Babam Alparslan, Bizans'ı bir saatte tuz buz eden Türkmen; yeryüzüne sığmayıp da denize kucak açan, göğü avuçlayan Oğuz Boyu'nun güvenci, Selcan Hatun'un gözlerinde açiveren gül, Melikşah'ın sırtını dayadığı kaya, Afşin Bey'in dayandığı, Yakutlu amcamın dünya direnci, Sav-Tekin'in gönül direği Sarı Hoca yadigarı.” (Sepetçioğlu, 2014a: 28).

Bu sırada Kutalmışoğlu Süleyman, Bizans'ı almanın yollarını arar. Ancak çok derin ve gizemli bir yapısı olan Bizans'ın alınmasının kolay olmayacağını anlar. Bu sebeple fethi zamana bırakır. Yıllar önce Küpeli Hafız'ın, Bizans hakkında söylediklerini hatırlayarak geçmişe döner: *“Eh, işte bir şey kalmadı. Şunun şurasında' diye mırıldandı. 'Yol Bizans'a.. 'Fakat Küpeli Hafız'ın kaşları çatılmış mıydı ne? Sakın ha Süleyman Bey sakın ha! Döv, parçala, tedirgin et, korkut, yalvart, ne yaparsan yap.. İstersen atlarının nallarında silip süpürt, yerle bir et.. Ama Süleyman Bey oğlum, sakın Bizans'a girme.. gücün yetse bile Bizans'ı alma. Sen silinirsin.. Selçuklu yok olur. Bizans yerin altında akan sudur; bastığın yeri oyar da çökmüşken seni çökertir.. Soluğunu kes yeter. Bir gün gelir olmuş armut gibi kendiliğinden düşer, oğul sakın gençliğine kapılma..”* (Sepetçioğlu, 2014a: 187).

Günler ifade edilirken birinci gün, ikinci gün şeklinde verilir. *“Akça Kız, dördüncü günü Yağmur'u sorabildi. Öğle güneşi sıcağına dönmüştü, dere boğazından buğulanıp vadi boyunca, doğru sıcak yumaklar halkalanıyordu.”* (Sepetçioğlu, 2014a: 131).

Küpeli Hafız, Bizans ile ilgili istihbarat çalışması yapacaklara üç ay gibi kısa bir süre vermektedir. Bu üç ayda verilen görevlerin yapılması sıkı sıkıya tembih edilmektedir. *“Üç ay mühlet size, üç ay içinde Kral yolunu öğren, Kral yolunun girdisini çıktısını iyi belle.”* (Sepetçioğlu, 2014a: 143).

Romanda Türkler'in yeni doğan çocuğa ad koyma törenlerine de rastlanır. Ad koyma töreni sırasında çeşitli ritüeller vardır, dualar edilir, çocuğun kulağına ezan okunarak ismi fısıldanır. Çocuğa verilecek adın çocuğun kişiliğini yeteneklerini, geleceğini şekillendirecek özellikte olduğunu görülür. Kılıç Arslana'a ad konma töreni şu

şekilde anlatılır: “Küpeli Hafız belki hayatında ilk defa şaşkındı. Her şeyi düşünmüştü belki; 'Arslan' diye fısıldadı: 'Kılıçlı olsun bu Arslan.. İltutmuş, Kılıç Arslan olsun bunun adı, ezanını sen oku.. Gücüm yetseydi ben.. kendim .. gücüm yetmeyecek.. 'Al yavruyu hadi.' İltutmuş, yeşil dut yapraklarına ipek böceği sarıyordu sanki, çocuğu Kutalmışoğlu'ndan öyle aldı. Çocuğun başını yüreğinin üstüne gelecek şekilde sol göğsüne doğru kaldırdı. Kibleye döndü. 'Allahu ekber / Allahu ekber/ Allahu ekber...' Ezan doluyordu hücreye sine sine misk gibi, amber gibi; kavruk çöl yanığı esmer bir sesle İltutmuş, çocuğa doğru hafif eğilmiş, çocuğu ve kendi sesini, kendi yüreğini kibleye vermiş Tanrı'ya varıyordu: 'La ilahe İllallah.' Çocuk büyüyordu, ses ululaşıyordu, İltutmuş yücelerde bir yerde; Kutalmışoğlu gölgemsi, Küpeli Hafız erimiş demir ateşinde; oda bir ateşte yunup yaykanmış çal ılığında. Ezan hücrede göz göz... Ezan yine öyle bitti. İltutmuş ezanı bitirirken çocuğun sağ kulağına iyice eğilmişti. Kavruk çöl yanığı esmer sesi dağımsı bir yumuşama ile; 'Ya Muhammed Kılıç Arslan! Yaa Muhammed Kılıç Arslan.. Yaa Muhammed Kılıç Arslan. Böyle bilin, böyle yaşa, böyle öl. Adın mübarek olsun, adınla uğurlu ol..' 'Hay Hak, huu..' Küpeli Hafız'ın sesi bir son soluktu, İltutmuş'un cümlesini kesti. Zaman durmuştu. Duran zamanın o yanında Küpeli Hafız, bu yanında Kutalmışoğlu Süleyman'la İltutmuş vardı. Bir de, birdenbire ağlamağa başlayan Muhammed Kılıç Arslan." (Sepetçioğlu, 2014a: 98-100).

Etem Çalık romanın geçtiği mekânı şöyle ifade eder: “Romadaki olaylar bugünkü Kuzey Irak topraklarının bir kısmı Maveraiünnehir ile Orta Anadolu'da Tokat, Zile, Amasya, İznik ve Bizans'ta geçer. Fakat mekân tasvirleri yapılmaz. Kapalı ve açık mekânlar hakkında her hangi bir bilgi hatta tasvir yoktur. Bunların isimleri dahi ancak olaylara gerçekçilik kazandırabilmek için vardır.” (1993: 110).

“Atının gemini nasıl çektiğini bilemedi, atını nasıl durdurduğunu da. Atından indi. Kalkanını çıkarıp yere koydu. Oturdu. Atlar, atlılar dörtlal.. sağdan soldan, önden ve arkadan deli bir toprağın üstünde deli toynaklarla yaklaşıyordu; üstüne üstüne, çiğnemeğe... Süleymanlığını, beyliğini, şahlığını çiğneyip ezmeğe geliyorlardı. Bir taş yağmurundan beter kalkıp inen, yeri döğen at toynaklarından on kere bin, on kere on bin, on kere yüz on bin nefret katılaştı, Süleyman'ın yalnız, yapyalnız

gözlerini çiğniyorlardı. Gözlerini yumdu: "Ak Tanrım! Aklı Tanrım bildin mi bari?" diyebildi. Sonra, karanlık!" (Sepetçioğlu, 2014a: 292).

Süleymanşah'ın amacı, Melikşah'a bağlılığını bildirmek adına ordusundaki askerlerle birlikte güneyde yer alan Melikşah'a düşman kaleleri yok etmektir. Ancak Melikşah'a bağlı birlikler tarafından Halep civarında pusuya düşürülerek öldürülmesiyle roman son bulur.

1.2.2.1.3. Kapı

Kapı romanında olay zamanı Sultan Melikşah'ın 1080'de ölümü ile başlayıp, Anadolu Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan'ın Habur Çayı'nda boğularak ölmesi ile sona erer. (1107)

Olayların başladığı yerler Ege civarındır. Olaylar, Bu günkü İzmir ve Manisa etrafında şekillenir. Bir ara Orta Anadolu'da devam edip, Güneydoğu Anadolu'da son bulur. Hadiselerin yoğun olarak geçtiği yerleşim merkezleri, Bizans, İznik Kütahya, Manisa, İzmir, Amasya, Malatya illeridir.

Melikşah'ın da Hasan Sabbah'ın oyunlarından birine kurban gitmesi ile bir otorite boşluğu meydana gelmiştir. Kılıç Arslan, otorite boşluğunu ortadan kaldırmak için harekete geçer ve 1092 tarihinde Anadolu Selçuklu hükümdarı olur. Donanma komutanı Çaka Bey ise İzmir'de beylik kurup, büyük bir donanma oluşturur. Çaka Beyliği manevi olarak Anadolu Selçuklu Devleti'ne bağlıdır. Çaka Bey'in başarısından çekinen ve kendi ayağına bağ olmasını istemeyen Kılıç Arslan, Çaka Bey'i davet ettiği bir yemek sonrasında 1093 tarihinde öldürtür.

Çaka Bey'in hazin ölümünü bir fırsat bilen Haçlılar saldırıya geçerek, İznik'i 1096'da Selçuklulardan geri alırlar. Danişmend Gazi'nin Malatya'ya girdiğinin haberinin gelmesi üzerine Selçuklu Malatya üzerine yürümek zorunda kalır. Kılıç Arslan'ın Malatya'ya sefere çıkması üzerine, Haçlı ordusu da boş durmaz ve Anadolu'ya gelir. Kılıç Arslan Malatya yakınlarında Haçlıları bozguna uğratarak büyük bir zafer kazanır.

Kılıç Arslan, Haçlıların işini bitirdikten sonra seferlerine devam ederek, 1103 tarihinde Malatya'yı alır. Haçlı sorununu ortadan kaldırmayı düşünen Kılıç Arslan, Halep'e elçi gönderir. Tam bu sırada Çavuldur Bey i olan Çavlı Bey ile Habur ırmağı kenarında karşılaşır. Yapılan savaş sırasında, Kılıç Arslan Habur çayında 1107'de boğularak ölür.

Gün akşam olunca ortamın atmosferinde bir değişimin olduğu görülür: "*Gün, akşama ağarken gölden bir beyaz buğu tüttü, sazlık inceden, çok inceden sislendi.*" (Sepetçioğlu,2014b: 338). "*Malazgirt zaferinin yıl dönümü (1090) oldukça coşkulu bir biçimde kutlanır. Davullar vurur, zurnalar çalar, okuyucular destanları seslendirirler. Tam bir panayır havası yaşanır. Kara Kurt Hafız'ın cuma salasını okumaya başlamasıyla törenlere ara verilir. Selçuklu Kara Kurt Hafız, âdeti gereği, sala verdiği atlama taşının üstüne oturup vaaz verirdi. Vaazını bitirince kalkar ezana başlardı.*" (Sepetçioğlu,2014b: 148).

O dönemde Türkler halen yarı göçebedir, gittikleri yerlerde coşkulu şöenler yaparak geleneklerini yaşatırlar. Ergenekon'dan çıkış için yapılan törenler bu duruma güzel bir örnektir. Öste demirler dövülür. Ozanlar, kopuzlarıyla çalıp söyleyerek Ergenekon anlatılır. "*Sofralar hazırlandı. Hala öste demirler dövülüyor sanılırdı. Sofrayı hazırlayanlar öyle saygılıydılar. Müzik, raks, tiyatro hep iç içeydi.*" (Sepetçioğlu,2014b: 175).

Çaka Bey ile Kılıç Arslan, sofrada aynı sofraya otururlar: "*Kılıç Arslan'la Çaka Bey'e, Sultanın Has ulağı hizmet ediyordu. Aynı kaptan yiyorlardı, uzun zaman aynı maşrapadan içtiler. Zaman zaman Kılıç Arslan'ın Çaka Bey'e, maşrapayı eliyle sunduğu oldu. Çaka Bey, hiç, hiç, hiç bozmadı Beyliğini..*" (Sepetçioğlu, 2014b:255).

Yazar Anadolu adının nasıl ve nereden meydana geldiğini Kılıç Arslan'ın askerlerinin bir köyde yaşadıkları olay aracılığıyla şöyle anlatır:

"*Kılıç Arslan ve askerlerinin sesi, yeri göğü tutmuştu. Yankılar, yankıların içindeydi: Kadın bakracı uzatıyordu, çeriler sığırcık kuşu kaynaşmasında bakraçlarını uzatmıştı.*

'Uzat oğlum...'

'Ana yeter... Ana dolu.. Ana dolu..'

'İç oğul, iç daha.'

'Ana doluyum... Ana doluyum...'

'Hele oğul gel beri..'

'Ana dolu bu, ana dolu bu; dedim, Ana dolu bu.'

Ana dolu; ana dolu, bu ana dolu, sözleri öyle doymuş, öyle inanmış, öyle yürekten kopup gelmedeydi ki ağaçların yapraklanınca menevişleniyordu; geceye; yıldız ışımına, ay ışığına siniyordu." (Sepetçioğlu,2014b: 317).

1.3. HALK KÜLTÜRÜNÜN MODERN EDEBİYATIMIZA ETKİSİ

Halk kültürünün modern edebiyatımıza etkisini irdelemende evvel “halk” ve “halk kültürü” terimleriyle ne anlatılmak istendiğine kısaca değinilecek olursa, Alan Dundes’in tanımına göre halk, “*En az bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunu ifade eder. Bu grubu birbirine bağlayan faktörün -ortak meslek, dil veya din olabilir- ne olduğu önemli değildir. Bu faktörlerden daha önemli olan nokta ise, herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendine ait kabul ettiği bazı geleneklere sahip olmasıdır.*” (Akt., Ekici, 1998: 143). Halk kültürü ise Erman Artun tarafından şu şekilde açıklanıyor: “*Halkın dil, kültür, duygu, düşünce ve beğenisiyle oluşturup yaşatılan, geçmişten günümüze gelmiş, toplum, insan ve doğa gerçeğiyle şekillenmiştir. Kültür mirası, insanlığın ortak mirasıdır. Her millet hatta her uygarlık dil, kültür, tarih mirasıyla dünyada yerini alır. Bireylerin kökleşmesi ve toplumsallaşması, bu mirasın içinde gerçekleşir. Kültür mirasları geçmişin tanıklarındır, bu yönleriyle geleceğin şekillenmesinde etkindir. Halk kültürü ürünleri halk arasında mayalandığı için, halkın kültür yapısını ve dokusunu ortaya koyar. Halk kültürü toplumsal yaşamda birlikteliği pekiştirici, dayanışmayı arttırıcı özelliklerini sürdürerek bir işlev üslenir, halkın kendi kültürüyle yabancılaşmasını önler. Halk kültürü ürünlerinin halkın ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmeleri bakımından Türk kültürünün korunmasında, yaşatılmasında önemli işlevleri vardır.*” (2005: 51).

Toplumlar, yazıyla birlikte köklü bir uygarlık kurmadan önce de bir kültüre mensup olmanın gerektirdiği temel değer ve davranış biçimlerini gelecek kuşaklara sözlü

gelenek vasıtasıyla aktarıyorlardı. Bugün anadil öğretimi de dâhil olmak üzere birçok formal ya da informal eğitim, halk kültürü ürünlerin katkılarıyla yapılmaktadır. Geçmişten günümüze yeni nesillere geleneksel kazanımlarla sözlü kültür yoluyla aktarılan kültürel unsurların ana dili öğretiminde olduğu gibi aktarılma yolları, küreselleşmeye dayalı olgular nedeniyle gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Bu sebeple “kültür eğitimi ve aktarımı” günümüz insanı için elzem hale gelmiştir. Bu bağlamda halk kültürüne dayalı araştırma ve incelemeleri artması sonucunda modern edebiyata yansması da olumlu yönde olmuştur. Diğer bir bakış açısıyla da halk biliminin canlı ve üretken bir anlayışa geçebilmesinde bu bilim dalının temel amaçları ve yöntemleriyle hazırlanan halk kültürü ile ilgili projeler sonucunda Türk millî eğitiminin gerek uzak gerekse yakın hedefleri doğrultusunda nitelikli insan yetiştirilmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Öğretim plan ve programının, toplumsal, siyasal yapıdan ekonomik teşkilatlanmaya, sözlü gelenek ve inançlardan yiyecek, giyecek, yapı teknikleri, sanat, müzik, oyun, eğlence, spor ve kültür ürünlerine kadar insanların yaşam şekillerininin tümünü konu edinen bir anlayışı temel alması amaçlanmıştır. Bu yaklaşıma yazarlar, şairler, eleştirmenler doğal olarak kayıtsız kalmayarak folklorik unsurlara eserlerinde bolca yer vermişler, dahası halk kültürünü bir dolgu malzemesi olarak görmez ve eserlerin temelden çatısına ana katkı maddesi olmasını sağlarlar.

Avrupa’da Fransız İhtilalı sonucu yeni bir anlam kazanan “halk” kavramı ve halka olan bakış Türkiye’de etkilerini yerel kültür değerleriyle yazılan hece vezinli şiirle, Türkçe söyleme çabasının “Türkî-î Basit” ve “Mahallileşme” gibi akımlarla kendini gösterdiği söylenebilir. Türk aydınları Tanzimat’ın sosyal ve siyasi etkisinde kalarak, aruzu eski sayarak, yeni bir Türk şiiri oluşturma çabası içine girmişlerdir. 1868 yılında Ziya Paşa’nın kaleme aldığı “Şiir ve İnşa” makalesi halk edebiyatını savunan bir yapıdadır. Milli Edebiyatçı akımdan, Fuad Köprülü, Ziya Gökalp gibi isimler de Ziya Paşa’nın bu görüşünü desteklemişlerdir. *“Bu halka dönüş hareketinin teorik kaynağı -uygulayıcılar tarafından ister bilinsin isterse bilinmesin- Batı'daki folklor hareketlerine yani Ossianizm'e, Herder'e ve Grimmler'e dayanıyordu. Bu öze dönüş hareketi aydınlar arasındaki tartışmasız egemenliğini Mehmet Emin Yurdakul'dan Rıza Tevfik'e, Beş Hececilerden Yedi Meşalecilere, Nihal Atsız'dan Sabahattin Ali'ye*

kadar birçok şairin hayatları boyunca veya kimilerinin ise gençlik dönemlerinde verdikleri heyecanlı destekledi.” (Oğuz vd., 2014: 15). Daha sonra Meşrutiyetle birlikte Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Vefik Paşa gibi bazı isimler Türk tarih ve folkloruna yönelmişlerdir. Osmanlı'nın sön dönemlerinde ortaya çıkan akımlardan “Türkçülük Hareketi” Avrupa'daki örneklerinin de etkisiyle “Türk Yurdu” ve “Türk Ocağı” derneklerinin yayınlamış oldukları “Türk Yurdu” ve “Genç Kalemler” gibi dergiler bu akımın yayın organları olup halka inme eğiliminde idiler. Böylelikle Ziya Gökalp'in “Halkiyat” olarak tanımladığı ve ayrı bir disiplin olarak gördüğü “Halk bilimi”nin canlılığı Türk aydınlarının ilgisini bu alana çekmiştir. Ziya Gökalp'in açtığı çığırda devam eden Fuad Köprülü'nün “Türkiyat Enstitüsü”nü kurması ve burada yetiştirdiği öğrencilerinden olan Pertev Naili Boratav'ın da kendi öğrencileri ve arkadaşlarından oluşan bir ekiple Anadolu'da alan araştırmasına çıkarak birçok folklorik malzeme derlemesi Boratav'ın Türk halk bilimi çalışmalarının öncüsü, yöntem ve teknik belirleyicisi olarak adını Türk edebiyatına altın harflerle yazdırmasını sağlamıştır. Yine Mehmet Kaplan'ın Atatürk Üniversitesi'ndeki kurucusu ve yürütücüsü olduğu halk edebiyatı çalışmaları, onun danışmanlığında yetişmiş doktoralı halk edebiyatçı öğrencilerin Anadolu'nun muhtelif illerindeki üniversitelere dağılarak, halk edebiyatını, halk bilimini öğretmeleri, bu disiplinin yüksek lisans ve doktora çalışmalarıyla araştırma ve incelemesinin devamı sağlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU’NUN İNCELENEN ROMANLARINDA HALK BİLİMİ UNSURLARI

2.1. DİL ANLATIM

Sözcükler bir dilin anlamlı en küçük yapı taşlarıdır. Dil, canlı bir varlıktır ve yaşamaya sözcükler aracılığı ile devam eder. O dili konuşan insanlar duygularını, düşüncelerini, mutluluklarını, üzüntülerini, korkularını sözün kısası, insanı ifade eden her türlü olguyu sözcüklere yüklediği anlamlarla bildirirler. Dildeki sözcüklerin yaşaması için halkın, aydınların o sözcüğü kullanmaları çok elzemdir.

2.1.1. Ağızlardaki Kelime Hazinesi

Bugün Anadolu’nun bazı yörelerde kullanılan, ancak okuma ve yazma dilinde pek fazla tanınmayan yerel ağız özelliklerini yansıtan arkaik nitelikte çeşitli saha ve derleme çalışmaları sonucu yaşatılmaya çalışılan binlerce “sözcük”ümüz vardır. Derleme çalışmalarının ayrıntılarına girerek koyunu amacından uzaklaştırmadan Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun eserlerinde kullandığı kelime dağarcığını oluşturan daha çok Tokat ili çevresinde kullanılan bazı sözcükler göze çapmaktadır. Bu sözcüklerin bazı örnekleri, incelenen romanlarda geçtiği sıraya göre vermeye çalışılmıştır:

“Ceyhun'a doğru dağınık atlar koşuyordu, sürüler koşuyordu, **yayan yapıldak** insanlar koşuyordu. Atların hemen hepsi eğersizdi; kiminde iki kişi vardı; üç kişinin bindiği atlar ötekilerden geri kalıyordu.” (Sepetçioğlu, 2012: 17)

“Sarı Hoca sanki bu çığılığı bekliyordu. "Höt!" diye haykırdı. "Ha şimdi sırasıydı haykırışmak, ha şimdi sırasıydı; gidi huysuzlar, toplanın! Toplanın

dendi size..." Atını da sürmüştü. "**Yayan yapıldaklar** Ceyhun'a... Ceyhun'a dendi size; buzdan geçilecek yürüyün ..." (Sepetçioğlu, 2012: 20)

"Çağrı Bey dayanamadı: "Oraya da gidilecek" dedi. "Ne zaman?.." Kadın Ana'nın sesi daha çok öfkeliydi; "Hani **neyinen?.. Neyinen**, ne zaman gidilecek Çağrı Bey? **Zevklenir gibi konuşma..**" (Sepetçioğlu, 2012: 28)

"Sav-Tekin'i çağırdı. "Yakutlu ile Gümüş-Tekin'e söyle, sürüyü karşıya geçirsinler" dedi; "Sen de kal; **meşveret kuralım...**" (Sepetçioğlu, 2012: 32).

"Kopuz tın tını ile ağıt yanıklığının el ele vermesini; sağda daha yukarda, yıkılası kale bedenleri, kahrolası burçlarıyla kapkara ölümsü uyuklayan Bezmdar kalesinin **söngüt bağlamış** taşlarını **döğmesini, döğmesini, döğmesini**; un ufak ufalamasını bekledi." (Sepetçioğlu, 2014a: 35).

"Küpelî Hafız: "Durma öyle **annacımda**" diye Balçar'a çıkıştı; "Ne dediysen onu yap. Hele bir noksan olmalı ki, o zaman Küpelî nedir anlamalısın. Durma kop dedik!" Balçar çıkınca Küpelî Hafız'ın kaşığı tutan eli birden hızlandı." (Sepetçioğlu, 2014a: 42).

"Yanında şöyle **bolcana** kavurğa... Kımıza da dayanamazsın bilirim..." (Sepetçioğlu, 2012: 105).

"Onun için bana bakarlar.. Lakin ben de onlardan **ayruk değilim...** Aydınlanmak istesek Alparslan Sultanımız ne buyurur?.." (Sepetçioğlu, 2012: 225).

"Bana ne kızdın, baksana Akça Kız **abam seni işmar** eder." (Sepetçioğlu, 2014a: 121).

2.1.2. Bedeni Hareketler Dışında Anlatım

2.1.2.1. Davulla Haberleşme

Konuya ilişkin Bahattin Ögel Türklerde, mehterin veya davulun manasını: *“Yalnız ve yalnız savaş başlangıcı veya savaşa çıkışla açıklanabilir. Bu, çok eski bir Türk geleneğidir. Kökleri, İsa'dan önceki yüzyıllara gider. Anlayış, düşünce, uygulanış bakımından, Osmanlı devleti dâhil, pek fazla büyük bir değişiklik göstermiyordu. Konuyu, din ve düşünce bakımından ele alırsak, davullar ile mehterin vurulmasını, bir çeşit ‘savaşandı’ olarak da, inceleyebiliriz.”* (1978: 96).

Bunun yanında çok eski Türk geleneklerinden olan davul veya nebet hakanlık sembolü olarak kullanıldığı gibi ahaliye bir duyuru bildirmek için de kullanıla gelmiştir. Ayrıca İslamiyet’te ezanın kullanılmasından önce günün beş vaktinde davul çalınarak namaz zamanının geldiği ifade edilmiştir. Tüm bunlarla birlikte Türk kültüründe davul düğünlerde veya çeşitli şöenlerde mühim bir müzik aleti olarak karşımıza çıkmaktadır. Sepetçioğlu’nun “Kilit” isimli romanında Sultan Alpaslan’ın Gazneliler ile yapılacak olan savaştan önce savaşın başladığını bildiren davullara çalınır:

“Davullar vuruldu. İlk davul sesiyle birlikte bir çığırışım, gulguleli bir tekbir; kayalardan sıçrayan savaş naraları, dolu sıklığı ve hızında oklar bir anda Gazneli'nin üstüne indi. Kaşla göz arasında, birden belirip boşanan fırtına bulutlarından ani çöken bir hışım, daha ilk anda sonucu almağa başlamıştı. Sanki dünyanın sonu gelmişti; sanki kıyamet kopuyordu.. Kopmuştu. Alpaslan zamanın durduğunu hissetti; olanlar, duran zamanın dışında oluyordu. Ne vurduğundan, ne attığından, ne gerilerini boş gördüğü gediklere sürdüğünden haberi vardı. Olanlar duran zamanın dışında olduğu kadar Alpaslan'ın da dışındaydı. Aslında Alpaslan ne yaptığını biliyordu, yaptıklarından haberliydi ve hiçbir şey kendinin dışında olmuyordu.” (Sepetçioğlu, 2012: 169).

2.1.2.2. Mektuplaşma

Mektubun kelime anlamı Türkçe Sözlük'te: *“Bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt, name...”* (2011: 1647). Şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca Özel mektuplar, iş mektupları, yazınsal mektuplar, açık mektup gibi türleri vardır. Mektup yazının icadından beri kullanıla gelen önemli bir haberleşme aracıdır. Savaş başlatıp savaş bitirebildiği için bu bağlamda ehemmiyeti büyüktür. Sanatçı eserlerinde birkaç mektuba yer vermiştir. Bu mektuplardan ilki “Anahtar” romanında geçen Şökli'nin Süleyman Şah'a yazmış olduğu mektuptur. Şökli bu mektubunda Süleyman Şah'tan Melikşah'a başkaldırmasını istediği, kendisinin de bu durumda yanında olacağı bildirdiği ve bunu nasıl yapacaklarını satır satır anlattığı bir mektup örneğidir:

2.1.2.2.1. Şökli'nin Süleyman Şah'a Mektubu

“Atsız Bey'in, her zamanki yoksul çocuk yüzü, yoksul çocuk gözleri bir ara cesaretlendi; sonra buz tuttu soğudu; daha sonra kıpkırmızı ısındı. Sağ eli kıpkırmızı ısınmış yoksul çocuk yüzünden umulmayacak kadar sert ve yırtıcı bir itişte koynuna girdi; .bir hayli kırışmış, iyice nemlenip tüysüz at derisinden fark edilmeyecek kadar silinmiş bir kâğıt çıkardı.

"Şökli'nin mektubu bu; bilirsin!"

"Şökli'nin mektubundan bana ne? Niçin bileyim?."

"Kutlamışın oğlu kurnazlık yok artık. Sen de ben de soyunup neyimiz varsa dökelim orta yere, anamızdan nasıl doğduysak.. Mektubun sana yazıldığını bilmezlikten gelme.."

"Bana yazılan mektup sende ne arıyor? Yol kesip uğruluk mu yaparsın beylik mi, bilelim de ona göre davranalım."

Süleyman Bey'in çok belli soğukkanlı sesi, Atsız Bey'in yoksul çocuk yüzünde bir ara hiç kıvıldamadı; neden sonra buz kırıkları misali parçalanıp çatladı .. Atsız Bey hiç de yoksul çocuk yüzünden umulmayan bir şekilde ama yine de acemice gülmeğe başladı, sözüm ona kas kas güldüğünü sanıyordu: "Bu mektup çift yazıldı Kutlamışın oğlu, çift ulakla yola çıkarıldı, biri varmazsa biri senin eline varsın denildi akılları sıra. Biri bende olduğuna göre.. "

Süleyman Bey deminden beri takındığı tavırları bir anda yadırgatan bir evcenlik içinde Atsız'ın elindeki mektubu kapıp aldı. Bir çırpıda okudu. Donup kaldı önce; şaşkınlık mı kızgınlık mı yoksa ağlamağa hazır bir dövünme mi ne olduğu ilk bakışta pek anlaşılmayan bir donukluk bütün yüzünü yalayıp sıyrıldı. Atsız Bey'e dik dik; Mansur'a yorgun, halsiz umutsuz baktı; Mansur'a bakarken gözleri yıkık bir çadırın dağınıklığındaydı. Sonra yavaş yavaş cızırtı ile yanan yağ çanağının dibine gitti; sanki ışıpta mektup başka şeyler söyleyebilirmiş gibi mektubu yeniden, bu sefer dura dura okudu: "Kutlanmış oğlu Süleyman Bey karındaşıma derim ki" diye başlıyordu. "Sen Şökli'nin öz karındaşısın hem de Selçuk soyundan bildiği tek beyisin. Şökli bunu böyle bildiği senden başka Selçuk soyundan gelme bir bey bilmediği hem de bundan sonra bilmeyeceği için."

Süleyman Bey, Şökli'nin dut ağaçlarının pütürlü gögdelerini andıran boynunu hatırladı; bir de, at toynakları gibi küt tırnaklı parmaklarını.. kızarmış kuzu budunu küt tırnaklı parmaklarıyla vıcık vıcık avuçluyordu.. bir daha iğrendi: "Bu sözlerin ardında Şökli yok.. bu sözlerin ardında Şökli'nin akıl hocası kimse o sayha yatıyor." diye düşündü: "Budala bunlar; Türkmen beyleri sözüm ona, uğurluğu devlet sınırlar, tuh."

Şökli Süleyman Bey'i çağırıyordu; "Gel başımıza geç. Ben de, öteki beyler de sana uyalım yolunca gidelim; Selçuklu'yu, Selçuk töresini dirilt. Burada bir yanda Atsız denilen bir uğursuz, yolsuz yordamsız bey, Melikşah'ın kapı kulu görünüp kendi başına sultanlık kurmak tutkusunda. Seni vuracak, bizi dağıtacak, gücünü artırırsa Melikşah'ı yıkacak. Bir de Tutuş dersin Tutuş var, Melikşah'ın karındaşıdır bilirsin... Onun niyeti de beni hurdan vurmak Atsız uğursuzuna seni yedirip yok ettirip Atsız'ı ondan sonra silmek diler. Asıl niyeti de Melikşah'ı en sona bırakıp onu alaşağı edip yerine geçmek, Kutlamışın ününü tününü silip unutturmaktır. Biz onlardan önce davranıp başımıza sen Kutlamış oğlu Süleyman Beyim geçip Atsız'ı hem de Tutuş'u kırarsak daha iyisi olmaz mı? Bilirim sen Melikşah der başka şey demeysin.. Şimdi gelelim Melikşah'a sana Melikşah'tan haber verelim... Bu Melikşah senin Melikşah'ın değildir artık. Sözü niyeti Bağdat'taki Halife'yi baş bilmektir. Nizamül Mülk'ün aklına uyup Bağdat'ta medreseler yaptırmıştır. Niye yaptırmıştır?"

Süleyman Bey: "Budala" diye dövündü içinden: "Hem de nasıl budala.. Medrese nedir bilir misin hay Şökli soyhası.. görseñ handan farkı nedir anlar mısın?" Döğündü ama güldü de içinden. Şökli Bağdat'ta yatırılan medreselere aklınca sebep bulmuştu; "Şunun için yaptırmıştır ki Selçuklu bu medreselerde diz üstü gelip çürüsün diye, dört duvar arasına sokulsun, elinden kılıcı alınsın, Nizamül Mülk milletinin, Bağdat'taki Halife milletinin ne derneğe geliyorsa çetrefil dillerini söküp dil değıştirsin, Selçukluluğunu unutsun diye.. Sen Kutlamış oğlu Süleyman Beyim Selçuklu'yu kılıcsız, oksuz yaysız, düşüñebildin mi? Hele düşüñ ki gözleri kulağı düşmüş katırları görür gibi olasın. Kulağı düşmüş katırın sırtına Nizamül Mülk milleti de Bağdat Halifesi'nin milleti de hemen atlayıp, binmez mi? Bir de Nizamül Mülk der ki: "Süleyman Bey istemiye istemiye: "Doğruya benziyor" diye düşündü: "Böyle düşüñülürse?."Elinde olmadan gözlerini yumdu. Çanakta yanan yağın cızırtısı kulağında bir süre acıdı. Melikşah delirmemişti herhalde Melikşah'ın penbece, tıknaz, tertemiz yüzü geldi kapalı gözlerinin ardına.. Penbece tıknaz, tertemiz baktı.

"Budala düşüñcesi Şökli bunlar budala" diye düşündü içinden, Şökli'yi payladı. "Bu akılı veren kimse sana, durma kafasını kes. . Melikşah bilerek yapar ne yaparsa.. " Fakat Şökli'nin haberi doğruysa Melikşah azıcık töreden ayrılmışa benziyordu. Şökli, Nizamül Mülk'ün oyununu anlatıyordu: "Nizamül Mülk Melikşah'a akılverir ki: Bu Kutlamış oğullarına bağılı olan Türkmenler.. bunlardan Selçuklulara eziyet erişmiştir. Eskiden çokemekleri geçmiştir amma bunların yaradılışlarında sultanlara karşı bir nefret vardır; doğuşlarından başlar, her biri bir sultan olmak yahut sultansız beylik sürmek diler. Hem bu dileklerinin kötüye varmasını önlemek hem de eski hizmetlerini değıerlendiriyormuş gibi görünmek için sen ulu sultanımın buyruğundaki Horasan ve Huzistan İranlıları ile Kürtlerden Kurulu Müslüman ordusunun İçinde bin kadar da Türkmen çerisi bulundurmak yeter hem de eyi olur diye Melikşah'a bu Nizamül Mülk denen kişi akıllar verir. Bu yazdığım, aynıyla Nizamül Mülk'ün lafıdır ve gayrısı değıldir. Şimdi Kutlamış Beyin oğlu Süleyman Şah, lafıma eyi dikkat ettin mi sana şah derim, ne demeye gelir artık anlamışsındır, Nizamül Mülk bizi hem İranlıların hem Kürtlerin hem de öteki

Müslümanların arasında yok etmek diler bunu da anlamışsındır. Öyle ise babanın boşuna ölmediğini ispat et; ben Şökli sana uydum. Başka beyler de san uydular. Mısır'daki Fatımi Halifesi de seni bekler. Sözüm bu kadar."” (Sepetçioğlu, 2014a: 159-162).

2.1.2.2.2. Kılıç Aslan’ın Anadolu Beylerine Mektubu

İkinci mektup örneği ise “Kapı” romanında geçen mektuptur. Kılıç Aslan mektubuna besmeleyle başlayarak, haçlı seferlerini zaferle sona erdirdiğini anlatırken Anadolu Türk birliği yeniden kurmak adına dönemin Anadolu beyleri: Danişment, Artuk ve Mengücek beylerine seslenir. Son olarak da mektubunu bitirirken mektubunu kimin kaleme aldığını da söyler:

“Ersagun Bey yazıcıdan yazı takımını almış, olduğu yerde diz altı yapıp sol ayağını, sağ dizine kağıdı büküp el ayasında yerleştirmişti: "Bir zaman gençleşirken bir zaman yaşlanır Kılıç Aslan Sultanım; ikisi de iyidir, ben iki zaman arasında kalmaktan korkarım. Can kuşum yaşlanmadı; uçmak hazırlığında, evmeler içindedir; seziyorum. Yazmak istediğim ise sana yetişmek içindir. Bugün seni yeni gördüm sanki hiç görmemiştim."

"Yaz öyleyse.. Böylece buyruğumdur.. dur yazma. Besmeleyle başlayalım, besmeleyi yaz önce. Beylere buyruğumdur da deme; böylece bildiririm ki, ben, Kutlanmış Beyoğlu Süleyman Şah oğlu Kılıç Aslan, burada bu Amasia vadisinde bugün, bir ağzı İbora'ya ve bir ağzı Marsıvan'a varan yol çatalına açılan vadide ve öte yandan Etona'dan Amasiya'ya inen derelerde derbentlerde üç kere yüz bini aşan Haçlı ordusunu yok ettim. Hemen hiç bir kimseyi sağ komadım. Amisos'a doğru kaçan, kurtulmak isteyen bir nicesini de tamam eyledim. Sağ bir kimse kalmadı. Derelerde, vadi koyaklarında, orman yataklarında kurduğumuz tuzaklara düşmeleri Ersagun Bey'den Burçak Beyimize kadar bütün beylerimizin hem de bütün çerilerimizin akıllılığı, bilek güçleri, yürek sağlamlığı sayesinde; hem de haçlıların kendi öz ülkelerindeymiş gibi, sahip olanların gözü kör güvenişi içinde salınıp seyran gezmesinde gelmiş olmalarındandır. Demek ki, bir ülkeye sahip oldum demekle sahip olunmuyor; demek ki ülke benim ülkemdir güvenişi bir işe

yaramıyor; kalabalık çerin, kollukların tedbirini almazsa ummadığın yerlerden ummadığın yaylar geriliyor, oklar uçuşuyor. Öyleyse ülkenin derelerini tepelerini, aydınlıklarını, karanlıklarını, gizlisini saklısını bilmek gerekmiş, bunun için de ülkede birlik gerekmiş, aynı ağızlardan aynı havalar okumaktansa bir ağızdan bir havayı okumak gerekmiş. Anadolu'da ve yarın daha da varacağınız yeni Anadolu'da bundan böyle bir ağızdan bir havayı okumak gerektir diye düşünürüm. Ben Kutlamış Beyin oğlu Süleyman Şah'ın oğlu Kılıç Aslan, böyle düşünürüm. İmdi, bu mektubum size geldiğinde, gerek Danişmentli, gerek Mengücekli ve gerekse Saltukoğlu, ünlü tünlü her bir bey, Haçlı fırtınası söyündüğüne göre İkonyum şehrinde gelip buluşalım; meşveret eyi şeydir, meşveret kuralım. Artık kılıç işi bitse gerek, sıra düşünmenindir. İşbu mektubu, ben Kutlamış Beyin oğlu Süleyman Şah'ın oğlu Kılıç Aslan söyledim ve dahi Ersagun Bey nam yiğit yazdı; Amasia'nın toprağı üstünde diz üstü yazdı, böyle biline vesselam.” (Sepetçioğlu, 2014b: 328-330).

2.1.2.3. Ulak (Haberci) Vasıtasıyla Haberleşme

Haberci, postacı gibi anlamlara gelen ulak, geçmiş dönemlerde ivedi bir durumun uzakta bulunan birine hızlı bir şekilde haber verilmesi amacıyla beyler, paşalar, padişahlar gibi devlet adamları tarafından gönderilen görevli olarak açıklanabilir. Ulakların geçeceği yollar bir plan dâhilindedir, genellikle at üstünde yolculuk ederler. Bu yollar üzerinde atlar için menziller, duraklar bulunur. Görevliler sır saklamalarıyla ünlüdürler. Yol üzerinde yaşayanlar da ulaklara hizmet etmek, ulakların ihtiyaçlarını karşılamak zorundaydılar. Ulaklar bir nevi elçi görevindedirler. Sepetçioğlu' nun “Kilit” romanında Sultan Alpaslan'a bir ulakla gelen haber şu şekilde ele alınmıştır:

“Sav-Tekin, Alpaslan'ın sesinde uzak bir titreyiş yakalamıştı. Yüreği burkuldu. "Yakutlu Bey yoldadır Sultanım" dedi; "Habercisi geldi. Bizans ordusunun öncülerinden kalabalık bir kuvvetin yukarda, Kirş Gölü kıyısında dolaştığını öğrenmişler.. Onun için yol değiştirmiş olmalı. Sanduk Bey'i baskın için bırakıp kendisi Ahlat'a ulaşacakmış... Gecikirsem gecikmem bu yüzden olacak, Sultanımız beni bağışlasın demişler... ”” (Sepetçioğlu, 2012: 259).

2.2. HALK ŞİİRİ

Türkler yazıyı eski çağlardan beri kullansalar da tarih boyunca çok zengin bir sözlü edebiyata ve kültür belleğine sahip olmuşlardır. Bu edebiyat ürünleri içinde destanlar büyük bir yer teşkil etmekteydi. Bu ürünlerin daha çok sözlü gelenekle aktarımı sağlanmıştır. Bu bağlamda manzum eserlerin derlenmesi Türk edebiyatını sağlam bir temel üzerine oturtmuştur. Bilindiği üzere eski Türklerde ilk sanatçılar olan ozan, kam ve baksıların toplum içinde önemli bir yeri vardı. Göçleri, büyük doğa olaylarını, kahramanlıkları sözün kısacası toplumun ortak duygularını; kopuzlarıyla birlikte manzum olarak söylüyorlardı. Ayrıca efsun, büyücülük, hekimlik, sağaltma da yapıyorlar ve dini törenlerde halkı yönlendiriyorlardı. Bu halk sanatçıları Türk boylarında farklı terimlerle ifade edilmiştir: Altay Türkleri "Kam", Tonguzlar "Şaman", Yakutlar "Oyun", Oğuz Türkleri de "Ozan" demişlerdir. Her ne kadar Türk boyları ozanlara farklı adlar verseler de hepsinin görevleri aynıdır. Bu kapsamda daha sonraki yüzyıllarda âşık olarak adlandırılacak olan bu sanatçıların icraları halk şiirini meydana getirmiştir.

2.2.1. Mani

Anonim halk şiirinin en yaygın nazım şekillerinden mani konusunda birçok tanımlama yapılmıştır. Asım Bezirci "Türk Halk Şiiri" adlı eserinde mani hakkında şunları söyler: "*Mâni, anonim halk şiirinin en eski, en ünlü türüdür. Kimilerine bakılırsa, öbür türlerin de kaynağıdır. Genellikle yedi heceli bağımsız bir dördlükten oluşur, ama hece sayısı 8, 11, 14 ve dize sayısı 5, 6, 7, 8, 10, 12, 14 olanlara da rastlanır. (Bunlara "artmış mâni" denir.) Dörtlü mânilerin birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı, üçünü dizesi ayırır.*" (1993: 36). Yine Doğan Kaya "Anonim Halk Şiiri" adlı eserinde manileri şu şekilde açıklar: "*Maniler bilindiği gibi aşk konusu ağırlıkta olmak üzere hemen her konuda söylenmiş dört mısralı, müstakil şiirlerdir. Belli konuya sahip olmayışından dolayı onu tür olarak ele alamayız. Beri taraftan, her ne kadar farklı kafiyeli ve dörtten fazla mısralı şekilleri varsa da bunlar maninin asıl özelliğini zedeleyecek durumda değildir. Bu bakımdan maniye şekline göre isim vermek, yani mani şekli mani biçimi sözünü kullanmak doğru bir davranış olacaktır.*"(1999: 3-4). Erman Artun "Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı" adlı

eserinde konuya bakış acısı şöyledir: *“Halk şiirinin en küçük nazım birimidir. Bir dörtlükten meydana gelir. Genellikle yedi hecelidir. Kafiye örgüsü: aaba şeklindedir. Âşıklar genellikle aynı kelimeleri farklı anlamda kullanarak manileri cinashı hale getirirler. Bunları konularına göre bir türkünün, bir söyleyişin arkasına eklerler.”* (2001:102). Mehmet Ali Yolcu *“Balıkesir Yöresi Manileri”* adlı kapsamlı eserinde daha önce yapılmış birçok mani tanımlamalarını verdikten sonra kendisi de mani konusunda şu değerlendirmeye varır: *“Anonim halk şiirinin en eski nazım şekillerinden olan mani, genellikle aaba şeklinde uyak yapısına sahip; doğa, sevgi, ayrılık, gurbet gibi konulara yer veren, çoğunlukla ezgili olarak icra edilen, tema ve şekil bakımından icracının cinsiyeti, yaşadığı ortamı, içinde bulunduğu geleneğin özellikleri, dinleyici kitlesi vb. etkenlerle şekillenen, dörtlüklerden kurulu yaygın bir türdür.”* (2011: 43).

Araştırmacıların, mani konusunda söylediklerinden hareketle; Anonim halk şiirinin en yaygın nazım şekillerinden biri olan mani yedi heceli dört dizeden oluşan, "aaxa " biçiminde kafiyelenen bir nazım şeklidir. Bir tek dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü olması mecburi olduğu söylenebilir. Genellikle ilk iki dize, asıl söylenmek istenen son iki dizeye hazırlık yapılmasını sağlayan doldurma dizeler olduğu söylene de, araştırmacılar bu dizelerin anlamsız olmadığını maninin dörtlük olarak bir tamamıyet içinde olduğunu belirtmişlerdir.

Mani konusunda verilen bu kısa bilgiden sonra Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *“Anahtar”* adlı eserinde yer alan manilerin, maniler içerisinde örneğine en çok rastlanan *“Düz mani / tam mani”* olduğu görülür. Bu maniler: *“Yedi heceli ve dört dizeden oluşan birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri kendi aralarında kafiyeli (aaxa) olan manilere, düz ya da tam mani adı verilmektedir.”* (Oğuz vd., 2014: 245). Ayrıca Boratav'ın manileri *“Söylenmesine Vesile Olan Yerlere ve Şartlara Göre”* (1988: 176-178) sınıflaması içerisinde *“Sevda Manileri”* sınıfında yer alır. Yine Doğan Kaya'nın *“Hazırlanış ve Uygulanışlarına Göre Maniler”* tasnifine de ise *“Karşılıklı Maniler”* grubunda yer almaktadır. Bu maniler: *“Çeşitli vesilelerle bir araya gelen kişilerin karşılıklı olarak birbirlerine söyledikleri manilerdir. Bu kişiler, delikanlı-kız, baba-oğul, ana-kız, karı-koca, düğünlerde kız-oğlan tarafı olabilir.”*

(Kaya, 1999: 53). İncelenen “Anahtar” isimli romandaki maniler de delikanlı-kızın yani Gökçen kız ile Turna'nın karşılıklı söyledikleri maniler şu şekilde örneklenmektedir:

“Oh, sonunda görebilmiştin, bacısını görmek için bakıyormuş gibi top kuş burnunu gözlemiş bir görünüş kaybolan yavuklusuna bakmıştı; bakmasıyla birlikte Turna'ya da hışımla dönmüştü. Turna da o yana gözünü dikmişti herhal. Pelit Ana, böyle anlarda hep aynı şeyi yapardı: "Kızlar!. Hani mani ha? Mani atmak nerde hadi ben başlıyorum.. Kız Gökçen sana bu:

Dama vurdum kazmayı
Çift dola gel yazmayı
Anandan mı öğrendin
Böyle serbest gezmeyi

Gökçen fırsatı yakalamış gibi atıldı. İlk, öfkeli gözleri Turna'da idi:

Sanca yanaklıyım
Derelerde saklıyım
Anası da biliyor
Oğluna meraklıyım

derken aygın baygın yüzü, o sırada ocağın öğseğilerini karıştırdığı için gözü durmadan yaşarıp kırpışan Çal İmam'ın kansındaydı. Az önce top kuşburnunun ardında bir görünüş kaybolan oğlanı anasında görür gibi olmuştu Gökçen. Ama Turna'nın, gölgede su şırıltısını andıran sesiyle irkildi:

Kaleden atın beni
Güllere katın beni
Ben Selçuk kamasıyım
Pahalı satın beni

Çal İmam'ın tombulcana karısı, dumanlı gözlerini ovalayıp bir Gökçen'e bir Turna'ya baktı. Sonra Turna'ya dönük manisini attı:

Ay kız kimdensin kimden
Adım düşmez dilimden

Anan atan beslesin
Büyüende bizimsen

Tokuçlar soğukluğa atılan pılı pırtıyla indi kalktı, kızlar, gelinler birden "ovvv" diye bağırdılar. Gökçen Turna'yı bir an Çal İmam'ın küçük oğlunun gerdeğinde görür gibi oldu. Patladı:

Sarı ile mor ile
Ekmek yedim, lor ile
Anam beni vermezse
Kaçacağım zor ile

Turna'nın gölgede su pırlırtısını andıran sesi sevimliydi; tertemizdi, iddiasızdı:

Saçımda siyahım var
Bülbül gibi ahım var
Göz gördü gönül sevdi
Benim ne günahım var

İkisinin de gözleri alttan alta Çal İmam'ın kansındaydı; ötekiler de belli etmiyorlardı ama işlerini oyalamış, tokuç patırtısını bırakmış kimi gözleri kimi kulaklarıyla Çal İmam'ın karısını bekliyordu. Pelit Ana bile meraklanmıştı. Çal İmam'ın karısı ne diyecekti, maniyi kime atacaktı kime söz verecekti. Çal İmam'ın kansı Turna'ya bakıp güldü; Turna esmerdi. Gökçen'e baktı yine güldü... Gökçen sarı benizdi. Usuldan attı maniyi:

Karabağda talan var
Zülfün yüze salan var
Ayak götür tezce gel
Gözü yolda kalan var

Turna yüzüne yapışmış bir tutam ıslak saçını belli belirsiz sevdi; okşar gibi yanına attı. Esmer yüzü ışıdı. Gökçen örgülü saçlarını hırsla çekiştirdi. Sarıca benzi sarı kırmızılaştı. Pelit Ana araya giriverdi: "Hani ayak hani?. Size ayak

veren mi oldu da kendiliğinden alıp gittiniz. Yeniden başlayın kız.. ayak gülesin.. he mi? Ayak gülesin dedik?" (Sepetçioğlu, 2014a: 117-119).

3.2.2. Türkü

Türkü, sözlü gelenekte halk şiiri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Konu hakkında kapsamlı bir eser ortaya koyan Ali Yakıcı "Halk Şiirinde Türkü (Tanım, Tasnif, İnceleme, Metin)" isimli eserinde bazı ilim adamlarının görüşlerine yer verdikten sonra kendisi de şu tanımlamayı yapar: "*Duygu, düşünce, hayal ve birey ya da toplum olarak doğumdan ölüme kadar yaşanan, insan ve toplumda iz bırakan bütün olayları dile getiren, sevinçli ya da üzüntülü zamanlardaki coşku ve heyecanı yansıtan, kaynakları genellikle ozan, türkü yakıcı ve söyleyicisi kişilerden oluşan, hangi edebiyat şubesine ait ya da hangi biçim ve türde ortaya çıkmış olursa olsun halka mal edilerek anonimleşen, şölende, düğünde, toplantıda ve her türlü icra ortamında dillerden düşürülmeyen, icracısı, icra ortamı ve konusuna göre kendine has bir ezgiyle söylenen manzum ürünlere türkü denir.* (2007: 44). Dahası İbrahim Erşahin hazırlamış olduğu "Halk Kültürü ve Edebiyatları Sözlüğü" adlı eserinde türküyü şöyle değerlendirir: "*Türk halk edebiyatı nazım türü. Âşıkların serbest deyişlerindedir. /Sözlü gelenekte bir ezgiyle söylenen halk şiiri. Daha geniş bir tanımla halkın sözlü geleneğinde oluşmuş, daha çok anonim özellikte içerik ve biçim açısından değişikliklere uğrayabilen ve bir melodi eşliğinde söylenen halk şiiri. / Anadolu'nun bazı bölgelerinde türkü için "yır" ifadesi kullanılır. Türküler konu ve ezgi farklarıyla "deyiş", "deneme", "hava", "ağıt" adlarını da alır. Çoban türkülerine "kayabaşı", dokunaklı bir müzikle söylenenlere "ezgi", Varsak boyunun türkülerine "varsığı", Türkmen türkülerine "türkmani" denir. /Halk şiirinin en eski türlerinden olup bilinen en eski türkü, 15. asırda Doğu Türklerinde görülür. /Genellikle anonim olmakla beraber ferdi nitelikte çok sayıda türkü de vardır. /Özellikle ezgisiyle diğer türlerden ayrılır. Mani, koşma veya başka bir biçimi bulunan her halk şiiri, türkü ezgisiyle söylenince türkü olur. /Daha çok aşk, güzellik, tabiat, gurbet, ayrılık gibi ferdi duygularla ilgili problemleri dile getirirler. /Türküler çoğunlukla üç mısralık bentlerle ekli iki mısralık kavuştaklar halindedir. Nakarat, halk şiirinde "bağlama" veya "kavuştak" olarak bilinir. Dörtlüklerle kurulu türküler, çoğunlukla mani ya da koşmanın türkü ezgisiyle söylenmesiyle oluşmuştur. /Hecenin her kalıbıyla (5-16)*

söylenmekle beraber genellikle yedili, sekizli, on birli türküler görülür. /Kafiye düzeni değişkenlik göstermekle birlikte genelde bentler ve kavuştakların kendi aralarında kafiyeli oldukları görülür./Türküler bölgelerdeki dil ve söyleyiş farklarına göre Bingöl ağzı, Urfa ağzı, Konya ağzı, Adana ağzı gibi adlar alır. /Aruzlu türküler şarkı olarak anılır. /Türküler daha çok ezgi, konu ve yapılarına göre gruplandırılmıştır. //Güftesi halk şiiri olan, halk ezgileriyle bestelenmiş bir şarkı çeşidi.” (2011: 398-399). Türkü, çeşitli Türk boylarında farklı terimlerle isimlendirilmiştir: “Türküye Azeri Türkleri mahnu, Başkurtlar; halk yırı, Kazaklar; türki, türik halık eni, Kırgızlar; eldikır, türkü, Kumuklar; yır, Özbekler; türki, halk koşığı, Tatarlar; halk cırı, Türkmenler; halk aydımı, Uygur Türkleri de nahşa, koça nahşisi derler.”(Ercilasun vd., 1991: 908-909). Pertev Naili Boratav “Biçimi ne olursa olsun, bir türküyü belirleyen her şeyden önce ezgisi olduğunu ifade etmiştir. Boratav, müzik cümlesinin türkü metninde çeşitli değişikliklere meydan verebileceğini, yani, sözlü cümlenin genişlemesine, dört dizelik bendin parçalanmasına, son dizesini yitirmesine, bu dizinin yerini önceki dizelerin nazım düzenine uymayan "bağlama" ya da "nakarat" öğelerinin almasına, dört dizelik bendin iki dizesini yitirmesine, türkünün ya bağlamasız söylenmesine ya da bağlamanın tam bir dize meydana getirmek için gerekli olan hece sayısını bulamamış söz öğelerinden oluşmasına neden olabileceğini söylemiştir. Türküleri düzenli ve düzensiz biçimler diye iki grupta toplayan Boratav, en sık rastlanan düzenli biçimleri şu şekilde sınıflandırmaktadır:

- a. Dört dizelik bentli türküler,
- b. Üç dizeli bentlerden meydana gelmiş türküler,
- c. İki dizeli bentlerden meydana gelmiş türküler,
- d. Beş dizeli bentlerden meydana gelmiş türküler,
- e. Mani düzenindeki bentlerin sıralanması ile meydana gelmiş türküler.”(Akt. Oguz vd., 2014: 249).

Sonuç olarak, kelime anlamı olarak Türk’e ait olan “Türkî” sözcüğünden türetilen “Türkü”ye, sözlü edebiyatta hece ölçüsüyle yazılan belli ezgiyle söylenen halk şiirleri denilebilir.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun incelenen eserlerinden "Anahtar" romanında yer alan "Dar köprüden geçerken" adlı türkünün Boratav'ın tasnifi açısından bakılığında yapısına göre "Beş dizeli bentlerden meydana gelmiş türküler" sınıfında yer aldığı; Doğan Kaya'nın konularına göre türkü tasnifi içinde ise "Aşk Türküleri" bölümünde yer aldığı görülür. Kaya, aşk türküler hakkında şunları söyler: "*Coşkun lirizmle söylenmiş sevgi türküleridir. Daha ziyade sevgiliye duyulan özlem, kıskançlık, ayrılık, kavuşma gibi konular işlenir. Samimi lirizmin açıkça kendisini hissettirdiği bu türkülerde, genellikle sanat seviyesine ulaşılmış örnekler sergilenmiştir*". (1999: 180). "Dar köprüden geçerken" adlı türkünün Yozgat yöresine ait aşk ve güzellik konusunu işleyen bir türkü olduğu tespitine varılmıştır. Ayrıca "Anahtar" romanında geçen bu türkü Akça Kız ile Turna'nın birlerine sevgilerini, aşklarını ifade ettikleri ve karşılıklı söyledikleri bir türküdür örneğidir:

"Çaka gümüslü yay için değil de işi bozulduğu içinmiş gibi baktı; Gökçen'in bacısının omuzuna yumruğunu vuruverdi: "Az daha duraydın da bak su içindeki kaleyi nasıl alıyordum göreydin.. bozdun işi tuh sana.." Kız ağlamaya başlayınca Akça Kız korktu: "Kız bağırma kör olmyası Pelit Ana'nın cinlerini başına, mı yiğacaksın.. Yavru.. hişt yavru.. sussana azcık hişt.. "Çaka Akça Kız'ın yanına gelmişti: "Sen ona bakma; zırlasın... Pelit Anam bağırmasın asıl..." O sırada Turna'nın, gölgede su şırıltısını andıran sesi yine duyuldu:

Dar köprüden geçerken
Uy amman yârim yar
Köprü salladı beni, oğlan
Oğlan nar tanem oğlan
Oğlan bir tanem oğlan

Turna'nın sesi, türkünün ebemkuşağı renklerine birbirine girmiş hüznünü ufak, küçük, yorulmadan kozalıyordu. Gökyüzü de, yeryüzü de, ikisinin arasında sallanan bahar da Turna'nın sesinde kozalanan türkünün hüznünü içmekteydi. Akça Kız, elinde olmadan göğüs geçirdi : "Sesin dert görmesin kız Turna" diye mırıldandı; üstelik sevinmişti de: "Bu türkü Pelit Ana'yı uyutur ki uyutur.. dünyasını unutturur."

Gökçen'in bacısı Akça Kız'ın, sonunda ferahlayan mırıltısını duymuş olmalı ki, küçük kız çocuklarına has bir şirretlikle döndü: "Öyle belle sen öyle belle, sanki Pelit Anaya da demiyeceğim de ben.." Fakat Turna'nın türküsü, türküyü dolduran ses Pelit Ana'nın öfkesini bile unutturacak kadar güzeldi:

Ben ele varmaz idim
Uy amman yarım yar
Ağam yolladı beni, oğlan
Oğlan nar tanesiyim
Yarin bir tanesiyim

Akça Kız, "Eyi eyi git daha orda Pelit Ana" dedi ama, türküden olacak sesi öfke sertliğinde değildi de sere serpe bırakıvermişti kendini: "Git de koğsun seni.." Türkü, Akça Kız'ın gözlerinde de ilmiklenip ilmiklenip çözülüyordu. Yanı başına kadar gelen fakat orada türküye kapılıp duruveren Çaka'ya, ilmiklerin çözülüp açıldığı gözlerini çevirdi: "Çaka, hele az daha yanaş hele.. " Turna'nın türküsüne Çavdar Onbaşı'nın anasının kopuzu da karıştı, Bahar güneşinde gevrekleşmiş bir ses, kopuzun tellerinden Çavdar Onbaşı'nın anasının kocamış, kavruk, çalı parmaklarına sıcıyor; parmaklardan eski bir sızı alıp tellere veriyor, tellerden kopuzun teknesine düşüp yılların tozunda yankılanıyordu.. sonra Tuma'nın gölgede serinlemiş su sesini oylum oylum oyalyordu:

Dar köprüden geçerken
Ay amman yarım yar
Elim değdi eline, oğlan
Oğlan nar tanesiyim
Yarin bir tanesiyim,

Gümüş kemer bağlamış
Uy amman yarım yar
Yarin ince beline
Oğlan nar tanesiyim.
Yarin bir tanesiyim.

Kopuz telinde gevrek, Turna'nın sesinde bahar serinliğiyle yeğnileşmiş türküdeki hü zün Akça Kız'ın ciğerine oturdu. Türkü, sanki kendisiydi: etinden kemiğinden sıyırmışlar da Akça Kız'da Akça Kızlıktan ne kalmışsa alıp türkünün orta yerine nakış gibi oturtmuşlardı. Akça Kız kopuzun tellerinde döğünüyordu, Turna'nın sesinde beleniyordu: "Çaka, hele bana bir, de hele kardaşım, yiğidin adı Yağmur'du he mi?" Akça Kız'ın Çaka'ya bakan gözleri de silme türküydü: "Hani kara yağız, hani kaşlarını bildin mi? Bahar kırlangıcının kanadıydı.. börkünden taşan saçları sığırıcık karasıydı Çaka, bildin he mi?.." Çaka, Akça Kız'ın gözlerine bakıp kaldı.. Yeni doğmuş kuzusunu hatırladı; doğduğuna doğacağına pişman, güneş i görmekten deli divane, ama öylesine pırıltılı öylesine melûl mahzun kuzusunun gözleri. Akça Kız'ın gözlerine bakarken Turna'nın türküsü daha yanık geldi:

Dar köprüden geçerken
Uy amman yarım yar
Geldik omuz omuza, oğlan
Oğlan nar tanesiyim
Yarin bir tanesiyim.

Akça Kız'ın yerine Akça Kız'ın gözleri konuştu sanki, Çaka'ya öyle geldi: "Neden öyle baktın Çaka? Ayıpladın he mi? Sen genç olmaz mısın, hep böyle mi kalırsın sanki? Yağmur dönecek mi Çaka? Çavuldur'a bir daha dönecek mi ki?"

"Dönecek.."

"Hihh .. Kurban olanı sana dönecek dedin he mi?"

"Dönecek dedik ya işte kız!"

Tuma'nın sesi türküde hiç, bir zaman şu sıradaki kadar güzel, şu sıradaki kadar insan, halden bilir olmamıştı hiç; Akça Kız hiç bir zaman bu kadar güzelleşmemişti. Turna türküyü uzatsaydı daha, yıllara, gecelerin uzun yıllarına söyleseydi, gündüzlerin ışığına. . Çavdar Onbaşı'nın anasının elleri yeşerseydi, yorulmasaydı:

"Geleceğim mi dedi Yağmur; duydun he mi kardaşım?"

"Duyduk dedik ya kız.. Sana ne Yağmur Bey'in
Çavuldur'a gelmesinden?"

"Hiç.."

Boynunu da bükmişti Akça Kız; omuzları iyice düşmüştü, dağılacağı benziyordu, belki türkü az daha devam etse Akça Kız eriyecekti. Çaka: "Yağmur Bey gelip beni alacak. " der demez hopladı sanki: "Yalan."

Çaka kızdı: "Ölmezbey'in torunu yalan mı söylemiş kız, nerde görülmüş?"

"Kızma Çaka, kızma kardaşım; Akça Kız aban ne dediğini bildi de mi söyledi sandın? Gelip seni niye alacak ki?. Hani, eli kılıç tutan birine benzemez gibi.. mi he?"

"Haltetmiş onu diyen. Yağmur Bey var ya Yağmur Bey, yiğidin başı diyor Ölmezbey Atam, Çavuldur'un öyle birini yetiştirmesi için kırk deve yükü bazlama yemesi gerekirmiş sen ne diyorsun kız aklınla?"

Akça Kız'ın gözleri süzüldü bunun üzerine, sanki Yağmur giderkenki çalımıyla, o sığırcık karası saçlarının borkünden dökülüğü, enli sırtıyla kalın göğsüyle ve .. kara yağız yüzünde kara yağız bakışıyla gelip baş ucunda "Hadi Akça Kız" deyivermişti. "Ben ne diyeceğim hay Çaka; yüreğimi bir bilsen asıl... yüreğim ne der, bir Yağmur der, bir de.. bir şey demez daha."

Sustu. Tuma'nın sesine verdi kendini; türkü bütün yüküyle Çavdar Onbaşı'nın anasının kopuzunun tellerinde ki salkım söğüdü de alıp sürükleyerek sona dolanıyordu; kocaman, yutması dayanması zor, ölümüne bir zehrin tortusunu söylüyordu:

Benden sana fayda yok
Ey amman yarım yar
Yarım sen gelme bize oğlan
Oğlan nar tanesiyim
Yarin bir tanesiyim.

Ama Çaka, bu sırım sopası gibi yeni yetme, zehrin tortusunu anlayacak çağda değildi ki: "Eyi.. Şimdi sen gümüşlü yayı ne zaman vereceksin?" (Sepetçioğlu, 2014a: 121-125).

2.2.3. Ağıt

Türkçe Sözlük'te ağıt: “Ölenin iyi niteliklerini, ölümünden duyulan acıyı dile getiren söz veya ezgi... Gelinin arkasından niteliklerini anlatan söz veya ezgi. Ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının acılarını, büyük felaketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya okunan ezgi, yazılan yazı, sagu, mersiye.” (2011: 43-44). Olarak tanımlanmıştır.

Doğan Kaya “Anonim Halk Şiiri” adlı eserinde ağıtla ilgili farklı bilim adamlarının görüşlerine yer verdikten sonra şunları söylemiştir: “Ağıtlar, tıpkı dua, beddua, dilek ve öğütler gibi insanların bir arada yaşamaya başladığı ilk devirlerden itibaren var olan sözlü ürünlerdir ve insanlığın ortak özelliklerinden biridir. Çünkü insanlar, hangi inanç, hangi ırk ve hangi dilden olurlarsa olsunlar ilk çağlardan beri ağıt söylemiş, böylelikle ızdırabını teskin etmek yoluna gitmiştir. Bazan da şahsi duyguların dile getirilmesinin yanında fanilik, toplumun dertleri, birtakım istenmeyen olaylar, düşmanlıklar ve bunların gereksizliği vs. gibi konulara da yer verildiği olmuştur.” (1999: 245).

Muhtelif tanımlardan da anlaşılacağı üzere çeşitli sebeplerle meydana gelen deprem, yangın, ayrılık, ölüm vs. gibi bir tek ferdi veya toplumun tamamını etkileyen olumsuz, katlanılması zor durumlarda dile getirilen, bir ezgiyle söylenen koşma tarzındaki halk şiirleri ağıt olarak adlandırılabilir. Ağıt, İslam öncesi Türklerde “sağu, sığıt” gibi isimler alırken, Divan edebiyatında “mersiye” terimine karşılık gelmektedir.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun “Kilit” romanında Alpaslan'ın öldürülmesinin ardından kayın pederi Sav-Tekin'in iç dünyasında yaşadıkları şekil olarak olmasa da bir ağıt niteliğinde betimlemiştir:

“Atlar, yeri dört nal döğen, göğü göğüsleyen atlar nerdeydi?. Atlar kişnemiordu, çeriler suspustu. En son çadırların bulunduğu yerden ancak tın tın duyulabilen bir kopuza eşlik eden yüreği yanık bir ağıt gelir gibiydi. Belki de Sav-Tekin böyle bir ağıt duymak istedi. Kopuz tın tını ile ağıt yanıklığının el ele vermesini; sağda daha yukarda, yıkılası kale bedenleri, kahrolası

burçlarıyla kapkara ölümsü uyuklayan Bezmdar kalesinin söngüt bağlamış taşlarını döğmesini, döğmesini, döğmeesini; un ufak ufalamasını bekledi. Atların şaha kalkmasını, çerilerin nara üstüne nara vurup kükremesini, ağaçların köklerinden hışımla kurtulmasını, toprağın allak bullak olmasını umdu. Ve hep birden bunların delicesine, korkunç bir vuruşla Bezmdar kalesine yüklenmesini...” (Sepetçioğlu, 2012: 35).

Sepetçioğlu'nun “Kapı” romanında ise eski bir savaş karesi sahnelenir ve Oğuzların düşmanlar tarafından kılıştan geçirilişi anlatılırken yine şekil olarak olmasa da ozanın kopuz eşliğinde dile getirdikleri konusu bakımından “ağıt” a benzer niteliktedir:

“Birden, kopuzun telleri kıpırdadı; birbiri ardınca, artık tutulması zor ses sağnaklan, birbirine ilmiklenip örgülenerek, kenetlenmiş, inceli kalınlı boşandı. Gün batışının kızıl ışıkları ipildi. Belden üst yanlan çıplak bedenlerde gün ışıklan hiç batmayacakmış gibiydi, kızıl tunçtan. Kopuzun sesine ozanın sesi karıştı. Biri su akışında kıvrılıp bükülüyor, çağıldayıp şırıldıyorken öteki, ozanın sesi, hiç değişmeyen bir arı vızıltısında kopuzun sesinin peşine düştü, gün ışıklarındaki kızıllığı da çekip sürükledi sanki. Önce anlaşılmaz bir vızıltı, vızıltıdan çok bir iniltiyi andırıyordu; sonra sonra kopuzun sesine uydu, berraklaştı, duruldu, anlaşılır oldu. At toynaklarının binlercesinin yeri doğuşu, kılıçların kalkanlara değişti, okların vızıldayıp uçuşundaki ısıklar, at kişnemeleri, kalın haydalanma sesleri.. hepsi birden, birbirine karışmış iken kopuz da ozan da bir savaşı anlatmağa başladılar. Savaşın sonunu, Oğuz soyunun yenilişini, kılıçtan geçirilip yok edilmesini. Kopuzun sesi de ozan da, burada beraberce ağladılar.” (Sepetçioğlu, 2014b: 172-173).

2.3. ANLATMALAR

Bu bölümde Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun incelenen eserlerinde zikredilen bir aşk hikâyesine, Türk destanlarına, destansı anlatımda yer verilen tiplere, bağımsız efsaneler ve bir de memoratın tespitine varılmıştır.

Sepetçioğlu'nun "Kilit" romanına konu olan Balçar ile Virma'nın aşk hikâyesinde, birbirlerini birkaç kez görmelerine ve hiç konuşamamalarına rağmen tutkulu bir aşk ve sevgiyle bağlanan iki kişi anlatılır. Roman da zaman zaman geriye dönüşler yapılarak gerek Balçar gerekse Virma'nın yüreğinden geçenleri ve birbirlerine karşı özlemleri ele alınır:

2.3.1. Peçenek Beyi'nin Oğlu Balçar ile Bizanslı Sofya Valisi Virma'nın Öyküsü:

"Balçar, uzun müddet Bizanslı Sofya valisinin kızını düşündü. Boğaç, handa olup bitenleri Kegen Bey'e anlatmadığı, sadece Keleş'in verdiği bilgiyi getirip iletmediği için baskın sadece kendilerini pusuya düşürüp yok etmek isteyen Sofya Valisi Nikifor'un adamlarına yapılmıştı. Bunun için Balçar, adını bile bilmediği kıza hiç bir şey olmadığından emindi. Belki de handa fazla kalmamışlar, yollarına devam etmişlerdi. Kızı düşünmek Balçar'ı sevince benzer bir hisle dolduruyordu; nefes aldığı zamanki rahatlamayı duyuyordu, uzun zamandır bir gölün dibinde nefessiz kalmış da su yüzüne çıkmış ve birdenbire nefes almağa başlamış gibi oluyordu. Kız, o hep gitmek istediği ama bir türlü gidemediği gün doğusuna gitmişti. Yoksa oldum olası Balçar'ı çeken gün doğusunda hep bu kız mı vardı? Balçar, daha da başka bir şeyin olduğunu biliyordu. Kız, günün doğuşu gibiydi. Öyle ki, gün gelmiş Balçar kızdan başka bir şey düşünemez olmuştu. Düşlerinde hep kendini büyümüş görüyordu. Yağız bir ata binmiş; kol yenleri nokta gümüş düğmeli, beli sıkma kemerli, uzun etekli üstlüğüne giymiş, borkü yana kaykılı ve kuzu çizmeleri yumuşacık, uçar gibi bir büyük şehre giriyor. Karanlıkça, ışıksız ıldırıksız pırıl pırıl bir küçük kızla karanlıkça şehirden sıyrılıp çıkıyor... Gökyüzünde uçar gibi hep; kız hiç büyümüyor... Kız hep öyle, ilk gördüğü gibi. Sonra gün doğuyor kızın saçlarından, kız yine büyümüyor, kızın saçları gündeğusu. Bir defasında, yalnız bir defasında kızı büyümüş gördü; bu sefer de kendisi küçüktü; dokuz yaşındaki Balçar'dı. Zorladı, tepindi, yırtındı yine de büyüyemedi. Ağlayacaktı nerdeyse; büyümüş kızın büyümüş gözlerinde ne olduğunu bilemediği bir ışık vardı. Işık akmağa başladı, Balçar'a kadar geldi. Balçar yanıp tutuşacağını sandı ama kendisine değmediğini, yön değıştirdiğini kızın saçlarının üstünden sıçrayıp gündeğusuna uzandığını gördü. Düşünde büyüyen kızın gözleri gün

doğusu. Balçar dokuz yaşında da olsa gün doğusunda kızdan daha başka bir şeyin var olduğunu hissetti. Ne idi? Bilemiyordu. Düşünceleri gibi, kız gibi, düşlerini de Boğaç'a anlatmadı. Gel gelelim Boğaç, Balçar'ın son günlerindeki gidişatından endişeleniyordu. Daha şu yakınlarda bir yerine iki vuran, beş yerine on atan Balçar'ın şimdi on yerine beş atmak içinden gelmiyor, iki yerine bir bile vurmamak istemiyordu. "Biliyor olmalı," diye düşünüyordu: "İşte bey çocuğu oldun mu da böyle bu yaşta bile derdin olur..." Hâlbuki Boğaç, Balçar'ı hep kaçırmıyordu; uzaklarda yay gerdiriyor, at koşturuyor; uzaklarda at yarıştırmak ikili cirit attırıyordu. Akşamları anasını gördüğü zaman anasından işitmiyorsa Balçar'ın olanları bilmemesi gerekirdi." (Sepetçioğlu, 2012: 75).

2.3.2. Destanlar

Destan, kelime anlamı olarak Türkçe Sözlükte: *"Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir, epope: Manas, Şehname, İlyada, Kalevala birer destan örneğidir. Bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, ölçüsü on bir hece olan halk şiiri. Çağdaş Türk edebiyatında biçim ve içerik yönünden, geleneksel destanlardan ayrılık gösteren uzun kahramanlık şiiri: Üç Şehitler Destanı. Çanakkale Destanı. Destan düzme kahramanlık hikâyesi veya herhangi bir olayı anlatan şiir yazmak. Destan gibi uzun yazılmış (mektup). destan yazmak olağanüstü kahramanlık, yararlık veya başarı göstermek.* (2011: 641). Şeklinde tanımlanmıştır. Her ne kadar terim olarak farklı anlamlar ifade etse de incelemeye konu olan kısım ilk anlamında belirtilen *"Olağanüstü kahramanlık hikâyelerini anlatan"* epik destan örneğidir.

Metin Ekici bütün Türk boylarının destan geleneğini kapsayacak şekilde destan tanımını şu şekilde tanımlama yoluna gider: *"Destan; bir millet veya toplumun hayatında derin bir iz bırakmış olaylardan kaynaklanıp; çoğunlukla manzum, bazen de manzum-mensur karışık; birden fazla olayın aktarımına izin veren genişlikte; usta bir anlatıcı tarafından veyahut da ustalardan öğrendiğini aktaran bir çırak tarafından, bir dinleyici kitlesi önünde bir müzik aleti eşliğinde veya sadece bir ezgiyle anlatılan; sözlü olarak anlatılanlarından bazıları yazıya geçirilmiş; bir milleti veya toplumu sonuçları bakımından ilgilendiren bir kahramanlık konusuna"*

sahip; dinlendiğinde veya okunduğunda milli değerleri, şahsi değerlerin üstünde tutmayı benimseten sözlü veya yazılı edebi yaratmadır.” (Akt. Oğuz vd., 2014:162).

Pertev Naili Boratav “100 Soruda Halk Edebiyatı” adlı kaynak kitabında destana ilişkin şu değerlendirmeleri yapar: “*Destanların konuları iki kümede toplanır:*

1) Kozmogoniye mitoloji konulan: evrenin ve yeryüzündeki varlıkların yaradılışları; Tanrılar, tanrımsı varlıklar (Tanrılarla insanların birleşmesinden doğmuş kimseler), dev, ejder, v.b. gibi şeytansı kötü-güçleri cisimlendirmiş yaratıklar; bu çeşitli varlıkların kendi aralarında, ya da insanlarla alış verişleri, savaşları.

2) Ulusun geçmişindeki önemli olaylar, büyük önderlerin dışta ve içte, toplumun düşmanları ile savaşları, toplumu daha rahat bir yaşama ulaştırma çabaları...”

(1969: 38-40). Boratav’ın da değindiği gibi bir sözlü gelenek mahsulü olan destanların icracı, anlatıcıları aracılığıyla kuşaklar boyu yaşamış ve daha sonra bilim insanlarınca yapılan derleme ve araştırmalar sonucu yazılı hale gelmiştir. Destancı yetiştiği toplumun kültürel birikimini belleğinde taşır. Ayrıca destancı uzun bir süre ustalarının yanında çıraklık yaparak, sanatlı ve süslü söyle-yişini bir anlamda geliştirir.

Karl Reichl destancının diğer Türk boylarındaki adlandırmaları hakkında şu tespitleri yapar: “*Yakutlar arasındaki destan anlatıcısına "Oyun" veya "Olonghohut" denilmektedir. Epik şiir veya "destanî şiir" anlamına gelen "Olongho" kelimesinden türetilmiş olan bu kelime, Kazak ve Türkmenler'de "Öleng" şeklinde kullanılmaktadır. Uygur Türkleri tarafından epik destan anlatıcısını ifade etmek için kullanılan "Destançi" kelimesi aynı şekilde, (...)olarak kullanılmaktadır.*” (Akt., Çobanoğlu, 2003a: 85). “*Kırgız Türklerinde destanı karşılayan en eski kavram "comok"tur Bu kavram Kırgız sözlü edebiyatını ele alan eserlerde farklı şekillerde tanımlanmıştır. Yudahin Sözlüğünde comok, "kahramanlık destanı, bu kabilden bir eser, cöö comok ise "masal" olarak verilirken comokçu ifadesi için "masalcı, hikâyeci"”*” (Çeribaş, 2010: 141). Kavramları kullanılmıştır.

Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun “Kilit” romanında Sarı Hoca’nın ağzından “Oğuz Kağan Destanı”nı hatırlatılarak Oğuz Han’ın bir kurtla konuşmasının hikâyesini

Alpaslan'a anlatmıştır, ayrıca Sepetçioğlu destanın gerçekliğini ve inanılrlığını ifade etmek için “Atalarımız bir kurt konuştu dediyse konuşmuştur” diyerek okuyucuya da seslenmiştir:

2.3.2.1. Oğuz Kağan Destanı

Oğuz Kağan destanı Hunların destanı olarak bilinir. Dahası destan kahramanı Oğuz Kağan'ın Büyük Hun İmparatoru Mete Han olduğu söylene de destanın birçok mitik özelliği onun daha eski çağlara ait olduğunu göstermektedir. Destan sözlü gelenekte aktarılırken, Mete Han'ın kahramanlıkları ve yaptıkları Oğuz Kağan ile ilişkilendirilmiş ve böylelikle destan yeni bir boyut kazanmıştır denilebilir.

M. Okan Baba “Halk Edebiyatı ve Terimleri Sözlüğü” isimli eserinde Oğuz Kağan Destanı'nın konusunu şöyle özetlemiştir: *“Oğuz, Ay Kağandan doğar, kısa sürede birçok olağan üstü haller gösterir. Kısa bir sürede büyür güçlü bir kişi olur. Türkleri ormandaki hayvanlardan korumak için ava çıkar. Bir gün avda, bir ışık içinden çıkan kızı görür, onu alır evlenir. Bundan üç oğlu olur. Ay, Yıldız, Gün adlarını verir. Başka bir gün avlanırken ormanda gölün ortasındaki ağaçta ışıktan bir kız görür onu da alır. Bundan da üç oğlan olur. Adlarını Gök, Deniz, Dağ koyar. Bundan sonra Oğuz bir kurultay toplar, kağanlığını açıklar. Tüm komsularına bunu bildirelerle bildirir. Kendisinin egemenliğini tanımlarını ister. Kendisine baş eğenleri ödüllendirir. Karsı gelenlere bas eğdirmek için savaşlar yapar. Bütün savaşları kazanır. Ülkesi genişler ve kuvvetlenir. Oğuz Kağan yanında bulunan Ulu Türk'ün önerisiyle ülkesini oğulları arasında pay eder.”* (2001: 77).

Uygur destancılarınca yazıya aktarılan bir tek nüshası bulunan Uygur harfli Oğuz Kağan destanını Gürsel Aytaç “Edebiyat Yazıları III” adlı eserinde şu şekilde bölümlendirmiştir:

“1. Oğuz Kağan'ın olağanüstü doğumuyla olağanüstü ve hızlı büyümesinin anlatıldığı bölüm.

2. Oğuz Kağan'ın toplumu adına bir yararlılık sergileyerek (toplumu tehdit eden vahşi bir hayvanı öldürerek) alplık sürecine adım atışının anlatıldığı bölüm.

3. Oğuz Kağan'ın evliliklerinin anlatıldığı bölüm. (Oğuz Kağan, Tanrı tarafından ışık ve kutlu ağaç vasıtasıyla gönderilen iki kutlu kadınla evlenir ve her birinden üçer oğlu dünyaya gelir.)

4. Oğuz Kağan'ın dört bir yanın kağanı olma ve töreyi bütün dünya üzerinde egemen kılma düşüncesini halkına ilan ederek akınlara çıkışının, asker sevk ederek dört bir yanı hâkimiyeti altına almasının anlatıldığı bölüm. (Oğuz Kağan tarafından boylara ve uluslara Karluk, Kanalı, Kıpçak gibi çeşitli adların verildiğini, medeniyet kahramanlarının hayatı kolaylaştıran yeni buluşlar gerçekleştirdiğini, devlet yönetimiyle ilgili kuralların oluşumunu da anlatan bu bölüm, destanın esas kısmıdır ve diğer bölümlere göre daha hacimlidir.)

5. Oğuz Kağan ' m akınları sonrasında ülkesine dönüşü ve ülkesini oğulları arasında paylaşımının anlatıldığı bölüm. "(Akt. Oğuz vd., 2014: 172-173).

Gerek İslamiyet öncesi gerekse İslamiyet sonrası Türkler, Oğuz Kağan'ın ataları olduğunu kabul ederler. Destan da bütün Türklerin onun soyundan geldiğini çeşitli olağanüstü olaylarla anlatır. Yazarın incelenen eserlerinden "Kilit" romanında Oğuz Kağan Destanı kendisine şu şekilde yer bulur:

"Düşünürse Sarı Hoca, delirebileceğini anladı."Konuşan bir kurt'u anlatmıştım sana" diyebildi neden sonra. Sesi boğuktu; yorgundu, yüzyıllarca uzaktı. Sesi, belli belirsiz bir korkunun titreyişini duyuruyordu."Oğuz Han'ın çadırına giren, Oğuz Han'la konuşan bir kurdu anlatmıştım. O kurt gerçekten konuştu mu bilmiyorum; atalarımız konuştu dediyse konuşmuştur; aksine mümkünü olamaz. Eğer ben Sarı Hoca'ysam, o kurdun sesini duymamış bile olsam, derim ki kurdun sesi seninki gibiydi.. Oğlum Alpaslan, o kurt da herhalde senin gibi konuştu" (Sepetçioğlu, 2012: 10).

2.3.2.2. Ergenekon Destanı

Göktürkler, tarihte Türk adıyla kurulan ilk devlettir. Gök Tanrı'ya inanırlardı, bu sebeple göğü kutsal saydıkları için bayrakları gök mavisi zemin üzerine kurt başıydı. Bir dönem Göktürkler büyük bir savaşta düşmanın hilesi sonucu yenilmişler, onlardan geriye kalan birkaç kişi orman içlerine oradan da büyük bir dağın eteklerine

sığınmış ve kurtulmuşlardır. İşte tam bu yüzden Ergenekon Destanı Türkler için bir yok oluş değil, yeniden doğuşun destanıdır.

Ergenekon destanına ilişkin Bilgehan Atsız Gökdağ ve Kemal Üçüncü “Başlangıktan Günümüze Türk Destanları” isimli eserlerinde şu değerlendirmede bulunurlar: *Türkler arasında yaratılmış yeniden türeyiş destanlarından birisi de Ergenekon Destanı’dır Bu destanın tam bir metni ele geçmemiş olmakla birlikte başta Reşideddin’in Tarih’i olmak üzere pek çok tarihi kaynakta küçük parçalar halinde zikredilmektedir. Yeni bir medeniyet dairesine açılmasının izlerini taşıyan bir metindir. Kutsal dağ ve mağaralar eski Türk dininde çok önemli bir yere sahiptir. Mitik tefekküre göre kutsal mağara ve dağlarla çevrili alanlar ilksel doğumun gerçekleştiği ana rahmi niteliğindedir. Destanda Türklerin bir kaosun ardından tek bir fertten mütakâmil bir boy haline gelerek bozkıra ve diğer coğrafyalara içtima hikâyesi anlatır. Mitik sembolizmin bolca kullanıldığı bir metindir.* (2007: 63).

Yine Abdulhaluk Çay “Türk Ergenekon Bayramı Nevruz” eserinde Ergenekon’un Türklerin bir bayramı olduğunu ve her yıl baharın gelişiyle birlikte kutlandığını şu şekilde: *Türkler’de yılbaşı ilkbaharda, gece ile gündüzün eşit olduğu 21 Mart günüdür. Bugün, Türk topluluklarında çeşitli adlarla kutlanır. Nevruz/ Noruz / Navruz, Ergenekon, Bozkurt, Çağan gibi adlarla kutlanan bu bayram ile ilgili olarak Türk topluluklarında çeşitli gelenekler meydana gelmiştir. Orta Asya’dan, Balkan Türkleri ’ne kadar bu gel enekleri ve törenleri tespit etmek mümkündür.*” (1989: 47). İfade eder.

Binlerce yıl geçmesine rağmen günümüzde de baharın gelişiyle Nevruz/ Ergenekon Türkiye dahi birçok Türk devletinde bayram olarak kutlanır. Destanda da anlatıldığı üzere Göktürklerin demirden koca bir dağı eriterek kendilerine bir yol (geçit) açmalarını temsilen demir dövülüp, yemekler yenilir, şenlikler düzenlenir.

Mustafa Necati Sepetçioğlu “Kilit” romanında Malazgirt Savaşı’ndan önce olanları “Karakurt Hafız” isimli alperen tipindeki kahramanın ağzından anlatırken, kurdun

Oğuz soyundan geldiğini söyler ve Malazgirt’inde eski bir destan olan Ergenekon’a benzediğini şu şekilde anlatır:

“Bakışları mı sesi mi yoksa bakışlarının tamamladığı sesi mi herhangiyse artık, cemaati, daha başladığı anda Demirci'den alıp götürmüştü.. belliydi; suda yüzen kıpırtıları küçük dalgalardan büyük dalgalara, Malazgirt' e doğruydu, öyle görünüyordu. Dalgaları kaçırmamak, sesi kaçırmamak, bakışları kaçırmamak gerekti; Karakurt Hafız da öyle yaptı; "Sürüye dalınan kurt misali denildi; bilin ki bilerek söylenildi bilerek, Karakurt Hafız'ın bilmeden bir laf ettiğini gören olmamıştır; öyleyse bu kurt, bu sürü nedir? Kurt Oğuz soyudur, sürü şimdilik bir yanda dursun onun da sırası gelecek..

"Çok lezzetli bir lokmayı ağzında gevercesine avurtları çöküp kabardı; dili ağzının içini yaladı; gözleri de bakışları da diliyle tattığı lezzetin tadındaydı, cemaati öyle dolaştı; "Kurt Oğuz soyudur dedik, Oğuz soyunun misali dedik. Oğuz soyu bu Urumeli'ne kolay gelmedi. Yine böyle bir ağustos gününde, hem de sayın ki ağustosun yirmi altısında Oğuz soyundan söyündü sanılan bir bölük, dağların arasında kabardıkça kabardı. İnsanoğlunun bilmediğini Gökçe Tanrı bilir, bütün bilmeyenleri bilen bir tek Gökçe Tanrıdır; amenna ve saddakna.. dedik, inandık iman getirdik ve lakin, dünyadan elini eteğini çekmiş görünen, bir kimsenin bilmediği o dağlar ortasındaki yerde kabardıkça kabaran Oğuz soyundan bir bölüğün o yere Ergenekon adını verdiğini hem biz hem Gökçe Tanrı bildi. Ergenekon çok eski bir Malazgirt'tir, benim demem bu deme. Ordan, o Ergenekon'dan nasıl çıktıysak Malazgirt ovasına öyle geldik, Malazgirt ovasından da öyle çıktık. Beni nasıl Karakurt Hafız diye biliyorsanız bunu da böyle belleyin derim size. Sabahtan beri, daha gün ışıırken, Malazgirt günüdür bugün deyip nasıl ciride, çevgana başladınız gün batmasına yakın da Ergenekon'dan çıkışı anmalısınız; nasıl anmalısınız onu da diyeceğim. Karakurt Hafız'ın ağzında dolanan dili daha bir tadlanıyordu. "Ergenekon'dan çıkılan o gün o saat, kor. ateşte demir döğülerek kutlandı. Her yıl o gün o saati geldi mi, Oğuz soyundan gelme boylar nerde olursa olsun kor ateşte demir döğdüler, niye? Biz varız işte, biz yeryüzündeyiz, yok olmadık; gücümüz kökenimizdir, ateşle demirdir biline, unutulmaya diye. Buraya, şu şimdi

yerleşmeğe çalıştığımız şehire neden Demirci dedik pekey?. Neden Demirci dedik düşünen oldu mu ha? Düşünen olmadıysa düşünsün şimdi, söylüyorum. Bu şehre ilk gelen, bizden önce, çok önce gelen ak sakalı göbeğinde bir Türkmen ağababasının, yılın o günü geldi mi bir başına kor ateşte demir döğdüğünü gördüler. İşte bu demir döğüş o demir döğüştür. O günden bu güne bu şehre Demirci demişlerdir. Öyleyse bundan böyle bu gelenek yenilenmelidir hem de Malazgird'i anarken yenilenmelidir." (Sepetçioğlu, 2012: 151-153).

2.3.2.3. Bozkurt Destanı

Bozkurt Destanı yine Hunlarla aynı soydan, Oğuz soyunda gelen Göktürklerin destanıdır. Göktürkler bayraklarını, tamgalarını hep kurt motifiyle süslemişlerdir. Öyle ki Göktürk destanlarında kurdun işlevi çok büyüktür. Bozkurt Destanı'nda konu edildiği şekliyle Çinliler ile barış yaptıkları halde Göktürkler hiç beklemedikleri bir anda Çin ordusunun saldırısına uğrar ve hepsi kılıçtan geçirilir. Çinliler sadece bir çocuğu öldürmezler, onunda ellerini keserler ve öyle bîçare bırakırlar. İşte tam o sırada bir kurt gelir çocuğu kurtarır besleyip büyütür. Çocuk büyüyüp delikanlı olunca kurt onunla evlenir ve on çocuğu olur. Böylece Türklerin soyu tükenmez, Türklerde o kurttan -Asena'dan- türediklerini hiçbir zaman unutmazlar. Destanda ele alınan bütün bir Türk boyunun öldürülerek çocuğun bırakılması, Türk destanlarında işlenen motiflerdendir. Ayrıca Tanrı tarafından gönderildiğine inanılan kurt motif olarak da kutsaldır ve Türk soy kütüğünün mührüdür.

Destanı, Nihat Sami Banarlı şu şekilde ele alır: *“Bu destan, eski Çin kaynaklarında Bozkurt iki ayrı rivayet halinde yazılıdır. Destanı Aynı kaynaklarda bu rivayetleri destekleyen veya bütünleyen daha başka bilgiler de vardır. Destanın esası, yok olma felaketine uğrayan Gök-Türk soyunun, yeniden dirilip çoğalmasında bir Bozkurt'un Anne Kurt olarak vazife görmesidir. (...) Aşine - Türk sülalesinin efsanevi tarihi halinde söylenen bu rivayet, yine bir Çin kaynağında bir başka şekilde yazılıdır. Bu, ikinci rivayet de şöyledir: «Türklerin ilk atası, batı denizinin batı kıyılarında oturuyordu. Bunun halkı, Hun'ların bir bölümü idi ve Aşine adını taşıyordu. Aşine boyu, komşu milletlerden biri tarafından (bir baskınla) yok edildi. Bunlardan ancak bir oğlan sağ kaldı. Düşmanlar bu oğlana acıdılar. Onu öldürmediler; ayaklarını,*

kollarını kesip bir kamışlığa bıraktılar. Düşman gidince bir dişi kurt bu çocuğa baktı. Onu iyi etti. Yiyecek getirip bu oğlanı besledi. Onunla evlendi ve ondan gebe kaldı. Düşman Hanı, çocuğun sağ kaldığını duydu. Adamlarını gönderip onu öldürmek diledi. Asker geldiği zaman kurdu gencin yanında gördü. (Tehlikeyi sezen) Kurt, bir Tanrı yardımına uğramış gibi, genci oradan alıp denizin doğusuna götürdü. Altay dağlarının ortasına getirdi. Her tarafı dağlarla çevrili bir mağarada on çocuk doğurdu. Yine burada yeşilliklerle dolu geniş bir meydan vardı. On oğlan büyüyip evlendiler. Her birinden bir boy türedi. Bunlardan biri Atine boyu idi. Aşine, bütün kardeşlerinin en akıllısı olduğu için, Türklere hükümdar oldu. Soyunu unutmadığını göstermek için de çadırının kapısı önüne, üzerinde kurt başı bulunan bir bayrak dikti. Birçok yıllardan sonra, Aşine kavmine Asençe denilen biri hükümdar oldu. Yeni hakan, kavmini dağlık yerden çıkardı.” (1983: 24).

Mustafa Necati Sepetçioğlu da “Kilit” romanında Bozkurt Destanı’nı enine boyuna ele alırken yıllarca at sırtında seferden sefere, akından akına koşturan ve sonunda hasta düşen Sultan Alpaslan’ın babası Çağrı Bey’in oğluna ölmeden önce verdiği nasihatlerle dile getirmiş, Çağrı Bey: “Asena oğluyuz, Asena soyundan inmişiz...” diyerek Bozkurt Destanı’na atıfta bulunmuştur:

“Güldü; hastalıklı olmasına rağmen güçsüz bir gülme değildi. "Şimdi dersin ki sen, orduyu hazırladın, bu hastalık nerden çıktı dersin... Hastaydın da niye iyi olmağı beklemedin dersin... Eyi... Sen demesen bile diyen doğru der.. On gün oluyor başıma bir ağrı yapıştı.. Biz Asena oğluyuz, Asena soyundan inmişiz, öyle baş ağrılarına maş ağrılarına bakmayız dedik; daha aşağılara inip şu bulunduğumuz yeri iyice sağlama bağlayalım ki ondan sonra Batı'ya rahat vuralım diye düşündük... Sen daha çocukken Çağrı Baban'ın Urum kıyısına kadar varıp geldiğini, oraları kolaçan ettiğini Sarı Hocan anlatmıştır. Biz hem gittik oralara hem işaretlerimizi koyduk; vurup alır, yurt yapardık.. Niye yapmadık? Çünkü o zaman Selçuklu arıktı; orada, oradakilerin arasında eriyip giderdi; törelerini kaybederdi... Geldiği yollar sağlaştırılmadığı için geriye de dönemezdi, döndüğünde çürük yollarda ayağı kayardı... Lafı uzatıra benzeriz.. Ne dedik?.. Buraları sağlaştırmalıydık dedik.. Şimdi sağlam sayılır..

Oğuz'lu Türkmen akını sel gibi buralara dolar, törelerimiz güçlenir.. Urum Eli'ne doğru belli sizce akar gideriz, yollarımız sağlamlaşır. Bir şu aşağılarda Gazneli Sultan Mesud'un Mevdud kalmıştır. Çıban başıdır; pıtırak dikendir, ısırgandır.. Zarı yok bilinir ya patlar mı patlar. Batar mı batar... Isırmazsa dalayıverir, elin yüzün kabarır. Öyleyse ne yapmalı?.. İşini bitirmeli... Sana az önce dedik ki, biz Asena Oğulları'ndan indik, bey soyuyuz dedik mi? Ya Gazneli ?... Onlar Karabudun soyundandır... Asena'dan gelen, bir savaştır. Ya vurur ya vurulur. Vurulursa orda biter iş. Ta ki başka bir yerde başka bir Asena soyu türeye de bayrağı ele ala. Gelgelelim Gazneli Karabudun soyu öyle değildir. Yedi canlı dögüşür... Altı canını vursan da bir canı kalsa yine doğrulur, yine vurur... Demem o deme ki Mevdu' du da arkamızda bırakmamak dileriz. Baş ağrımıza bakmayıp orduya hazır ol buyruğunu bunun için verdik...” (Sepetçioğlu, 2012: 192).

2.3.2.4. Romanlarda Türk Destanlarından Tipler

Roman, hikâye, destan gibi bir olay örgüsü etrafında oluşan türlerde bu olay örgüsünün meydana getiren ana karakterler mevcuttur. Eser boyunca olaylar bu kişi veya kişiler üzerinden devam ederken, bu karakterler eserde bazen güçlü bazen de zayıf bir yapıda karşımıza çıkar. Hayatı ve kişilik özellikleri en ince ayrıntısına kadar işlenen kahramanlar güçlü ve çok yönlüdür. Bu bağlamda destanlarda benzer özelliklere sahip kişilere rastlanır. Sepetçioğlu romanlarını destansı bir dil ve milli bir şuurla yazdığı için romanlarındaki şahsiyetleri Türk destanlarında görülen tiplerin özellikleriyle yoğurur. Tipler içinde buldukları toplum ve o toplumun gelenek, görenekleriyle sağlam bir ilişki içerisindeyler. İdeal Türk-Müslüman insanını göstermeye çalışan Sepetçioğlu'nun romanlarında şahsiyetini belirlediği alp/eren/kadın/gazi/ahi gibi hem fiziki hem de manevi gücü yüksek tipleri roman kahramanı haline getirmiştir. Destan tipleriyle ilgi inceleme yapılırken, Mehmet Kaplan'ın “Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 (Tip Tahlifleri)” isimli kitabındaki tasnif göz önünde bulundurulmuştur.

2.3.2.4.1. Alp Tipi

Türk destanlarında en çok karşılaşılan “Alp” yiğit, cesur, kahraman gibi anlamalara gelir. İslamiyet’in kabulünden önce destan ve destansı anlatımların başkışisi olan alp tipinin kahramanlıkları Tanrı buyruklarından daha çok halkı vatani ve kendisi içindir. Ata binmede marifetli, kılıç kullanmada usta olan alp tipi özellikle İslamiyet öncesi Türk destanları olan Oğuz Kağan, Ergenekon, Bozkurt gibi destanlarda karşımıza çıkar. *“Türk destan geleneği içinde alp tipinin en yüksek noktaya ulaştığı Oğuz Kağan’da bu devlet kurma ve dünyaya nizam verme düşününçesi çok gelişmiş bir şekilde yansıtılmaktadır.(...) Türk gruplarının destanlarındaki bahadırlara nazaran daha fazla olağanüstülüklerle kuşatılmış olduğu görülmektedir. Onların sihirli silahları, giyimleri, rüzgârdan daha hızlı, kurnaz, konuşup alplara akıl verebilen, kılıktan kılığa girebilen atları, kuş ve diğer canlılarla olağanüstü göksel varlıklardan oluşan yardımcıları vardır.(...) Oğuz Kağan, alp tipinin zirveye ulaşmış ve İslamiyet tesiriyle teşekkül eden Türk destanlarının belirgin tipi olarak görülen alp-erenle büyük oranda ortak vasıflara sahip olan bir temsilcisidir.”* (Aça, 2000: 5-13).

2.3.2.4.1.1. Kegen Bey

Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun “Kilit” romanında yer alan alp tipi örneklerinden Kegen Bey Dermirci Baldur’un oğlu olan Peçenek beyidir. Halktan gelen biridir, yiğitliğiyle bilinir. Han olmak için sadece kut sahibi olmanın, hanedan soyundan gelmenin yetmeyeceğini, han olmak için gözüpek bir yiğit olmak gerektiğini alp tipinin özelliklerine gönderme yaparak romanda şu şekilde anlatılır:

“Bunun kötülük neresindeymiş?.. Durak Bey gibi Han oğlu olup da korkağın biri olacağıma Kegen Bey gibi yiğit bir demirci oğlu olurum Sen pek istiyorsan git Durak Bey'ine yanaş.. Bak sıçan suratlı, dinle de sana bir şey deyim; Durak Bey bizim hanımız; Kegen ise Beyimizdir.. ikisinin arası açılırsa Peçeneklinin sonu gelir; anladın mı şimdi?..” (Sepetçioğlu, 2012: 38).

2.3.2.4.1.2. Balçar

Sepetçioğlu'nun Kilit adlı romanında Peçenek Türkleri'nden Kegen Bey'in oğlu Balçar'da ve onun at uşağı, eğitimcisi Boğaç'da alp tipi niteliklerini gözlemlenir. Romanda gözlemlenen alp tipi özellikleri için şunlar söylenebilir: Alp için fiziki kuvvet, akıl gücünden sonra gelmektedir. Alp sorunlarını yiğitlikle ve gücüyle çözmektedir, gözüpektir. Boğaç, romanın 44. Sayfasında alpin önde gelen özelliklerinden olan kol gücünün yanında akıl gücünü de kullanması gerektiğini şu şekilde ifade eder:

“Doğru bu" diye güldü içinden Boğaç. "Çocuk doğru der bre.. " Ondan sonra da topladı kendini; açık verip de utanmamak için. Zaten bu Balar'ın çarpıcı bir yanı vardı; oldum olası bir çocuk değildi, yaşlılarından başka çeşitti. "Ben seninle şakalaşmak istedim anladıysan" diye lafı çevirdi; "Tabii' yol dediğin durur mu hiç.. Bizanslı'nın oturduğu o büyük şehirden de geçip yine Bizanslılar'ın oturduğu topraklara doğru vurur gider.." (Sepetçioğlu, 2012: 44).

2.3.2.4.1.3. Boğaç

Yine Kilit romanında alp tipinin özelliklerini yansıtan Boğaç, her ne kadar Tanrıdan başka kimseden korkmayan, savaşçı biri de olsa, aplerin de sevdaya düşeceğini ve karısının hasretine dayanamayacağını örneklendirir:

“Boğaç genç irisiydi; gün doğmadan bıraktığı sıcak yatağını, bir de... düşünmek istemiyordu ama düşünmeden edemiyordu.. bir de sıcak yatakta uyanık bıraktığı ala gözlü karısını hayalliyordu. Zaten ne zaman ata binse, atının ipekten yelesi ne zaman uçmağa başlasa Boğaç ala gözlü karısını hayallerdi.” (Sepetçioğlu, 2012: 36).

2.3.2.4.2. Alperen (Gazi) Tipi

Türkçe Sözlükte Gaza/Cihad: “İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan kutsal savaş.” (2011: 98). Olarak ifade edilmiştir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere İslam dinini gerek yaymak gerekse

korumak amacıyla “İlayı Kelimetullah” yani Allah’ı ve onun dinini yüceltecek, onun şanına ve ulviyetine yakışır şekilde verilen gayret, çaba hatta savaş olarak değerlendirilebilir. İşte bu fiili gerçekleştiren kişi de gâzi olarak nitelendirilebilir. Mehmet Kaplan alperen/gâzi hakkında, “*En eski çağlardan beri cihana hâkim olmayı bir gaye edinen Türkler İslâmiyet’i iyice benimseyince, İslâmiyet ile kendi kültürleri arasında her sahada güzel eserler veren bir sentez vücuda getirirler. Bunlardan en önemlisi, eski Türk destanlarında yüceltilen "alp tipi" nin "gazi tipi" hâline gelmesidir. Gazi tipi de alp tipi gibi dünyayı fethetmeyi gaye edinen bir kahramandır. İslâmiyet onun savaşına yüce bir mâna ve zengin bir muhteva verir. Menşei binlerce yıl öncesine kadar giden Oğuz Kağan Destanı tarihî bir şahsiyete tekabül etse bile, halkın muhayyilesinde efsanevî bir şekil almıştır. Fakat Alparslan, Fatih, Kanunî Sultan Süleyman, Yavuz Selim, yaptıkları tarihî vesikalarla bilinen gerçek şahsiyetlerdir. Onlar Oğuz Kağan Destanı'nda anlatılanların kat kat fazlasını, kendi hayatlarında gerçekleştirirler. Onlara dair eserleri okurken gerçekte efsanenin birbirine karıştığını hissederiz.* (2004: 101). Değerlendirmelerinde bulunur. İslamlık öncesi hayatta sözlü gelenekte karşımıza çıkan “Alp tipi” İslam’ın kabulüyle gaza fikriyle yoğrularak “Gazi/Alperen tipi”ne dönüşmüştür.

Sepetçioğlu, Türklerin Anadolu topraklarını sadece yurt edinmek için gelmediklerini, aynı zamanda İslamiyet’i yaymak ve Anadolu’yu bir Türk-İslam yurdu haline getirmek adına yani yalnız bu dünya için değil asıl önemlisi öbür dünya için de çaba gösteren birçok isme yer vermiştir. Bu bağlamda incelenen romanlarında karşılaşılan alperen tipi örnekleri şu şekildedir:

2.3.2.4.2.1. Alpaslan

Tarih kaynaklarında da görüldüğü gibi Alpaslan Anadolu’nun kapılarını Türklere ve Müslümanlara açan Büyük Selçuklu hanıdır. Anadolu’yu Türkleştirmek İslamlaştırmak için fetihlerine de devam etmiş, devlet topraklarını genişletmiştir. Ayrıca kendine bağlı akıncıları Anadolu’nun o dönemde Bizans toprakları olan yerlerin fethiyle görevlendirmiştir. Bu bağlamda Alpaslan “Gazi tipinin” en önemli örneklerindedir.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda gazi tipinin alp tipinin devamı daha diğer bir ifadeyle iki tipin kaynaşması olduğu söylenilebilir. Bu kapsamda Alpaslan'ın hep alp tipinin hem de alperen tipin özelliklerine sahip olduğu “Kilit” romanından alınan metin parçasında görülmektedir:

“Alpaslan, bu iki koca adama bakıyordu, Sav-Tekin'i seviyordu.. Cirit atmasını, yay germesini, ata binmesini Sav-Tekin öğretmişti. Ava götürürdü, at üstünde oyunlar öğretirdi. Sav-Tekin, Alpaslan için uçsuz bucaksız bir ovaydı; dağdı, tepeydi, ormandı, suyu serin derelerdi. Alpaslan, Sarı Hoca'yı da seviyordu. Sarı Hoca Alpaslan için hep bir çadır içiydi; ama onsuz daracık, karanlık, bunaltıcı bir çadır; içinde Sarı Hoca olunca, hele de konuşunca bir büyüdüyü, bir genişlerdi, bir yükselirdi ki Alpaslan da şaşardı; Sav-Tekin amcasının kırlarından başka büyük olduğunu, başka güzel güzelleştiğini hissedirdi. Şimdi ikisi yanyanaydı. Ama niye Sarı Hoca at kokusundan hazzetmediğini söylemişti ?” (Sepetçioğlu, 2012: 13).

Yine Alpaslan gazi tipinin özelliklerini gösterirken “Kilit” romanında hem atalarına saygısı, hem mezar ziyareti, hem de namazını kılarak dini ve töresel adetlerini yerine getirmesi şöyle örneklenmiştir:

“Merv'e girer girmez Çağrı Bey'in mezarını ziyaret etmek istiyordu. Fakat nerde, nasıl haber aldıysa almış Mervliler yollara dökülmüştü. Fırsat bulup da o gün babasını ziyaret edemedi. Ancak yatsı namazından sonra gidebildi.” (Sepetçioğlu, 2014a: 256).

2.3.2.4.2.2. Kutalmışoğlu Süleyman Şah

At Eski Türklerden beri Türklerin hayatın da önemli bir yere sahiptir. Her şeyden önce binittir. Türk Tarihinde birçok zafer de atlar, atlı süvariler sayesinde kazanılmıştır. Bundan dolayı küçük yaştan itibaren at binme eğitimi yapılır. Sepetçioğlu'nun “Anahtar” romanında karşılaşılan “Gazi tipi” örneklerinden biri Kutalmışoğlu Süleyman Şah'tır. Süleyman Şah'ta oğluna küçük yaşta ata binme eğitiminin

verilmesi gereğini söylemiştir. “Anahtar” romanında Süleyman Şah Adsız’la konuşurken şunları söyler:

“Yoo.. adını da koruz. Türkmeniz biz. Madem Türkmeniz, bulunduğumuz yer de Türkiye olur. Bize bir devlet dedin; öyleyse adını da Türkiye belle.” (Sepetçioğlu, 2014a:249).

“Anahtar” romanında gazi tipinin en belirgin özelliklerinden olan cihan hâkimiyeti düşüncesi karalarda doğal sınırlara ulaşılmış denizlere de hâkim olunması gerektiği Süleyman Şah’ın dilinden şu şekilde anlatılmıştır:

“Süleyman Şah gidenlerin ardına adam düşürmedi; Tarsos'ta da durmadı gayri. İki beyin gizlice gittikleri gece yarısından sonraki akşam, onların gittiği yolun tam tersine hareket etti. Çerinin yarısını da Tarsos'ta bırakmış, yanına sadece Buldacı Bey'in çerileriyle kalan iki beyini almıştı. Sabah kuşlarından önce denize ulaştı. Doğdu doğalı ilk defa gemiye binecekti; denizi kıyısında görmüş-tü, ayağını uzatıp çizmesinin burnunun ucundan böyle bir denize sokmuşluğu vardı. Gemiye bindiğinde, göğsü ipek böceklerinin kemirip yeşilini yediği dut yapraklarında titredi. Gemi açıldığında çok şeyleri hatırlayamaz oldu. Hatırlayabildiği tek şey çerilerine bakıp bakıp "Bu böyle olmayacak.. olmayacak" diye mırıldanmasıydı. "Mademki denizimiz var.. bunca denizimiz var. üstünde yürümesini de öğrenelim. Denizlerin sonu nerdeyse..."” (Sepetçioğlu, 2014a: 289-290).

2.3.2.4.2.3. Kılıç Aslan

“Anahtar” romanında gazi tipinin özelliklerini kendinde barındıran Süleyman Şah’ın oğlu Kılıç Aslan’a bir Türk ve İslam geleneği olarak ismi verilirken kulağına ezan okunur. Hem Muhammed hem de Kılıç Aslan ismi verilerek onun Müslüman bir Türk olduğu ve böyle doğup böyle ölmesi gerektiği belirtilir:

“İltutmuş ezanı bitirirken çocuğun sağ kulağına iyice eğilmişti. Kavruk çöl yanığı esmer sesi dağımsı bir yumuşama ile "Ya Muhammed Kılıç Aslan? Yaa

Muhammed Kılıç Aslan.. Yaa Muhammed Kılıç Aslan. Böyle bilin, böyle yaşa, böyle öl. Adın mübarek olsun, adınla uğurlu ol..” (Sepetçioğlu, 2014a: 99).

Her ne kadar Kılıç Aslan Kapı romanında gazi tipinde biraz farklılık gösterse de hatta inanç olarak İslam’a biraz uzak olup, atalar kültürüne inansa ve bu inancı doğrultusunda Ahmet Yesevi’nin öncülük ettiği tekke ve tarikatların askerleri uyuşturduğunu söylese de romanın ilerleyen sayfalarında bu inancı değiştirir ve gazi tipinin mahiyetine bürünür. Buna örnek olarak Porsuk Çayı yanında sabah namazında imamlık yapar, daha sonra Anadolu beylerine yazdığı mektuba özellikle Besmele ile başlamak ister.

2.3.2.4.2.4. Sav Tekin

Mehmet Kaplan’ın da belirttiği şekilde “Alperen/Gazi” tipi de “Alp” tipinin devamı olması hesabıye gazi de alp gibi bilek gücüne önem verir, kılıç kullanmada mâhirdir. “Kilit” romanında Sav-Tekin’ in Alpaslan’a kılıç eğitimi verirken, kılıcı nasıl kullanacağını anlatmaktadır:

“Kılıcın kabzasını tutan elin neyi tuttuğunu bilmeli Alpaslan oğlum... Uzunca bir çelik parçasını tutuyorum sanırsan, kendini ölmüşlerine kavuştun belle. Kabzasını tuttuğun şey bil ki senin canındır; senin canın bil ki, avucunun içindedir. Sıkmayacaksın böyle; armut sıkır gibi sıkmayacaksın, dut dalı silker gibi de gevşek tutup sallamayacaksın. Kabza elinde ne sıkı, ne gevşek; dönmeli böyle... Ya bileğin ne yapmalı bileğin... Hüner elde değil o bilektedir işte, fırıldak olmalı fırıldak... Salla bakalım şimdi... Olmadı! O kol! Alpaslan oğlum, o kol ne yapacak? Hemen omuza bağlanıp birlikte dönmeyecek mi? Bileği fırıldak gibi çevirmeyecek mi? Hadi yeniden... Bir daha... Hızlı... dur olmadı, bak; böyle düşürürler elinden kılıcı...” (Sepetçioğlu, 2012: 66).

Bunların yanında, Tuğrul ve Çağrı Beyler, Türk tarihinde ilk donanmanın kurucusu olan Çaka Bey, Sultan Alpaslan’ın çocukluktan beri arkadaşları olup, ileride en güvendiği komutanları olan Afşın Bey ve Ersagun Bey de incelenen romanlardan gazi tipine örnek olarak öne çıkmaktadır.

2.3.2.4.3. Bilge (Velî) Tipi

Türklerin İslamiyet’i kabulüyle birlikte Türk-İslam medeniyetinin oluşmasında fetihlerinin yapılmasında gaziler kadar velîlerin de payı büyüktür. Bu kapsamda ilmiyle, inancıyla, maneviyatıyla ve dualarıyla gazilerin hep yanında olup onlara yol gösteren rehber olan tiplerdir velîller. Hatta Mehmet Kaplan velîllerin, Türk-İslam değerlerinin taşınması, yayılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında gazilerden daha önplanda olduğu görüşündedir. Kaplan velî tipi hakkında şu değerlendirmelerde bulunur: “*Bazı durumlarda velîler İslâm’ın kutsal değerlerine aykırı hareket eden maddî iktidar sahiplerine karşı hakkı ve halkı müdafaa ederlerdi. (...) Halk da, kendilerine daha yakın ve yardımcı olduklarına inandıkları velileri, maddî iktidar sahiplerinden üstün tutmuşlardır. Bunda, velîlerin öldükten sonra da tesiri devam ettiğine inanılan manevî güçlerinin büyük rolü vardır. Sultan ve gazilerden çoğunun öldükten sonra unutulmalarına karşılık, Mevlâna, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli ve Akşemseddin gibi velîlere karşı gösterilen saygı ve inancın asırlar boyunca devam etmesi, bu bakımdan manâlidir.* (2005: 109). Ayrıca velîlerin özelliklerini şu şekilde sıralar: “*Bu anekdotta velî, padişahın üstün gösterilmiş ve ona tâbi kılınmıştır. Buna örnek olarak da Şeyh Edebali, Sultan Veled gibi şahsiyetler gösterilir. Bazı velîler, büyük manevî tesir güçleriyle tarihî şahsiyetler ve hadiseler üzerinde önemli roller oynamışlardır. Yine Fatih’ in hocası Akşemseddin örneği verilir. Velîlerin esas gayesi varlığın gizli sırrına ve Tanrı’ya ulaşmak olmakla beraber, onlar aynı zamanda iyi insanlardır. Onlar için iyilik ibadetin bir şeklidir. Bu özelliğe de Yunus Emre misal teşkil etmektedir. Velîler, İslâmiyet’in ve eski Türk toplumunun en yüce ve en insanî değerlerini temsil eden insanlardır. Tarikat ve tekke adabı içinde yetişirler, kılık kıyafetlerine önem vermezler, tarımcı bir toplumun kahramanıdır. Hayatları sona erdikten sonra bile etkileri asırlar sonrasında bile görülür. Mevlana ve Hacı Bektaş-ı Veli gibi.*” (2005: 110-118).

Velîler hakkında velîlerilen bu kısa değerlendirmeden sonra incelenen romanlarda geçen velî tipine örnek teşkil edecek şahsiyetler şu şekilde sıralanabilir:

2.3.2.4.3.1. Sarı Hoca

“Kilit” romanında bilge tipinin bir temsilcisi olarak öne çıkan Sarı Hoca Alpaslan’ın hocasıdır. Ona ilimi, hayatî meselelerle ilgili dersler verir, yol gösterir rehberlik eder. Romanda Sav-Tekin’ in dilinden Sarı Hoca anlatılır, Onun Alpaslan’a ders verdiğinden, bir şaman gibi gizliyi saklıyı bildiğinden bahsedilir. Ayrıca şamanlardan el alsa da sıkı bir Müslüman olduğunu belirtilir:

“Yolda şüphelerini, hem de iki defa söyleyecekken peki ne derneğe Sarı Hoca söyletmemiştii? Ne derneğe manalı cümlelerle Sav-Tekin'in yüreğine su serpermiş gibi susturmuştu? Yoksa Sarı Hoca da mı biliyordu? Fakat Sarı Hoca bilemezdi; Sarı Hoca o sırada da, ondan önce de çadırdıydı. Alpaslan'a ders okutuyordu. Bir insan hem çadırda olur hem çadırın dışındakileri görebilir miydi? Bilebilir miydi? Rahmetli anasının sözlerini hatırladı:

"Sav-Tekin; Sav-Tekin, sen bu Sarı Hocanı büsbütün boş belleme, şamanlardan el almıştır; gizliyi de saklıyı da, görüneni de görünmeyeni de hem bilir hem de görür bu Sarı Hoca. Elini eline bağla, geri yanından korkma... Sarı Hoca buuuu." Sav-Tekin ürperdi. Rahmetli anasının bir "Sarı Hoca buuuu!" deyişi vardı ki şimdi bile ürpermemek elde değildi. "Eski şamanlardan el aldıysa, hem de Müslüman; sıkı Müslüman... Hem de Selçuklu ki ne Selçuklu.” (Sepetçioğlu, 2012: 58).

“Sarı Hoca sustu. Sanki söyleyecek başka şey kalmamıştı. Sanki talim yerine bunun için gelmiş, sanki SavTekin'i alıp çocukları bunun için dağıtmış, Alpaslan'ı bunun için sıkı sıkıya tenbihlemiştii; belki de aynı şeyleri akşama Alpaslan'a anlatacaktı. Bin yaşında bir Şaman gibi nefes alıyor, bin yıl ötesini gören bir Kam'ın yahut da Baksı'nın gözleriyle bakıyor, bilinmeyeni söyleyen bir sihirbaz gibi karanlıklaşıyordu”. (Sepetçioğlu, 2012: 70).

2.3.2.4.3.2. Küpeli Hâfız

“Kilit” romanında Sarı Hoca’nın ölümünden sonra onun yerine geçen ve Alpaslan’a yol gösteren bilge tipi Küpeli Hafız’dır. Küpeli, Sarı Hoca ile çok iyi bir dost ve yoldaştır. Fethedilen yerlere onların gönderilerek o yerlerin nasıl yurt edindiklerinden bahsedilmiştir. Romanda Sarı Hoca ve ailesinin Küpeli Hafız’ı ziyaretleri sırasında aralarında şu konuşma geçer ve Küpeli’nin de dış görünüşü anlatılır:

“Sav-Tekin, Sarı Hoca'nın karısı, Alpaslan b n b n bakıyorlardı. Uzun saçları, yeşil ipek dolamalı börkü ile birlikte çıkınca tıraşlı başı upuzun sakalına göre daha k  ilen Küpeli Hafız'ın, Sarı Hoca'yı kucaklar kucaklamaz her şeyi unuşuna; Sarı Hoca'nın, yeryüzünde sanki Küpeli Hafız'dan başka kimsesi yokmuş gibi davranışına, sonra konuşmalarına; konuşmalarındaki kısa, kuru gibi görünen cümlelere, cümlelerin her ikisinin yüzünde şekilden şekle girişine b n b n bakıyorlardı. Küpeli Hafız yirmi yıl, yirmi beş yıl öncede yaşıyor gibiydi. "Mübarek adamdı Saçlı Hoca hay Sarım" dedi; " ok mübarek adamdı. Bir memleket nasıl alınır, bir toprak nasıl yurt edinilir ondan iyi kimse bilemezdi. Din adamı mıydı, cenk adamı mıydı, medrese adamı mıydı neydi hala düşünürüm. Seni Kınık Boyu'na saldı, niye? Beni Harezmi Beyi'ne, buraya.. Saltuk'la, Sandıkçı Urum içinde; Oğulcuk, Ermeni diyarında.. Deli Deryalı, Bizans'ta.. Gürganç halkı daha şimdiden Selçuklu'yu sever oldu...” (Sepetçioğlu, 2012: 115).

Yine “Anahtar” romanında Küpeli Hafız’ın Anadolu’ya g nderilişinden, Akaleptos adında papaz sanılan birinin aslında Küpeli olduğundan, bu veli tipindeki kişilerin bir hayali gerçekleştirmek için Anadolu’yu Türk yurdu yapmak için geldiklerinden bahsedilir:

“ aka Bey inanma değil biliyorum, bir gün petekler taşarsa zamana bal taşacak sadece.. Bizans ise peteklerini çoktan boşaltmış.. Otuz yıl içinde Ersagun Bey bana hiç bir şey anlatmadı; bir Akaleptos vardı, papaz sanırdık.. Küpeli Hafız olduğunu çok sonra öğrendim, o da bir şey anlatmadı bana.. ama şimdi sana arılattığım hayalin doğru olduğunu davranışlarıyla gösterdiler.. Selçuk'un

binlerce yıl sonrası için didinmelerini gördüm.. yoksa kolay deri değiştiren bir hayvan değilim ben... "" (Sepetçioğlu, 2014b: 82-83).

2.3.2.4.3.3. Karakurt Hâfız

“Kapı” romanında veli tipinin bir başka örnek isimi de Karakurt Hafız veya Kurt Baba’dır. O da Sarı Hoca ve Kûpeli Hafız gibi Anadolu’yu Türkleştirmek İşlamlaştırmak adına gazanın sadece kılıçla yapılmayacağına inanan ve tebliğ yoluna giden bir bilge kişidir. Ona göre yiğit insan sadece korkusuz ve bileği kuvvetli olan kişi değildir. Yiğit aynı zamanda inançlı da olmalıdır. Bu durumu Türkmenlere karşı koyamayan Rumeli’deki şövalyelerin başarısızlığı ile örneklendirir. Cuma vaazında yerleşilen yerlerin Türklere ait olduğunu ispatlamak için bir efsane anlatır. Gerçekte bu efsanenin varlığı söz konusu değildir. Kurt Baba, anlattığı hikâyeyi, mezar taşlarının ve yer adlarının, yerleşilen yerlerin tapu senedi olduğunu söyler. Ayrıca Ahmet Yesevi’nin Orta Asya’dan, göndermiş olduğu dervişlerin kurduğu derneklerin çalışmalarını över ve Ahiliğe göndermede bulunarak şunları söyler:

“Karakurt Hafız'ın gözleri hala Çavdar Onbaşı'nın üzerindeydi; bütün cemaatin içinde, bütün cemaati bir yana bırakıp yok sayıp, yeryüzünde bir Çavdar Onbaşı varmiş da Karakurt Hafız'a karşı çıkıyormuş gibi Çavdar Onbaşı'yı yok etmeğe hazır bekliyordu; "Kılıç Aslan Süleyman şahımızın oğlu; amenna.. Amma, atalarının ruhunu sadece et, kemik, kan yığını sanır da tekkelerde pişen lokmadan yedirmezse, yarın, haçlarına bağlanıp gelecek olan selin önünde elini uzatıp sarılacak dal da bulamaz, başını vuracak taş da. Gençlerin kurduğu Dernekler, yeniyetmelerden düzölen sözüm ona bölükler tekkelerde pişen lokmalardan nasibini almazsa biz gelmeden önce Urumeli'ni dolduran taş heykellerden farklı mı olur? Öyleyse?.. Öyleysesı yok bu işin, vaazımızın başında açıkça söyledik. Ergenekon'u da unutmayıp anmak Malazgirt'i hiç unutmamak .. ne derneğe gelir bu? Hepinizin akli başındadır, anlarsınız.. ezan vakti geldi, vaazı uzatmak olmaz. Gökçe Tanrı'nın ordusuysak Gökçe Tanrı'nın ordusu olduğumuzu bilmemiz, amma Oğuz soyundan geldiğimizi unutmamamız gerektir, Kılıç Aslan bile olsak unutmamamız gerektir. Namazdan sonra Çavdar Onbaşı ile Çal İmamın Oğlu bir de avanesinden

Elulağı Durdu ile Çalık Buğday kalsınlar, benimle görüşmeleri lazım gelmiştir." Soluk almadan ezana başladı. Vaazı ne kadar kendine has ne kadar belli kaidelere uymayıp Karakurt Hafız'ın damgasını yemişse, ezanı da öyleydi. Ansızın atılmış bir ok hızında. Yükseliyor, uçuyor, uçuyorken ansızın düşüyordu, bir kere saplanıp kalıyordu; sonra bir ceylan misali geziniyordu, soylu bir atın gözlerindeki nem pırıltıları da siliniyordu, kırlangıç kanadında havayı kesip göğü arşınıyordu. Daha sonra, henüz patlamış pamuk kozalarında pıtıraklanıyor, gün ışığına kılıçlamasına vuruyordu. Ezanı bitirdiği zaman Karakurt Hoca, yer de gök de kat kat açılıp susmuşa benzedi; yer de gök de bekliyordu. (Sepetçioğlu, 2014b: 154-155).

2.3.2.4.3.4. Ahmet Yesevî

“Anahtar” romanında geçen bir diğer velî tipindeki şahsiyette Ahmet Yesevi’dir. Aslında incelenen romanlarda Ahmet Yesevi bir kahraman olarak bulunmaz fakat birçok yerde kendisine değinilmiştir. Aslan Baba’nın müridi olan Ahmet Yesevi’nin “Karacuk Dağı”nı ortadan kaldırması gibi birtakım kerametlerinden Anadolu’ya dervişleri göndermesi ve orada bir Türk-İslam medeniyetinin kurulmasındaki katkılarından ve dervişlerin Anadolu’ da Ahilik teşkilatını oluşturulmasında Ahmet Yesevi’nin öneminden bahsedilir:

“Yağmur, yirmi beş yılın tazeliği ışılan gözleriyle gülüyordu: "Ahmed Yesevi'ye şimdi siz çocuk deyip dudak büküyorsunuz eyi bükün bakalım. Ona dudak bükenlerin utancı nasıl oldu bilir misiniz, Semerkant Beyi'nin çocuk deyip güldüğünüz Ahmed Yesevi'ye yalvarmasından haberiniz var mı?.” (Sepetçioğlu, 2014a:112)

““Öyleyse varın Burçak Bey'e de Kara Budak Bey'e de deyin, onlar da Kılıç Aslan'a desinler... Sultansa, te bin yıl ötesine sultan kalmak istiyorsa bıraksın Ahileri de Yesevi yoksullarını da; korkmasın, çerilerini uyuşturmazlar. Aksine can verirler Kılıç Aslan'ın çerilerine can.. Sen dut bilirsin he mi Çavdar Onbaşı, yemişsindir. Tazeyken böyle baş parmağımdan iridir de dalından, düşünce.. hele aradan günler geçince kuruyup çemüt olmaz mı? Senin Derneğin tutsa

tutsa bir yıl tutar dutu, bir yıl çemütleştirmez. Yesevi yoksullarıyla Ahi fukaralarının el attığı çemüt ise taze can bulur. Yok, eğer Kılıç Aslan taş heykellerden düzme bir ordu istiyorsa sözüm yok. Haça tapanların karşısında görürüz .” (Sepetçioğlu, 2014:162).

2.3.2.4.4. Ahi Tipi

Ahiler tarafından oluşturulan teşkilata mensup kişilerin çeşitli anlatmalarda karşılaşılan kişiler ahi tipi özellikleri göstermektedir. Gazi ve veli tipiyle benzerlikleri bulunmakla birlikte ahi tipi çeşitli yönlerden onlardan ayrılarak yeni bir tip meydana getirirler. Mehmet Kaplan “Ahi tipi” hakkında şu değerlendirmeleri yapar: *“Bunlar ahi adını alan ve Anadolu Türk kültür ve medeniyetinin teşekkülünde gaziler, veliler, âlimler kadar önemli rolü olan insanlardır. Ahiler, bazı yönleriyle gazileri hatırlatırlar; onlar da gözlerini budaktan sakınmayan yiğit kişilerdir. Fakat gayeleri savaş değil, barıştır. Çalışan esnaf sınıfını, şehir halkını dış ve iç düşmanlardan korurlar. Selçuklu Devleti yıkıldıktan ve devlet otoritesi yok olduktan sonra, esnaf tabakasına mensup olan gençler, kendi aralarında bir korunma teşkilâtı kurmuşlardır. Onların başlıca özelliklerinden biri çalışan insanlar olmalarıdır. Sabahtan akşama kadar kendi işlerinde çalışırlar, ikindi vakti kazandıklarını şeyhlerine verirler, beraber yer, içer, ibadet eder ve eğlenirler. Ahiler, iyi Müslüman olmakla beraber, veliler gibi dünyadan el etek çekerek, kendilerini tamamen din ve ibadete vermiş dervişler değildir. Onlar ibadet kadar, yeme, içme ve eğlenceden de hoşlanırlar. Hayat felsefeleri ve yaşayış tarzları çalışmaya, dostluğa ve yardımlaşmaya dayanır.* (2005: 199). Ahi tipiyle ilgili verilen açıklamadan sonra incelenen romanlardan “Anahtar”da geçen Hasan Ahi ile ahi tipi örneklendirilmiş olacaktır:

2.3.2.4.4.1. Hasan Ahi

“Anahtar” romanından, Hasan ahi konuk severliği, yiğitliği, güler yüzlülüğü, sıcakkanlılığı ile ahi tipinin hemen hemen bütün özelliklerini taşır:

“Çavdar Onbaşıyla yoldaşlarını Demirci ustalarından bekar uşağı Hasan Ahi karşıladı. Levent endam, kaşı gözü yerinde, güleç yüzlü bir yiğitti; yiğitten çok,

demirci ustasından da çok ozana benziyordu, koltuğunda kopuzu eksiltti bir, güleç yüzünün bütün sıcağını Çavdar Onbaşıyla yoldaşlarına vermeğe hazır; "Bak hele kimler, kimler, kimleri görüyor Hasan Ahi, yollarına kurban olduklarım gelin hele, buyurun" diyerek kollarını açtı. Önce omuzlarından Çavdar Onbaşı'yı kucakladı; güleç yüzünün olanca sıcaklığını Çavdar'ın iki omzuna bıraktı sanki usulcana, belli etmeden omuzlarını öptü, sonra ötekilerin. Alıp dergâha, konuk sofasına götürdü; "Babaya haber mi vereyim" dedi; "Herhal ateş almaya gelmediniz? Kalıcıysanız seviniriz; akşam eğlentiğimiz var.."' (Sepetçioğlu, 2014b: 169).

2.3.2.4.5. Kadın (Ana) Tipi

Epik destan geleneği içerisinde karşılaşılan bir diğer tip de kadın/ana tipidir. Günümüzde kültürel değerler, sosyal kabuller sebebiyle her ne kadar, kadın geri planda gibi görünse de Türk destanlarında kadınlar önemli bir yere sahiptir. Bu yönüyle alp tipine benzer. Birçok eski Türk devletlerinde han/hakan/hükümdar sefere çıktığında eşi hatunu vekili olarak tayin ederek, ülke yönetimini ona bırakırdı. Yine tarihte önemli zaferlerin kanılmasında kadınların/anaların rolü büyüktür. Mehmet Kaplan, bu bağlamda kadın tipi özelliklerini şu şekilde sıralar:

““1) İslamiyet'ten önce ve göçebelik devrinde o, bu devrin ideal erkek tipi olan Alp tipine yaklaşıp. Erkek gibi o da ata biner, ok atar, kılıç kullanır ve icabında düşmanla kahramanca çarpışır.

2) Yerleşik medeniyete ve İslâmî kültür çevresine dâhil olduktan sonra kadın, erkek gibi ve erkekten daha fazla pasif bir karakter arz eder. Toprak ve din, insanları kendilerinden üstün tabiat veya tabiatüstü kuvvetlere bağlar. Bu devirde kadının kahramanca vasıflarını kaybederek bir haz ve aşk mevzuu olduğu görülür.

3) Batı medeniyeti tesiri altına girdikten sonra kadının ilkin edebiyatta, sonra hayatta beşerî hakları müdafaa edilir ve tamamıyla erkekle eşit bir seviyeye getirilir” (2005: 39). Kaplan'ın tespitlerinden yola çıkarak Sepetçioğlu'nun incelenen romanlarında karşılaşılan kadın tipleri örnekleri şu şekilde sıralanabilir:

2.3.2.4.5.1. Kadın Ana

“Kilit” romanın karşılaşılan kadın tipi Sepetçioğlu tarafından özellikle bu isim verildiği düşünülen Kadın Ana’dır. Onda kadın tipi özelliklerinin birçoğuna rastlanır. Oğuzların Kınık boyundan gelen Selçuklular, beklemedikleri bir baskına uğrar ve erkeklerin çoğu kılıçtan geçirilir. Bunun üzerine bir kış günü Ceyhun Nehri’nin ötesine göç etmeye karar verilir. Bu göç sırasında Atsız’ın ninesi olan Kadın Ana korumacı ve anaç içgüdüleriyle Tuğrul Bey’in önüne çıkarak bu durumun ne zaman kurtulacaklarını sorar:

“Bu sessiz ve soğuk düşünceyi, bir de kadın sesi bozdu. Buzlu Ceyhun'un öte yanından sessizce gelmişti. Bir eliyle bir çocuğa, Atsız'a sıkıca sarılmıştı. Atsız'ın ninesi Kadın Ana'ydı. "Tuğrul Bey; Tuğrul Bey..." diye bağırmişti. "Daha ne kadar sürecek bu?"

Doğrulayıp gelmişti. Boşta kalan eliyle de Tuğrul Bey' in atının dizginlerinden tutmuştu. "Atının dizginlerini tuttuysam, tuttum diye gocunma Tuğrul Bey; ben senin anan sayılıyım... " Tuğrul Bey Çağrı Bey'e, Çağrı Bey Sarı Hoca'ya baktı. Sarı Hoca: "Sırasıydı sanki..." diye homurdandı. Kadın Ana kızdı: "Ne sıralı ne sırasız, senden sorup da öğrenecek değilim Sarı Hoca" diye çıkıştı. "Sen otur karalı kitaplarında ne yazıyorsa onu belle, ondan öte gitme. Benim kafamdaki kitabı ben bilirim, senin kitapların bilmez. Hem de ben, benim bildiğimce konuşurum..." Tuğrul Bey gözleriyle Sarı Hoca'ya karşılık vermemesi için işaret etti. "Konuş ana" dedi, "Sav-Tekin görününceye kadar vaktim var." Fakat Çağrı Bey araya girdi."İzin verirsen, atlılar karşıya geçsin" dedi. "Bakarsın Sav-Tekin gecikir..."

Tuğrul Bey uygun gördü. Çağrı Bey, atlılara karşıya geçmelerini söyledi. Geçişi düzenlemek için atının başını çevirirken, Kadın Ana Çağrı Bey' e engel oldu; bu sefer onun atının dizginlerini tutmuştu. "Dur Çağrı Bey, sen de dur" dedi. "Bir yere gidemezsin. Siz ikiniz, bir atın bir çift kulağı gibisiniz; lafım ikinize zaten..."

Alpaslan, deminden beri Atsız'la bakışırken, bu sefer gözlerini iyice Kadın Ana'ya dikti. Kadın Ana başladığı gibi yine sordu: "Daha ne kadar sürecek bu,

ne kadar sürecek?" Tuğrul Bey'in sesi, beklenmeyecek kadar sabırlıydı: "Ne?..." diye sordu. "Hangisi Kadın Ana?.. "

Kadın Ana, bu sabırlı sestem şaşırıyor daha çok. "Ne mi?.. Hangisi mi?" Toparlanmaya çalışıyordu. Birden: "Hangi birisi olsun" diye çıkıştı. Tuğrul Beyimiz bir de durmuş hangisi diye mi soruyor bize!.. Bu işte; bu baskın .. Bu baskınlar... Bu dökülen Kınık Boyu'nun kanları?.. Bizi bunun için mi getirdin? Yurtsuz yuvasız bırakmak, oradan oraya süründürmek için mi?.. Kınık Boyu'nu kırdırmak için mi?..” Çağrı Bey dayanamadı; atının dizginlerini kastı. "Acı konuştu Kadın Ana" dedi; "Hem erken; hem çok acı konuştu.."" (Sepetçioğlu, 2012: 26-27).

2.3.2.4.5.2. Pelit Ana

Pelit Ana “Anahtar” romanında tespitine varılan kadın tipidir. Pelit Ana da yiğit ve bilge bir kadındır. Boyun kızlarını yetiştirir, onlara yemek yapmayı, yünlerden kilim yapmayı, esvap yıkmayı kısacası hayatta karşılaşacakları kadınlara özgü işleri maharetiyle öğretir. Özellikle İslam’ın kabulünden sonra kızların ilk eğitimi anneleri ve boyun ileri gelen bilge kadınları tarafından verildiği “Anahtar”dan alınan metin parçasında görülmektedir:

“Gün henüz alacaydı; ışıyıp ışımamak arasında uykuluydu; gelirlerin sessiz dönüp dolaşışını kızların gevrek sesleri carılandırıyor; Pelit Ana'nın kocamış öksürükleri dürtüklüyordu. "Elinizi sıkı tutun kız sayhalar; katırlar şimdiye geri dönmeliydi.. Hele ocaklar da mı kurulmamış daha, kız biz sizin gibiyken esvap çoktan soğuğa dökülmüştü hay gidi sayhalar... Hele şuna bak odun böyle mi çatılır anan olacak. Öğretmedi mi itin enciği..."

Pelit Ana bağırır da çağırır da, öksürüklerini boşuna höykürse de gün doğmadan önce kimsenin eli suya, kile varmazdı. Bahar sabahları henüz soğuktu, bahar sabahlarının ayazı, sıcak keçeleri, sıcak keçelerin uykusunu aratıyordu. Ama gün doğup da ortalık ısınmağa, Dere Boğazı'nın yunağı benim derneğe başladı mı gelinlerle kızları kimseler tutamazdı. Bu sefer konuşan onlar olurdu: "Pelit Ana... Hay Pelit Anam bak hele kuzuların kaç kesilmiş, katırlarla geri giden olmasın."

"Pelit Anam kuzu kazanları boş diyorlar he mi?"

"Kuzuların hastalıklısı mı seçilmiş ne Pelit Ana?. Öyle duyduk da.. "

"Hay Pelit Ana bize bakacağına kuzu kazanlarına bak.. senin Çaka1n yine bir iş yapmasın, yalayıp yutmasın. . Kuzular ancak ona yeter de hani.. " Pelit Ana aldırılmazdı artık; ocakların yanışı, koca esvap kazanlarında suyun fokurdayışı, kızların yarı bellerine kadar eteklerini sıvayıp suyu çiğneyişleri; sudaki keçelerin, yünlerin, kilimlerin kirini çiğneyişleri.. O berbat geçen kışın sağır-lığına sağırılığına tokuç vuruşları başlamıştı ya kızların, gelinlerin o kadarcık laflarına da kulak asmamak gerekti. Hatta onların üstüne üstüne gitmek, daha da fingirdetmek onları. Pelit Ana bilirdi, genç kızlığından, gelinliğinden bilirdi.. yiğidi, eri yavuklusu ırakta; ölü mü diri mi bilinmiyorken gelinin kızın ateşi dökülmedi mi?.. "Heyy.. Ağca Kız; su senden korksun kız sen sudan ne korkuyorsun.. Turna.. Hay Turna tut şu Ağca Kız'ın belinden vur suya da anlasın kafir, ha anam ha vur.. oooh!.." (Sepetçioğlu, 2014a: 115-116).

2.3.3. Efsaneler

Efsaneler sözlü gelenekte, halk anlatı ve inanışları içerisinde yadsınamayacak bir alana sahiptir. Türkçe Sözlük'te efsane: "*Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayali hikâye, söylence. Gerçeğe dayanmayan, asılsız söz, hikâye...*" (2011: 758). Olarak tanımlanmıştır.

Pertev Naili Boratav efsanenin Fransızca karşılığının legende, Almanca da ise sage veya legende olduğunu belirttikten sonra efsane hakkında şunları söyler: "*Efsane-nin başlıca niteliği inanış konusu olmasıdır; onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir. Bu niteliği ile efsane masaldan ayrılır, hikâye ve destana yaklaşır. Başka bir niteliği de düz konuşma diliyle ve her türlü üslup kaygısından yoksun, hazır kalıplara yer vermeyen kısa bir anlatı oluşudur. Bir destan parçası karmaşık ve uzun soluklu anlatı bütününden kopup kendine özgü üslup niteliklerini, sanatlık süslemeleri yitirince, sadece olağanüstü yönleriyle bir kişiyi, ya da bir olayı bildirme göreviyle sınırlanınca efsane olur.*"(1966: 106).

Amasya efsane, menkıbe ve memoraatları hakkında kapsamlı bir eser oraya koyan Tuğrul Balaban bilim insanların yapmış olduğu birçok efsane tanımına yer verdikten sonra efsanenin belli başlı özelliklerini şu şekilde sıralar:

- *“Tarihi bir olay, tarihî, dini veya olağanüstü bir kahraman, bulunduğu mekânda diğerlerinden farklı birtakım özellikleri olan bir yer hakkında anlatılırlar.*
- *Yapı bakımından kısa, süsten uzak, herhangi bir kurala ve şekle bağlı olmayan anlatımlardır.*
- *Kutsal kabul edilirler. Bu sebeple gerçek kabul edilirler.*
- *Dinden ya da mitolojiden beslendikleri için bu iki türün sorgulanamazlığı ile olağanüstü bir yapıya sahip anlatılardır.*
- *İcracıları sıradan kişilerdir.*
- *Belirli bir anlatma zamanı bulunmaz. Gerekli görüldüğünde nakledilir.*
- *Öğüt veren, örnek gösteren anlatma tarzıyla eğitici bir rol üstlenirler. Olumluya yönlendirir olumsuzdan uzak tutmaya çalışırlar.”* (2014: 30).

Araştırmacıların tanımlarından da yola çıkarak, efsanelerin kendini meydana getiren milletlerin sözlü geleneklerinde anlatıla gelen, olağanüstü nitelikleri olan, din ve inançlarla yakın ilişkisi bulunan, var olduğu toplumda inandırıcılığa sahip rivayetler olduğunu söylenilebilir.

Pertev Naili Boratav Efsanelerin tasnifini şöyle yapar:

“I. Yaradılış efsaneleri.-Oluşum ve dönüşüm efsaneleri.-Evrenin sorunu (Mahşer ve Kıyamet günlerini) anlatan efsaneler.

II. Tarihlik efsaneler.

III. Olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine efsaneler.

IV. Dinlik efsaneler.” (1984: 108-109)

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun incelenen üç romanında da birer efsane tespitine varılmıştır. İlk efsane örneği Sepetçioğlu'nun “Kilit” romanında Sarı Hoca'nın bir seyahat sırasında Sav-Tekin ve eşine anlattığı “Kutlu Dağ Efsanesi”dir. Bu efsane esasen Uygurların Göç Destanı'nda geçmektedir. “İyi talih ve saadet getiren dağ”ın Çinlilere verdikten sonra, memleketin başı felaketten kurtulmamış, Uygurlarda bir

kılık baş göstermiş, kağanlar başta olmak üzere halktan insanlarda ölmeye başlamış, böylece Uygurlar göç etmek zorunda kalmışlardır:

2.3.3.1. Kutlu Dağ Efsanesi

““Sen duymasın da olur Hatun.” dedi. Yola çıktığından beri ilk defa keyiflenmişti. Yine de karısının gönlünü almadan edemedi: "Bana kaynatam anlatmıştı; baban baban! Allah rahmet eylesin, sana da anlatmıştır ya... Bakalım onun gibi ballandırabilecek miyim? Hay babam, kara gözlüm, hele sen üveyik bakışlım, uzun saçlım, sen Sav-Tekin yiğidim dinleyin bakalım ne der Sarı Hocamız; der ki Türk elinin Çin sınırında adına Kutlu Dağ derler bir dağ varmış. Gayri ben dağ diyorsam siz öyle doruğu göğü yırtan bir dağ sanmazsınız ya, şöyle işte tepeden az kabaca, bildiğimiz dağlardan az yassıca bir kayalık. Ne var ki Kutlu Dağ Türkeli'nin tılsımıymış, uğuruymuş, hem de kaderiymiş. Bizim şu Müslüman olmadan önce yağmur yağdırdığımız, istersek ortalığı toza dumana boğar gibi kara, tipiye boğduğumuz Yada Taşı var ya, o taş işte o Kutlu Dağ'dan çıkarılmış. Bununla ne demek istiyorum varın anlayın gayri. Adam niye yaşar? Evini ocağını barkını dirlik düzenlik içinde tutmak, yad ele çiğnetmemek için mi?.. Hemi de vallaha böyledir hemi de billaha böyledir. Peki bey niye beydir? Niye Beyim diye yaşar? Soyunu sopunu, obasını boyunu dirlik düzenlik içinde tutmak, uğrularından korumak için değil mi? Öyleyse ona da bir amenna çekeriz. Eee? Adam onun için yaşar, bey bunun için yaşar da, ya han ne için handır? Ne için yaşar? Ben derim ki han devlettir; devlet için yaşar. Ben derim ki, ben Sarı Hocamız, derim ki han da tıpkı adam gibi, bey gibi yaşar; yurdunu, yurdunun her bir parçasını koruyup gözetmek, bunun için gündüz demeden, gece demeden, dur durak bilmeden yurdunun birliği için, milletinin düzenliği için yaşar. Ne demiş Uluğ Türük Bey Hocamız? "Hangi han, töresince töremez milletini korumaz, milletin malı kapanın elinde kalırsa o hanlığın temeli yıkılır." demiş, işte bunun gibi, milletin malı olan Kutlu Dağ'ı da, o zamanın boynu vurulası hanı her kimse, Çinli'ye satmış.. Yaa satmış satmış; kaç paraya mı dediniz? .. Ne parası, çıyan gözlü sarı bir soylu Çin kızına değişmiş. Çinliler de o Kutlu Dağ'ın bizim için uğur olduğunu biliyorlar ya... başka türlü baş edemeyince Kutlu Dağ'ı binlerce adam salıp parçalamışlar.

O gün bu gün bizim uğurumuz gitmiş. Ekinler kurumuş, sular çekilmiş; hayvanlar açlıktan kırılmış, susuzluktan çatır çatır çatlamış. Toprakta kocaman, büyük, adam yutan çatlaklar açılmış. Bizimkilerin eli böğürlerinde kalakalmış. Ne edelim, nasıl edelim, nerelere gidelim derneğe başlamışlar mı sana?.. Bu ne derneğe gelir bileneğiniz var mı? Bizim Selçuklunun yediği şu son baskın var ya, hani Ceyhun'un buzundan geçişimiz; hani Ceyhun' un buzunda baskın artığı sürümüzün suya gark olması var ya o hiç kalır yanında, demem o deme işte, bildiniz sayılır gayri.”(Sepetçioğlu, 2012: 89-91).

2.3.3.2. Karacuk Dağı Efsanesi

Dede Korkut Kitabı'nda da kendine yer bulan Karacuk veya Karaçuk dağı Türkistan sınırlarında yer alır. Bazı kaynaklarda menkıbe olarak da ele alınan efsaneye göre Ahmet Yesevî çocukluğunda beri tuhaf hâller ve yaşından beklenilmeyen olağanüstülükler gösterir. Hızır Aleyhisselâm ile görüşüp sohbet eder, onun manevi ikliminden feyz alır. İşte bu dönemde meydana gelen bu efsane şöhretinin bütün Türkistan'a yayılmasını sağlar.

Sepetçioğlu da Ahmet Yesevi'yi anlatırken bu efsaneye kayıtsız kalmaz ve onun Karacuk dağı ortadan kaldırmasını Yağmur isimli karakterin dilinden şöyle aktarır:

“Yağmur, yirmi beş yılın tazeliği ışıyan gözleriyle gülüyordu: "Ahmed Yesevi'ye şimdi siz çocuk deyip dudak büküyorsunuz eyi bükün bakalım. Ona dudak bükenlerin utancı nasıl oldu bilir misiniz? Semerkant Beyi'nin çocuk deyip güldüğünüz Ahmed Yesevi'ye yalvarmasından haberiniz var mı?.. Öyleyse söyleyim de duyunuz. Ahmed Yesevi yedi yaşındayken Semerkant Beyi de av merakından herhal biraz kaçırmış olmalı ki, oralarda Karacuk Dağı derler bir dağ vardır, o dağda ava çıkmış bu senin Semerkant Beyi. Karacuk Dağı çok kayalıktır, dereleri sıktır. Bu yüzden av avlayamamış. Av avlayamadım diye de koca dağa kızmış bu dağ ortadan kalkacak da kalkacak diye tutturmuş. Olur, beydir; ne düşündüğü bilinmez, pekiyi demişler. Demişler amma beyin adamlarında koca dağı ortadan kaldıracak güç nerede? Hemen ne kadar meşhur evliya, veli, büyük varsa adam salıp çağırılmışlar, beyin

böyle böyle istediğini söylemişler. Onlar da kabul edip bir arada Görklü Tanrı'ya yalvarıp yakarmağa, niyaz etmeğe başlamışlar. Gelgelelim duaları kabul olmamış. Karacuk Dağı, daha bir kabarıp yerinde lök gibi durmuş. Bunun üzerine sebebini araştırmışlar. Acaba bir köşede unutup da çağırmadığımız çağırıp da gelmeyen bir arif kişi, bir veli mi var ki onun gönülsüzlüğünden böyle oldu bu iş deyip düşünmüşler, akıllarına Şeyh İbrahim'in oğlu Ahmed Yesevi gelmiş. Gelmiş gelmesine ya onlar da sizin gibi çocuk deyip dudak bükmüşler. Hele onlar da sizin gibi dudak büke dursunlar gelin ben size Ahmed Yesevi'den vereyim haberi. Ahmed Yesevi durumu bilmiş. Ablasından akıl danışmış. Ne dersin, gitsem mi ki? Diye sormuş. Ablası bakmış ki babasının vasiyeti gibi bütün işaretler tamam, artık Ahmed'in ortaya çıkma zamanıdır. Haydi, var git, bakalım Tanrımız ne gösterir, deyip kardeşini yolcu etmiş. Karacuk Dağı'nın bulunduğu Yesi şehrine gelen çocuk Ahmed'i, öteki büyük veliler yine şüphe ile karşılamışlar; Yesi şehrinde veliler, beyler, çeriler tamam doksan dokuz bin kişi imiş. Çocuk Ahmed bir somun ekmek almış, somun ekmeğe bir Fatiha okuyup üflemiş; sonra beye uzatıp: "Buyurun, şehir halkı yesin" demiş. O bir somun ekmek doksan dokuz bin kişiye yetmiş de artmış bile hay Ölmezbeyim ne diyorsun sen, yetmiş de artmış bile yaa!" "Eee?.. " dedi Ölmezbey hayretle: "Sonra? Dağ, dağ? Karacuk Dağı?" "Bunun üzerine çocuk Ahmed, babasının hırkasını başına örtmüş bir dua etmiş. Dua, işte o dua. Ardından bir yağmur, ardından bir sel... gayri sorma. Ortalık gece karanlığı olmuş şimşekler çakmış, yıldırımlar düşmüş; gidiş o gidiş. Ortalık aydınlanıp yağmur durunca bakmışlar ki Karacuk Dağı ortalıkta yok.." Ölmezbey başta olmak üzere bütün divanhanedekiler, Ahmed Yesevi'nin çocukluğuna dudak bükmenin korkusunu duymuş gibi toplandılar. Herkes önüne bakıp susuyordu. Sonra gözaltından Ölmezbey'e baktılar, sonra Yağmur Türkmenine. Ölmezbey' in gözleri, dizinin dibinde oturan sekiz on yaşlarındaki torunundaydı. Çocuğa dikilen bakışları toplanıp dağıldı, dağılıp toplandı. Sonra çocuğu diziyle dürtüp itti: "Kalk Çaka kalk.. Git de Pelit olacak koca anana anlat duyduklarını görbak senin yaşındakiler dağı yok ediyor dağı.. Sen hala odun kabukları yüzdür sularda.. Yürü var koca anana.."" (Sepetçioğlu, 2014a: 112-114).

2.3.3.3. Anadolu Efsanesi

Anadolu adının nereden geldiğiyle ilgili birçok rivayet mevcuttur. Her ne kadar efsanenin farklı anlatımları olsa da muhtevası aynıdır. Bir rivayette Alaaddin Keykubat'ın askerlerine ayran veya su veren bir kadın ile askerler arasında geçen bir konuşmadır. "Ana doldur", "Dolu oğul" diyaloguyla bilinir. Mustafa Necati Sepetçioğlu "Kapı" romanında Anadolu'ya adını veren efsaneyi şu şekilde ele almıştır:

"“Birlikte gidelim.. esrüklüğün de ötesi.. şaşım bu işe, sen gelene kadar sabredemem.”

Sık ağaçlığa girecekleri sırada birinin, bir deli sallantısında apul apul yaklaştığını gördüler. Çavdar Onbaşı'ydı; gelişi ne yerden ne göktendi. Abuk sabuk söyleniyordu: "Olamaz.. mümkünü yok.. Hayır! "

Ağzından başka bir laf çıkmıyordu. Kılıç Aslan bile: "Nedir bu halin onbaşı?" dediği halde aynı şekilde söylenip durdu: "Olamaz mümkünü var mı? Yok canım?"

Ersagun Bey Kılıç Aslan'ın yanında olduğunu düşünmeden, tuttuğu gibi Çavdar Onbaşı'yı tokatlamağa başladı: "Nedir bu gürültü soyha? Nedir bu abuk sabukluk.. dellendin mi?"

O zaman Çavdar Onbaşı'nın yoksul gözleri büsbütün yoksullaştı, susuzlaştı; yıldız ışmasını, ay ışmasını, ay ışığını içti durdu: "Aha orda.. Kılıç Aslan Sultanım, Ersagun Beyim; orda.. en sık ağaçların en orta yerinde. Ay ışığı şavkımada bir nurlu kadın, bir nurlu yüz, bir nurlu ihtiyar. Nur, nur, her yan nur. Yoktu orada.. çeşme de yoktu, bir damla sütü bırak bir damla su yoktu; yoktu, yoktu, yoktu!.."

Ersagun Bey Çavdar Onbaşı'ya iki tokat daha vurdu: "Cin çarpmış bunu sultanım tuh, yazık! Yiğitti."

"Vur.. Vur Ersagun Beyim daha vur.. Vurmak sanki gördüğümü yok edecek.. herkes gördü.. orda daha. Sütler dolup dolup boşalıyor.. Yoktu orda hiç bir şey; ne süt, ne çeşme, ne kadın. Karanlıkçaydı, sık ağaçlıktı.

Bakın dinleyin işte, sesleri dinleyin.."

Yıldız ışımada, ay ışığında, ağaçların kıpırdayan yan karanlık yapraklarında, ağırlaşmış bir temmuz gecesinin nefis yalpalamasında sesler uğılduyordu. Karmakarışık, esrük, kendinden geçmiş, arada bir bazı sözler açık seçik geliyordu:

"Ana doldur!."

"Doldu oğlum."

"Ana dolu.."

"Dolsun oğul."

"Doldu ana.. ana doldu.. Ana dolu.. dolu.. dolu.. Anadolu!.."

Sesler, ay ışığında tutunmuş göğe tırmanıyordu; yıldız ışımada yere yağıyordu. Çavdar Onbaşı uyurla uyanık arası söyleniyordu: "Savaş sonu şurda sereserpeydik .. yan gelmiştik, dinleniyorduk .. Çal İmamın Oğlu "Sağılmış bir dolu süt olsa" dedi; Elulağı Durdu "Süt soğuk olmalı ki.." dedi; Çalık Buğday hep boynu bir yana eğik yoksul bakardı, öyle bakıyordu yine, azı severdi: "Süt neyime soğuk bir su da olsa yeter ama.." dedi demedi, işte orda, bakın o nurun kaynadığı yerde ağaçlar kökünden sallandı, yer yerinden oynadı; baktık bir şimşek, bir şimşek daha derken gözlerimiz kamaştı. Açığımızda işte o kadın, öyle, olduğu yerde durmuş bize gülüyordu. Elinde bir bakraç vardı, nurdan. Saçından ayağına kadar ihtiyarlamış bir nur içindeydi kadın da. Çalık Buğday'ı çağırıdı.. "Uzat maşrapanı, sana soğuk süt getirdim, iç" dedi; Yallah duyduk Kılıç Aslan Sultanım billâh duyduk. Sonra Çal İmamın Oğlu koştu, sonra Elulağı Durdu koştu. Ben birine benzetiyordum bu kadını; dilim varıp o diyemiyordum; kıpırdayamaz olduydum. O zamanaca bütün çeri koşup geldi. Ne bakraçta süt bitti ne kadında nur bitti. Varıp gittim yanına, yüzüne bakamadım, süt boğazımı dondurdu; dilim tutuldu. Orda işte, bakın orda iste, o.. o!.."

İyice görüyorlardı artık; Kılıç Aslan da Ersagun Bey de.

Sesler yeri göğü tutmuştu. Yankılar, yankıların içindeydi. Kadın bakracı uzatıyordu, çeriler sığırcık kuşu kaynaşmasında bakraçlarını uzatmıştı.

"Uzat oğlum. "

"Ana yeter.. Ana dolu.. Ana dolu."

"İç oğul iç daha. "

"Ana doluyum.. Ana doluyum.. "

"Hele oğul gel beri.."

"Ana dolu bu; Ana dolu bu dedim Ana dolu bu!."

Ana dolu; ana dolu bu ana dolu, sözleri öyle doymuş öyle inanmış, öyle yürekte kopup gelmedeydi ki ağaçların yapraklarınca menevişleniyordu; geceye; yıldız ışmasına, ay ışığına siniyordu. Bir an Ersagun Bey de Çavdar Onbaşı'dan farksız oldu; korktu kendinden. Sesler bir kaynağı andırıyordu; buradan, gözlerinin önünden kaynıyordu, bir esrük, ucunu bucağını göremediği bir geniş, sonsuz toprağa yayılıp sızıyordu; sanki içeriyi değil o geniş toprağı besliyordu, doyuruyordu. Sanki topraktı, o geniş topraktı feryad eden: "Ana dolu bu.. Ana dolu!.. "

Ersagun Bey sapır sapır titremeğe başladı. İnanamıyordu gözlerine, imkansızdı bu, olamazdı. Ama gerçektir işte, gözlerinin önündeydi; herkes gibi görüyordu:

"Çavdar? Virna mı bu, Virna mı bu kadın?"

"Ne dedin Ersagun Beyim?"

Çavdar Onbaşı gerçekten delilendi. Sesi ses değildi, gözleri göz değildi; aslımı diyelim, Çavdar Onbaşı Çavdar Onbaşı değildi: "Virna dedin he mi Ersagun bey.. Uçtum ben, Kotiyon'a uçtum say; atım!. Atım nerede?" Ersagun Bey, Çavdar Onbaşı'yı en son: "Atım nerde" derken gördü. Bir çam yekini, köklerini koparmış, uçmuş bir atın üstüne oturmuştu sanki." (Sepetçioğlu, 2014b: 311-319).

2.3.4. Memoratlar

"Memorat kavramı efsanenin kadrosu içerisinde yer alır. Efsanenin yapısıyla çok benzer; ancak özellikle zaman algısında temel bir farklılık dikkatleri çeker. Efsane geçmişte olup bitmiş hadiseleri nakleder. Memoratın hayata daha yakın olması onun inanılabilirliğini ve toplum üzerindeki tesirini artırır. Efsanenin geçmişte yaşandığını iddia ettiği hadiseleri memoratlar bugün bireylerin tecrübelerini de ortaya koyar." (Balaban, 2014: 52). Tuğrul Balaban'ın yanı sıra Özkul Çobanoğlu da *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları* adlı kapsamlı eserinde memoratlarla ilgili bilim insanlarınca yapılmış birçok tanımlamayı değerlendirdikten sonra şunları söyler: *"Memoratu oluşturan olağanüstü tecrübeyi yaşayanı, hangi şartlar altında,*

nerede ve ne zaman yaşadığını ve yaşadığı olayı nasıl yorumladığını ve söz konusu tecrübenin onun davranışına nasıl tesir ettiğini anlatırız. Dahası, memoraatları çalışmak bize bir cephesiyle mitlerin oluşumları hakkında bilgi sağlarken diğer cephesiyle de bu tür inanç temelli anlatılarla dünya görüşü arasındaki ilişkileri daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.” (2000: 26).

“Karı” romanında, olağanüstü niteliklere sahip Akça Kız ile ilgili anlatı doğrudan olay örgüsünün içinde yer alması ve roman kahramanlarının birebir olayı yaşamaları sebebiyle memoraatlar başlığı altında verilmiştir:

2.3.4.1. Akça Kız

“Sen geldin bir ara arkadaşlarınla; bir ara size anlatayım dedim, dedim ama anlayamazdınız. Siz biraz at biraz demirsiniz; Akaleptos Baba olmalıydı ki Vasili olmalıydı ki Balçar olmalıydı ki..”

"Kim bunlar?"

"Hani kesmeyecektin sözümü? Bunların kim olduğunu bilebilseydin benim dünyamın zenginliğini anlardın hay oğul. Bak yaşlı bir Selçuk kadını gibi içlendim, anla o adamların büyüklüğünü, beni nerden aldılar nereye getirdiler.. neyse bırak o dünya kendi güzelliğinde uyusun.. Akça Kız gibi..."

"Sakın Akça Kıza?"

"Kesme sözümü. Dün sabah gittiniz siz. Gün hergünkü gibi başladı. Öğlen oldu; ikinci oldu, akşam oldu. Yüreğim yüreğime sığmaz oldu; yüreğim yüreğimden taşıtı hay Çavdar Onbaşı. Akça Kız'ı bekledim gelmedi, indim ahıra. Ordaydı, san ineği sevip okşuyordu. Sarı ineğin tüylerinde sevgi dediğimiz şeyin ışıldayışını gördüm. Akça Kız'ın akça elleri sarı ineğin sarı tüyelerine değdikçe sandım ki sevgi dediğimiz şey burdan yayılıyor cihana. Birden durdu. Böyle bir tuhaf; sesler dinliyordu herhal. Duvardan duvara koştu, kulağını yerlere dayadı, kalktı, havaları kokladı mı dinledi mi ne hal ise şaşır kaldım. Dayanamadım, koşup tuttum;

"Yavrum.. Akça Kızım.. nedir, ne oluyor?" dedim.

Konuşamadı Akça Kız. Boğulacak sandım. Şaşıtm "Ses!.." dedi; "Yağmur Bey, Yağmurumun sesi.."

Ne ses vardı ne kıpırtı; sarı inek melul mahzundu, ben eriyordum nerdeyse, Akça Kız boğulmak üzereydi: "Bak işte Virna Anam sen de duy; soruyor" dedi.

Ve duydum; oğul, Çavdar Onbaşı duydum .. bir yaz yağmuruydu sanki, niyaz halindeydi: "Akça Kız!. Akça Kız!" diyordu; "Ha geldim ha geliyorum" diyordu; "Harlayarak mı geleyim güreleyerek mi geleyim?" diye soruyordu. Neye uğradığımı bilemedim; kendimi toplayamadım, ben benden gittim. O zamanaca, Akça Kız'ın yürekten kopup gelen sesini duydum: "Gel! Gel!" diye yalvardı; ne yalvarması, haykırmaydı bu: "Gel artık, yetti bu hasret dayanamıyorum.. harlayarak, harlayarak gel, yak beni!."

Sıcak suların harıl harıl fişkırdığını görebildim bir ara.. gerisini sorma.. ben de bilmiyorum."

"Ya Akça Kız.. Ya sarı inek?"

"Sorma dedim ya; bilmiyorum. Kendime geldiğimde ev de ahır da samanlık da yoktu yerinde, Akça Kız'la sarı inek

Çavdar Onbaşı sularla, Vima'nın yıllar yılı eskimiş düş güzeli gözlerini birbirinden ayıramadı yine.

Korkunç bir uyku çöktü gözkapaklarına.

Kendi de bilemedi neden niçin?.. Uslu bir çocuk eğiminde, çiçek yüklü dalların uykusu çökmüş gözleriyle Virna kadına baktı: "Söz verdim, söz verdim." diye sayıkladı; başını Virna'nın dizlerine bıraktı, uyudu. Bu daha uyanamadı Çavdar Onbaşı. (Sepetçioğlu, 2014b: 322-324).

2.4. KALIPLAŞMIŞ SÖZLER

Bu bölümde Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun incelenen romanlarında geçen atasözleri, deyimler, Ku'an-ı Kerim'den ayetler, ölçülü sözler vecizeler, küfürler ve argo sözler, alkışlar ve karışlar (dua/beddualar), yeminleri (antlar), hitaplar ve nasihatler tespit edilip incelenmeye çalışılmıştır.

2.4.1. Atasözleri

Türkçe Sözlük'te, atasözü: “*Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel.*” (2011: 180). Olarak tanımlanmıştır.

Ömer Asım Aksoy ise biçimi ile ilgili şu değerlendirmelerde bulunur: “*Her atasözü belli bir kalıp içinde belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş bir biçimdir. Sözcükler değiştirilip yerlerine aynı anlamda da olsa başka sözcükler konulamayacağı gibi söz diziminin biçimi de bozulamaz* (1988: 19).

Türk Halk Edebiyatı El Kitabı'nda atasözlerinin kullanım özellikleri şu şekilde sıralanır: “*Atasözleri çoğunlukla konuşma dilinde bir fikri, bir düşünceyi desteklemek veya karşı çıkmak, bunların yanında belli bir konuda öğüt vermek vb. gibi nedenlerle kullanılır. Aynı nedenlerle yazılı anlatımlarda da kullanılır. Atasözleri, konuşma ve yazı sırasında çoğunlukla açıklama ve örnek verme düşüncesine bağlı olarak kullanılırlar. Bu nedenle konuşma ve yazının "bağlamı" onların başlıca kullanım nedeni olarak kabul edilir. Ortaya çıktıkları bağlam nedeniyle atasözleri kullanımları bakımından "bağımlı bir tür" özelliği sergilerler. Bu nedenle atasözleri sık sık diğer edebi türlerin içinde kullanılmış bir şekilde karşımıza çıkar.*” (Oğuz vd., 2014:210). Atasözleri, anlamı kuvvetlendirmek, az sözle çok şey anlatmak için kullanılan kalıp ifadelerdir. Geçmiş yaşantıların ve deneyimlerin ürünü olup, söyleyeni belli olmayan kısa cümlelerdir. Sepetçioğlu'nun incelenen eserlerinde yer alan, atasözlerinden bazıları şu şekildedir:

“Gazneli ordusu, susuzluktan ve beş gündür gece gündüz sürüp gelen Selçuklu baskınları yüzünden neredeyse dağılmağa yüz tutmuştu. **Ayaklar bey, Beyler ayak olmuştu.** Kimse kimseyi dinlemiyordu, tanımıyordu, tanıyorsa da hiçe sayıyordu...” (Sepetçioğlu, 2012: 165).

“Yine bir laf vardır, **yularsız at ersiz avrat derler.** Biz şimdi soylu Kutlanmış atlan bellesek kendimizi; bize yakışır soylu bir yular bulsak kendimize;

bulmağa ne hacet yularımız Melikşah Sultan olsa...” (Sepetçioğlu, 2014a: 250).

“İş olacağına varır ahmak boşa çalışır.. **Akacak kan damarda durmaz..** Akacak kan.. durmaz.. damarda durmaz akacak kan durmaz!” (Sepetçioğlu, 2014a: 269).

“Karakurt Hafız'ın gözleri gelip bulmuştu yine Çavdar'ın can evini; sesi yüreğinden yakalamıştı. Ama yine de boş yanını göstermek istemedi otururken; "Pekey Karakurt Hafız Hocam" dedi; "**Demir tavında dövülmüş..** doldur da tam gidelim.” (Sepetçioğlu, 2014b: 163).

2.4.2. Deyimler

Türkçe Sözlük'te deyimler: “*Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir.*” (2011: 651). Şeklinde tanımlanmakla birlikte, deyimler de atasözleri gibi kalıplaşmış sözlerdir. Daha çok iki kelimededen oluşan deyimler, nadiren tek kelimededen oluştuğu da görülür. Yine genellikle değişmeceli anlamda kullanılan deyimler, bazen gerçek anlamda da kullanılır. Deyimlerde kullanılan sözcüklerin yeri değiştirilmez veya bu sözcüklerin eş anlamlısı kullanılmaz. Yazarın, incelenen romanlarında tespitine varılan deyimlerin bazı örnekleri eserlerde geçtiği sıraya ve metnin bir kısmıyla verilmeye çalışılmıştır:

“Sarı Hoca, az önce, nasıl birden ayağa fırlayıp kalktıysa, çadırı nasıl arşınlayıp **dört döndü** ise yine öyle birden duruverdi. Çadırın orta direği gibi, olduğu yerde çakılıp kaldı. Bu çocuk? Yok, bu haylaz, çocuk mocuk değildi; yaşınca değildi...” (Sepetçioğlu, 2012: 8).

“Sarı Hoca yine tedirginleşti. Gözleriyle birlikte o kocaman akli uçmağa hazır bir **küçük kuş halini aldı**. Kuşu uçurmamak gerekti.” (Sepetçioğlu, 2012: 9).

"Ben bir söz dedim az önce.. Sen araya laflar sokuşturup **ecinnileri başıma toplamasaydın** gerisini de getirecektim. De bakayım ne idi o söz?" (Sepetçioğlu, 2012: 9).

"Aralarına ha bir katılsam, diyorsun he mi? Şu Sarı Hocam bir lanetlik etmese de bıraksa beni diyorsun?" "İzin verirsen öyle diyorum Sarı Hocam..." "Höt!.. Höt dedik sana, **ağzından çıkan kulağın duysun**, lanet kime derler?.. " Şeytana derler Sarı Hocam.." "Şeytana derlerse.. Sarı Hoca şeytan mı derneğe getiriyorsun aklın sıra.." (Sepetçioğlu, 2012: 11).

"At toynaklarından yoğrulmuş düzlükte bu yana doğru at koşturan son birkaç kişiden başka kimse yoktu ve ta uzakta, baskın yerinde Selçukluların bir **umudu daha duman olmuş tütüyordu**. Atlılar, başlarını bir müddet o dumandan çeviremediler. At tıksırıklarından başka bir şey duyulmuyordu." (Sepetçioğlu, 2012: 25).

"Ön sıralardan adının çağrıldığını duyunca **yüreği hop etti**." (Sepetçioğlu, 2012: 40).

"İyi, var git öyleyse. Sana ne söylerse **yel gibi uçup bana getireceksin**." (Sepetçioğlu, 2012: 41).

Ne ise ki Kegen Bey daha fazla üstelemeden "Şimdi **yola düzülün** bakalım." dedi, "At sürüşünüzü görelim dendi size!" (Sepetçioğlu, 2012: 42).

"Çocuklar için kötü bir haberdirdi bu; akşam oyunları Alpaslan' sız geçecek demektir. Yalnız Kavurt kıskanır gibi oldu. Kıskanmaktan da kötü bir şey, **bir ateş yalazı yüreğinin başında dolandı**. Alpaslan kendinin küçüğüydü; büyük dururken küçüğün üstüne düşülür müydü?" (Sepetçioğlu, 2012: 68).

"Sav-Tekin'in **ordusu karınca yuvasından beter kaynıyordu**. Herkes hazırlık içindeydi; at kişnemeleri, gidip gelmelerden hasıl olma hafif sisli bir toz, arada

bir duyulan kısa, kesin ve sert buyruklar, karınca yuvasından beter kaynayan ordugaha korkulu bir düş havası veriyordu. Fakat düşlerdeki gibi intizamsız değildi.” (Sepetçioğlu, 2012: 160).

“Taş basamakların orta sahanlığında, **taş çatlarsa** yirmisinde bir yiğit duruyordu, Selçuk giyimindeydi, Bey duruşundaydı; bacakları ölü kandil ışığında, günlerdir at tepip gelmiş de henüz attan inmiş gibiydi, çarpıkça dizleri birbirinden az biraz ayncaydı.. (Sepetçioğlu, 2014b: 112).

2.4.3. Ku’an-ı Kerim’ den Ayetler

Bu kısımda Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun incelenen romanlarında, anlamı kuvvetlendirmek ve Müslüman bir Türk bilge veya alperen tipini örneklendirirken Kur’an-ı Kerim’den aldığı ve romanlarında yer verdiği cümleler ele alınmıştır:

“İki diz üstüne gelip okumağa başladı. Yasin, güzeldi; Yasin ahenkliydi; Yasin derindi, hoştu. Yasin masmavi bir gök gibi açılıyor, bir gökyüzü gibi genişliyordu. Yasin Alpaslan'ın gözlerindeki umuda akıyordu. **"Selâmünkavlen minrabbirrahiym"*** ayetini üç kere tekrarladı; üç kere tekrarlamasa Yasin'i okumamış sanırdı; huzuru kaçırdı. Yine öyle yaptı. Yine öyle yaptı ama sayıyı mı kaçırmıştı ne?. Yoksa deminden beri Yasin okumuyor da hep bu ayeti mi tekrarlıyordu? Peki, sonraki ayet neydi?.. Ne bundan önce ne bundan sonra; sadece bu ayet... Sadece... bu ...” (Sepetçioğlu, 2012: 102).

“Porsuk Çayı 'nın kıvrımına tıpr tıpr koşuşan çerinin ay ışığı ile sabah alacası arasında abdest aldığı, dizi dizi dizildiğini, bağdaş kurup dağınık saflarda oturduğunu gördüğü halde kimildayamadı; çakılıp kalmıştı. Çöl yanığı esmerimsi ses, nerden çıktıysa çıktı, Nur Su resi'ni okumağa başladı; **"Allahu nurüssemavati vel'ard..."*** Yerin göğün inilediğini sandı Kılıç Aslan; Porsuk Çayı'nın dövündüğünü, dağların kabına sığmadığını. Bir an dünyanın yaratıldığı sessizlikte uğundu bütün hissedebildikleri. Ne kadar sürdüğünü

* Bu cümle Kur’ân-ı Kerim’de Yasin Sûre’si 58. ayette geçmektedir.

* Bu cümle Kur’ân-ı Kerim’de Nur Sûre’si 35. ayette geçmektedir.

bilemedi; ancak tüyleri diken diken olduğunda kendine gelebildi, tir tir titriyordu. Çöl yanığı esmerimsi ses edasını çok hafif bir niyazda değiştirmişti, başka bir süreye geçiyordu. O esnada kulakları esmerimsi çöl yanığı sesin niyazıyla doldu: "**İnna fetahnaleke fethan mübina..**"* (Sepetçioğlu, 2014b: 308-309).

2.4.4. Ölçülü Sözler Vecizeler

Vecizeler, söyleyeni belli olup, kişilere, zamana ve duruma göre ortaya çıkan, atasözü değeri taşıyan, aynı zamanda nasihat özelliği de gösteren cümledir. Bu bağlamda atasözü gibi sözcüklerin yeri değiştirilmese de söyleyeni belli olduğu için atasözlerinden ayrılır. Sepetçioğlu'nun, incelenen eserlerinde tespitine varılan, vecize niteliği gösteren cümleler şu şekilde sıralanabilir:

“Yiğit dediğin Peçenekli'yi bölmez; sırt sırta, beden bedene bir olur. Han kötüyse yiğit dediğin hanı yola getirir... Durak Han'ın yerine seni tutan yiğit dediklerin, onların suyunca gitmezsen, onların ekmeğine yağ sürmezsen bir gün gelip seni de bırakmaz mı sanırsın?..” (Sepetçioğlu, 2012: 83).

“Kin kötü şey; insanları birbirine düşürmek kötü şey... Bir olmak, birlik olmak; sırt sırta, el ele vermek.. Sevmek Alpaslanım; iyi olanı..” Boynu bükülü, suçlu gibi Sarı Hoca'ya döndü: "Bunları böyle bilirim, böyle derim de hay Sarı kardeş" dedi. "" (Sepetçioğlu, 2012: 119).

“Taa ki babamızın günahı silinmiş ola, hem de Selçuklu soyu birbirine bir daha düşmeye ve hiç kılıç çekmeye. Parçalı kilim hangi otağa yaraşır? Her bir parça birinin elinde kalırsa kilimin nakışı bozulur ve hem de nakışı bozulan kilim, kilimlikten çıkar at bellemesi bile olmaz, ayakaltında sürünür. Sultanlar Sultanı Melikşahımın bunu böyle bilmesini isterim, Kutlanmış oğlu Süleyman, Melikşah kiliminin bir nakışı olursa; Melikşah kilimine bir yeni nakış atarsa bu onun iki dünyada da yüzünün akı olur vesselam...” (Sepetçioğlu, 2014a: 144).

* Bu cümle Kur'ân-ı Kerîm'de Fetih Sûre'si 1. ayette geçmektedir.

2.4.5. Küfürler Argo Sözcükler

Türkçe Sözlük'te argo: *“Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim. Mecazen serserilerin, külhanbeylerinin kullandığı söz veya deyim.”* (2011: 148). Şeklinde ifade edilmiştir.

Sepetçioğlu küfür argo gibi sözlere çok fazla yer vermese de halk ağzını kullanıldığı ve roman kahramanını konuşturduğu kimi yerde bu tür sözlere az da olsa yer vermiştir:

“Durak Han'a karşı gelinceye kadar hor görmem. Durak Han Peçenekli için gecesini gündüzüne katıyor da, Kegen Bey ona durup dururken ille ben senin yerini alacağım diye karşı geliyorsa, ben Kegen Bey'i hor görürüm. **Anladın mı şimdi sıçan yüzlü Kocalak; öyle pis Bizanslının oyununa gelip ulu orta konuşmayın..** Durak Han'la Kegen Bey sırt sırta verirse Bizans'ı biz yok ederiz. (...) "Bre Boğaç sen de benim gibi bir **baldiri çıplaksın**; bu sözleri Kamlar bilir ancak. Baksılar bilir; nereden bulup buluşturdu da deyiverdin **yuf bre.**" Ensesini kaşdı; borkünü eliyle bastırdı tepesinden. Gerçekten akli karışmıştı. "Bre Boğaç sevdim senin laflarını" dedi; içten konuşmuştu bu sefer.” (Sepetçioğlu, 2012: 39).

“Hesap ver bakalım şimdi Boğaç" diye geçirdi içinden; yüksek sesle de "Canı **Tamuda yanası sıçan suratlı, senin yüzünden oldu**" diye Kocalağa küfretti.” (Sepetçioğlu, 2012: 40).

“Kegen Bey'e ne hanı, ne handaki kızı, ne de handa olanları anlattı; handaki genç Bizans subaylarını da söylemedi. Nasıl olsa Romanos Diogenes denilen o kendini pek beğenmiş genç subayı almıştı ayağının altına; nasıl olsa yüzüne baka baka **İt suratlı**" demişti. Gün olur bir gün yine karşılaşırlardı; gün olur Romanos Diogenes'in kellesini de alırdı.” (Sepetçioğlu, 2012: 54).

“Neye yarayacaktı ki.. **bir piç elin bir piç hançerinde** giden Alpaslan'ı geri getire bilemedikten sonra..” (Sepetçioğlu, 2014a: 35).

"At uşağıymış ha! Beymişsin, bey oğluymuşsun ha.. **İt enciği** değil miymişsin? **İt enciği, it enciği..** " (Sepetçioğlu, 2014a: 72).

"Ne var yine **kancık..** çarparım şimdi, doğru otur."

"Akça Kız abana da sana da, söyletme beni sürtük. "Çaka'nın çocukça sesi kocamanlaşmayı **"Sürtük! Kancık!"** sözlerinin azarlamasında sanıyordu; bunları derken büyüme için sabırsızlanır gibiydi. Ancak Akça Kız'ın vakti yoktu öyle uzunlamasına: "Çaka.. Çaka dediysek sana, ne sandın kendini sümüklü, hele bak dedik bee." (Sepetçioğlu, 2014a: 121).

2.4.6. Dualar Beddualar (Alkışlar/Kargışlar)

Dua (Alkış), her ne kadar Arapça kökenli olup “yalvarma/yakarış” anlamlarına gelse de Türkçe kullanımda daha çok “isteme/dileme” manasına gelmektedir. Dolayısıyla alkış, iyiyi isteme; güzeli söyleme olduğu gibi beddua (kagış)’da duanın tam karşıtı olarak, kötü dilediği yani çirkini, öfkeyi ifade etmektedir. Bu bağlamda şekil özellikleri itibariyle alkışalar için söylenen şeyler, kargışlar için de söylenebilir. Pertev Naili Boratav alkış ve kargışlardan bahsederken: “*Bu biçimdekileri bir Halk edebiyatı türü olarak tanımlamak yersiz olur; konuşmayı süsleyişi, duyguları belirtici, anlatımı güçlendirici dil öğeleridir bunlar; kısalıkları, yoğunlukları son kertede bulunmakla ikinci bölüktekilerden ayrılırlar: Allah muradını versin!, tuttuğun altın olsun!, alkışlara, inim inim inleyesin, Allah belanı versin!, Muradına ermeyesin! Kargışlara örnek olarak gösterilebilecek beylik söz kalıplarıdır.*”(1969:136). Değerlendirmesinde bulunsa da, bir kısım araştırmacılar alkış ve kargıları anlamı güçlendirici söz öbeği olmasının dışında, bir tür olarak görmüştür.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun incelenen romanlarında tespitine varılan dua/beddua örnekleri şu şekilde verilebilir:

“Konuşmalarına bakılırsa en azından on yıl... Yine içi titredi; ister istemez Sarı Hoca'nın içi yine titredi:"Tanrım" diye gözlerini yumdu; **"Tanrım bir tek şey istedim senden; ömrü de böyle azken çok görünmesin...** Uzun yılların işini dar yıllara sığdırmasın." Sarı Hoca, hele yamçısıyla, yavrusuna kol kanat geren bir kartala benzediğini hissetti.” (Sepetçioğlu, 2012: 89).

“**"Canı Tamu'nun dibine batsın.** Peçenek ili kalmış mı ki?" (Sepetçioğlu, 2014a: 71).

“İşte o misal İltutmuş Bey de kirpiklerinin arasından ta Bezmdar Kalesi'nin eteklerine vardı; Balçar'ın ölüsünü, at üstünde tekkeye getirilişini gördü. Ve şimdi, sabahın emzirişine doyuvermiş bir ağustos güneşinin doğuşunda o Balçar'ın karasevdalısı olan bu Virna, altmış şunca yılın üstüneyken bile Selçuk üstüne yönelmiş taze bir yeldi. İçinden bastıramadığı bir duayı duydu kulaklarında: **"Tanrım.. Şu Balçar'la şu Virna'yı bunca Selçuklu yapan aşkı yeryüzünden alma, kaldırma, esirgeme.."**” (Sepetçioğlu, 2014b: 142).

2.4.7. Yeminler

Sözlü gelenekte ve halk arasında çokça kullanılan yemin, and, ahit ve kase gibi kelimelerle ifade edilirken, çeşitli şeyleri şahit göstererek veya bir şey üzerine söz verme olarak değerlendirilebilir. Sepetçioğlu da romanlarında, yeminlere örnek ifadeler kullanmıştır:

2.4.7.1. Allah, Din, İman, Nikâh Üzerine Yapılan Yeminler

“Hemi de **vallaha böyledir hemi de billaha** böyledir. Peki, bey niye beydir? Niye Beyim diye yaşar? Soyunu sopunu, obasını boyunu dirlik düzenlik içinde tutmak, uğrulardan korumak için değil mi? Öyleyse ona da bir amenna çekeriz.” (Sepetçioğlu, 2012: 90).

“İltutmuş yüreğinde konuşan bir sesle ağır ağır, babasının yarasını kendi ağzından tekrarlayıp okudu. **"Tanrı'nın adına, en baştan inandığım Selçuklu**

töresi adına, babam Küpeli Hafız adına yemin ediyorum."” (Sepetçioğlu, 2014a: 98).

“Akça Kız alttan aldı: "Kızma babam kızma yiğidim, gel gel, bir şey soracağım sana.. dersen.. **vallaha da billaha** da ağamın gümüşlü yayını sana verdim bil.. Hele bak, gümüşlü yayı duyunca nasıl da gözlerin parlar. Gelmezsen vermem ben de.. ” (Sepetçioğlu, 2014a: 121).

2.4.8. Hitaplar ve Nasihatler

Hitaplar seslenme, etkili söz söyleme sanatı olarak görülse de, bir kişiye rehberlik etmek veya onu doğruları göstermek adına yapılan öğüt olarak söylendiğinde ya da yazıya geçirildiğinde nasihate dönüşür. Türk tarihinde Bilge Kağan, İmam-ı Gazali, Mevlana, Şeyh Edebali gibi birçok önemli isim, öğütleriyle bilinirler.

Sepetçioğlu “Anahtar” romanında, Küpeli Hafız’ın dilinden, oğlu İltutmuş’a, kökü Aslan Baba’ya kadar dayanan Anadolu’da kurulacak olan, derneklerin (Ahi teşkilatı) nasıl kurulacağı, ne gibi faaliyetlerde bulunacağını öğüt şeklinde kaleme aldırıştır:

2.4.8.1. Küpeli Hafız’ın Oğlu İltutmuş’a Nasihati

“Dudakları kıpırdadı; gözleri bir an sımsıkı kapandı, acelesi varmış gibi açıldı. "Al eline kağıdı" dedi; "Hokka, divit orda. Diyeceklerim var, diyeyim. Çap!.."

"İltutmuş kağıdı, hokka, diviti aldı. Sol dizini altına kıvrırıp oturdu. Sağ dizini dikti, kağıt tomarını sağ dizine yerleştirdi: "Hazırım canım babam.. "

Küpeli Hafız’ın fısıltısı hücreyi doldurdu, küçük pencereden dökülen ışığa karıştı; "Yaz oğul, Bismillahirrahmanirrahim... Şöyle ki: adını ne dersiniz deyiniz, gençlerden ve illaki bekâr uşaklarından bir dernek kurula; başlarında illa Aslan Baba'dan genç bir pir buluna ve onun seçeceği kimseler Kutlanmış oğlu Süleyman Bey'in alacağı yerlere gönderilip tekkelerini yahut zaviyelerini yahut misafirhanelerini ki her neyse kuralar. Adet ve yol yordam şöyle olmalıdır." Hücreyi dolduran fısıltı yorulmamak için acele ediyordu. "Yazdın

mı oğul?. Eyi.. yaz.. yine Bismillahirrahmanirrahim deyip şunları da yaz: İlk İslamlaştır, sonra Selçuklu yap. Bunun için de, kendini düşünmiyeceksin halkı düşüneceksin, senin derdin yok haa sakın, halkın derdi var, dert bileceksen onu bileceksin. Sen kendin için bir mi istedin, başkaları için iki-beş-on-yüz isteyeceksin, yoksuldan nefret edersen namert ol, yoksula yaklaş ki kendini bilesin ve sakın zengine karşı boynun eğik olmasın, zengine ne haldesin bildirme ki ne sanıyorsa seni yine öyle sansın, senin zenginliğin bu olmalıdır. Gururun gurur, vakarın vakar, haysiyetin haysiyet olsun; aslını ara aslından dönme, sen aslındasın. Düşmanlık nedir bilme, ancak hayvanlar düşman olur, hayvanlar kin besler, amma kimseden merhamet, kimseden insaf bekleme fakat herkese merhametli olacaksın, herkese insafı olacaksın unutma. Ve cömert olacaksın; eline geçenle elinden çıkan arasında fark olmayacak. İşte bu kadar... Kurulmasını istediğim demek yarasını yazdırdım sana oğlum İltutmuş. Önce sen inanacaksın, yemin et."

İltutmuş son kelimesine kadar yazmıştı. Bitirince bekledi. Küpeli Hafız'ın, yazdırırken bile hep uzaklara gülümseyen gözleri de bekliyordu, "Yemin et, dedim" diye fısıldadı, İltutmuş ancak o zaman son sözlerin kendine söylendiğini anlayabildi. Yine de, garip bir ikirciklik içinde duraksadı. Küpeli Hafız'ın yanakları da, tel sakalları da uzaklara uzaklara gülümsüyordu: "Vaktim var daha, hissediyorum, hele bir kalk da abdest tazele oğlum, İltutmuş, yeminin kavi olur."" (Sepetçioğlu, 2014a: 96-97).

2.5. DAYANIŞMA YARDIMLAŞMA VE EĞİTİM KURUMLARI

Bu bölümde, Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun incelenen eserlerinde yer alan Ahilik Teşkilatı, dinî kuruluşlar, Yesevilik, Hasan Sabbah ve Batinilik, Rafizilik ile ilgili tespit ve değerlendirmeler yapılmıştır.

2.5.1. Ahilik

"Ahi" Arapçada "kardeş" anlamına gelen bir kelimedir. Ancak Kaşgarlı Mahmut'un hazırladığı Divanü Lügat-it Türk isimli ansiklopedik sözlükte ise "Ahi" kelimesinin eli açık, cömert anlamında kullanılan ve Türkçe olan "akı"dan geldiği kaydedilmektedir." (Ekinci, 2008: 15).

“Ahilik”in, Türklerin İslamiyet’i kabulüyle birlikte kökleri Aslan Baba’ya Ahmet Yesevi’ye kadar giden, Orta Asya’dan başlayıp, başta Anadolu olmak üzere Balkanlara kadara uzanan dini, ahlaki, ekonomik özellikleri olan sosyal bir kuruluş olduğu söylenebilir. Nihad Sami Banarlı Anadolu Ahileri maddesinde: *“Bugünkü bilgimize göre bir taraftan fetih ve gaza hamlelerini kolaylaştıran askeri bir teşekkül, bir taraftan şehirlerde ve kasabalarda sanatkârları ve çalışanları kendi kadrosuna, himayesine almış, sınıflandırıp çalışmalarını desteklemiş iktisadi bir kurum, bir “Esnaf Teşkilatı”dır. Bir taraftan da bütün bu teşkilata mensup kimselerin dinî manevi ihtiyaçlarına müspet cevap veren bir inanış ve tasavvuf hareketidir.”* (1983:296). Şeklinde değerlendirir. Fuad Köprülü de Ahilik hakkında şunları söyler: *“XIII. yüzyıl esnasında, diğer birtakım Türk memleketlerinde olduğu gibi Anadolu’da da Ahilik adı altında çok mühim ve çok yaygın bir mesleki-tasavvufi bekarlar zümresi bulunduğunu ve bu Ahilerin, Osmanlıların ilk zamanlarında mühim bir vazife gördüklerini gerek tarihi kaynaklar aracılığıyla, gerek seyyah İbn Battfita’nın naklettiklerine dayanarak biliyoruz. İşte, bu Ahiler, Fütüvvet meslekine salık olup, senetlerini Hazret-i ‘Ali vasıtasıyla Hazret-i Peygambere kadar götürürler ve diğer sufilerin hırkalarına karşılık Fütüvvet şalvarı giyerlerdi; içlerinde birçok kadılar, müderrisler de bulunan Ahilik teşkilatı herhangi bir esnaf topluluğu değil, o teşkilat üzerine istinad eden, akidelerini o vasıta ile yayan bir tarikat sayılabilir.* (2003: 209-2010).

Mustafa Necati Sepetçioğlu incelenen romanlarında Ahi Tekilatı’na birçok yerde değinmiştir. Genellikle olay örgüsü içerisinde yer verilen Ahilik, gerek teşkilat olarak gerekse ahi tipindeki dervişlerden övgüyle bahsedilmiştir. Romanlarda geçen metin parçalarında Ahilerin, yiğitlik, yardımseverlik, dervişlik, zanaat sahibi olmak, Anadolu’yu Türk-İslamlaştırmak kısacası bulunduğu toplumun insanların, dünyada ve ahrette huzur içinde olmalarını sağlamak gibi özelliklerine sıklıkla rastlanmaktadır:

“Ahi Dergâhı yolun kıvrıldığı tümseğin arka yamacına, zeytin ağaçlarının gölgesine kurulmuştu; dönemeci döner dönmez görünüyordu. Bir sürü gidip

gelmeler vardı; zeytin ağaçlarının seyreltiği, çayırı sararmağa yüz tutmuş düzlükte kazanlar kurulmuştu. Çavdar Onbaşıyla yoldaşlarını Demirci ustalarından bekâr uşağı Hasan Ahi karşıladı. Levent endam, kaşı gözü yerinde, güleç yüzlü bir yiğitti; yiğitten çok, demirci ustasından da çok ozana benziyordu, koltuğunda kopuzu eksiltti bir, güleç yüzünün bütün sıcağını Çavdar Onbaşıyla yoldaşlarına vermeğe hazır; "Bak hele kimler, kimler, kimleri görüyor Hasan Ahi, yollarına kurban olduklarım gelin hele, buyurun" diyerek kollarını açtı. Önce omuzlarından Çavdar Onbaşı'yı kucakladı; güleç yüzünün olanca sıcaklığını Çavdar'ın iki omzuna bıraktı sanki usulcana, belli etmeden omuzlarını öptü, sonra ötekilerin. Alıp dergâha, konuk sofasına götürdü; "Babaya haber mi vereyim" dedi; "Herhal ateş almaya gelmediniz? Kalıcıysanız seviniriz; akşam eğlentimiz var.. "

"O eğlenti akşam bizde olacaktı Hasan Ahi karındaşım, atik davrandınız."

"Sizi bizi mi var Çavdanm. Bir gözeden gelen su on oluktan ayn aksa başka lezzetde mi akar? Yoksa on oluktan on ayrı yerdeki karındaşlarımıza aynı lezzeti mi? dağıtır?"

"Ben seninle laf yarıştıramam Hasan Ahi."

"Ben de seninle ok yarıştıramam, at süremem, kılıç çekemem. Taşın kaldırımda da yeri vardır yüzükte de."

"Eh ne deyim gene yendin."

"Neden hep yenmek yenilmek dersin Çavdarım? El ele verelim de Çaka Bey'in yenmesi için çalışalım.. he mi?"

Hasan Ahi'nin güleç yüzü, güleç yüzünden inbiklenmiş benzeyen sözleri dergahın konuk sofasında serinlemiş ağustos sıcağıyla da karışınca Çavdar Onbaşı'daki kanı gerilmiş damarları gevşetiverdi. Fakat asıl gevşeyen, gevşeme ne demek çözümlüveren Elulağı Durdu olmuştu; dayanamadı; "Alkış sana hay Ahi Hasan karındaş bin alkış derim.

Çavdar'ı bastırın ki deme gitsin, kölen olayım" diye yayıldı. Çavdar Onbaşı'nın akları dönmeğe hazırlanan gözlerine aldırma bile. Çavdar Onbaşı, Çal İmamın Oğlu ile Çalık Buğday'ın da Elulağı Durdu'dan farksız olduğunu görünce üstelemedi artık. Elulağı Durdu'ya; "Var git Derneğe" diye buyurdu;

"Bizimkileri de al gel. Eğlentiye biz de katılalım. Ha orası ha burası. Haklı Ahi Hasan karındaşım.

Durma çap!.."

Akşam sofrası zeytin ağaçlarına asılı kandillerin altında kuruluncaya kadar oturup dinlendiler, kendi aralarında yarenlik ettiler. Elulağı Durdu'nun getirdiği Dernekliler takımı da geldikten sonra konuk sofasında yarenlik hayli koyulaştı. Çavdar Onbaşı bir ara bir iki defa Çaka Bey ile görüşmek dileğinde bulundu ise de Çaka Bey'in uyumakta olduğu söylendiğinden üsteleyemedi. Yalnız birinde "Bu ne uykusudur gündüzün, ölüm uykusuna varılmalı ki.." diye huysuzlanmağa başlıyordu ki Ahi Dergâhı'nın her yanından akan sessiz güleçlikten utandı, huysuzlanamadı. Çaka Bey'in, birçok geceler hiç uyumamış olduğunu da öğrenince dönüp yarenliğe katılmak zorunda kaldı. Gün batmaya yüz tutuyor olmalıydı; konuk sofasının camlarında akşama dönen gün ışığı allanıp yalpalandı. Aynı zamanda çoğu açık pencerelerden, dışarıdaki zeytin ağaçlarının seyreğinde kaynayan kazanlardan taşmış yemek kokuları geldi; sıcak, aç, doyumsuz. Hemen ardından da Hasan Ahi, konuk sofasındaki Derneklileri tören için buyur etti." (Sepetçioğlu, 2014b: 168-170).

2.5.1.1. Ahilik Töreni

"Ahilik halkın eğitilmesinde önemli hizmetler yapmıştır. Ahilikte eğitim şarttır. Eğitimin amacı ise nitelikli insan yetiştirmektir. Eski Türk Toplumunda "toy" ve "şölen" gibi eğlenceler vasıtasıyla bir araya gelen insanların, belirli kural ve gelenekler çerçevesinde gerçekleştirmiş oldukları toplantılardan çeşitli kaynaklarda bahsedilmektedir. Doğu Türkistan'dan Makedonya'ya kadar geçmişteki özelliklerinin bir kısmının korunarak günümüzde de yaşatıldığı bu toplantılar, farklı adlarla Anadolu'da da yaşatılmaktadır. Genellikle gençler ve yetişkinler arasında sosyal dayanışmayı sağlayan ve temelde eğlenceye dayalı bir geleneksel kültür unsuru olan toplantılar, Türkiye'nin farklı bölgelerinde aynı adla anılmakta, icra töreleri, sosyo-kültürel ortamı ve icra mekânları bakımından küçük farklılıklar göstermektedir." (Eroğlu ve Göktan, 2015: 339).

Yukarıda yapılan açıklamaların da ışığında Ahilik Teşkilatı, ne sadece bir esnaf teşkilatı ne de bir tarikattır. Ahilik Türk-İslam felsefesinin, tasavvufî düşünce ile fütüvvet ilkelerinin, ahlakın, sanatın, yardımseverliğin ve ekonomik faaliyetlerin vücut bulduğu çok yönlü bir kuruluştur. İşte Orta Asya'dan Makedonya'ya kadar kendini gerçekleştiren bu kültür, milli ve manevi Türk kültürünün bir neticesidir. Tüm bunların yanı sıra, aynı zaman da bir eğitim yuvası olan teşkilat, muhtelif eğlence ve oyunlar düzenleyerek halkın, eğitimine ve sosyal dayanışmaya da bu ahi törenleri vasıtasıyla büyük katkıda bulunmuştur.

Mustafa Necati Sepetçioğlu da incelenen romanlarında Ahiliğin önemine vurgu yapmış ve birçok yerde bu konuyu işlemiştir. "Kapı" romanından alınan metin parçasında da bir ahi töreninin icrası örneklendirilmiştir:

"Dağları, dereleri, tepeleri anlattı kopuzun sesiyle ozanın sesi; vadileri geçti, ovalarda yürüdü.. daracık, sarp, bir yanı uçurum yollardan geçerken kopuz da ozan da korktu; sesleri kısık çıktı, çingiraklar umutsuzdu. Çok sürmedi kopuz delicesine neşelendi; ozanın sesi yere göğe sığmaz oldu, kuş cıvıltılarıyla doldu, akarsuların çağlıtı yaprakların hıştırtısına karıştı. Yeni bir yurdun övgüsü, yeni bir yurt bulmanın dünyayı dolduran coşkunluğu kopuzun tellerinden koşturdu, ozanın sesinden taşıdı. Ozan, derinden Çavdar Onbaşı'nın ölçüsünü bilemeyeceği kadar derinden gelen bir sesle; "Ergenekon! Ergenekon.. Ergenekon.." diye haykırdı. Saralı, cin çarpmış yahut ısıtması gözlerinde morarmış bir hasta da ancak böyle haykırabilirdi. Nerdeyse ozan yerlerde sürünecekti, kendinden geçmişti, debeleniyordu ama kopuzu iyice kaldırmış, çalıp duruyordu. Durdu. Kopuzun sesi sustu.

Ozan Ergenekon'u o hasta sesiyle, derinden çok derinden kopup gelen o hasta sesiyle uzun müddet anlattı; Ergenekon'da çoğalışı.. Ozanın sesine, göğsü dar geliyor olmalıydı; sesi göğsünde sıkılıyordu, göğsü zorluyordu. Bir yanını zayıf bulsa patlatıp göğüsten fırlayacaktı daha geniş yerlere doğru.. O zaman kopuz sese yardım etti.

Gün batışının kızılığını Ahilerin çıplak bedenlerinde can çekişiyordu.

Kopuzun sesi sevince dönüverdi; ozan bulunmaz bir ezgiyi yakalamış, sesini ezginin ahengine aktarıyordu. Yüzlerce, yüz kere binlerce insanın, ozanın sesinde hoplayıp sıçradığını, birbirine tutunup halaylar düzdüğünü, davulların zurnalara vurduğunu anlamamak imkânsızdı. İyice dinleyenler kopuzun bu kalabalık neşeyi veren sesinden ozanın sesinin ayrıldığını, kalın dumanlan körüklercesine tıslamağa hazırlandığını fark ettiler; Ozanın sesi aynı zamanda dağlar boyu yığılmış odunlarla kömürlerin gizliden yanışını, çıtırtısını da duyuyordu. O sırada Hasan Ahi'nin körüklerin sapına yapıştığı, ağırdan çekip indirdiği görüldü; ozanın sesi yüzlerce körükçüyü gayrete getiriyormuşçasına canlandı; ozanın sesinde yüzlerce körük inip çıkmağa başladı.. kopuzun sesi de ozana eş oldu. Hasan Ahi'nin körük çekişini görenlerle kopuzu ve ozanı dinleyenler öylesine törene kendisini kaptırdılar ki körükten sesleri, seslerden körükleri ayırdedemez oldular. Hasan Ahi'nin körüğünü Hasan Ahi mi çekiyordu ozanın sesi yahut da kopuzun tellerine vuran parmakları mı belli değildi. Bir an geldi körüğün kızdırdığı kömürler kor ateşten alev dündü. Gün batmıştı, yarı çıplak üç bedene vuran son kızılıklar akşam esmerliğine yerini bıraktı; yan çıplak üç beden akşam esmerliğinde yanan kömürün kor ateşten alevine sarındı. Ahi Dergâhı'nın atası ile çok yaşlı ahi balyozlara dokundukları sırada Hasan Ahi'nin körüğü bir yaban atı gibi solumağa, ozanın kopuzu ise yaban atlarının toynakları gibi uçmağa başlamıştı. "Bismillahirrahmanirrahim. . Ya hak.. huu!" Körüğü, ozanı, kopuzu, akşam esmerliğini ve yanan kömürün kor ateş alevini bastıran, zeytin ağaçlarının salkım yapraklarını ürperten Ahi Dergâhı'nın atasının sesiydi; çok kısa sürdü. Dergâhın atası alevlerin içinde korlaşmış olan el büyüklüğünde ve bilek kalınlığındaki demiri almış, örsün üstüne koymuştu. İlk balyozu çok yaşlı ahi vurdu; Tık!

Sonra dergahın atası; Tın.. Ve balyozlar devam etti; Tık-tın-tık-tın-tık!.

Hasan Ahi'nin köüğü, örste demiri döven balyozların sesine uydu. Kopuzla ozan, örste demiri döven balyozların sesine yol gösterdi; Tık-tın-Tık-tın-Tık-tın!..

Şimdi, kopuz, ozan, körük, örs ve balyozlar el ele vermişlerdi. Şimdi seyredenlerin yürekleri de kopuz, ozan, körük, örs ve balyozlarla el ele vermişti; hatta canlı ve cansız, çevrede soluk alan ve almayan ne varsa.. çevre

ne demek, görünmeyen, görünmesi de imkansız olan nice bin uzak çevrelerde varlığını duyan ve gösteren her şey kopuzla, ozanla, körükle, örsle ve balyozlarla el ele vermişlerdi. Yerin altından yerin üstüne, göğün altından göğün üstüne ne varsa her yerde örs üstünde demir dövülüyordu; Tıkı-tık-tın-tın; Tıkı-tık-tıntın.. tın-tını-tınna.. naa.. tın-tını-tınna.. naa-tın! Ve devam ediyordu; dönüp dolanıyordu, ne bittiği yer belliydi ne başladığı yer. (Sepetçioğlu, 2014b: 174-176).

2.5.2. Dinî Kuruluşlar (Tarikatlar)

Tarikatı, Abdülbaki Gölpınarlı şu şekilde değerlendirir: “*Arapça söz, yol anlamına gelir. «Mezheb» de, önceden anlattığımız gibi gidilen, tutulan yol demektir.(...) Usûl, yâni dînî inanç, fîrû’, yâni amel ve muamelât hakkında ayrı bir sisteme sahip değildir. Tarikat, kulu Tanrıya ulaştıran, zevk, neşe, irfan, aşk ve cezbe yoludur. Bu yolu tutan kişi, sûfîlere göre, varlığını Tanrıya verir; her şeyde onun kudret ve hikmetini görür; tuttuğu yola göre kendi fânî varlığını ve bütün fânî varlıkları, gerçek var olan Tanrı’da yok eder; onun varlığıyla var olduğunu bilir; bilişi, görüş, görüşü de oluş haline gelir.* (1969:185).

Mustafa Necati Sepetçioğlu da incelenen romanlarında: Yesevilik, Batinilik, Rafizilik gibi tarikat veya dini birer topluluk olarak değerlendirilebilen kuruluşlara yer vermiştir.

2.5.2.1. Yesevîlik

Yeseviliğin kurucusu olan Ahmet Yesevi ve Yeseviyye tarikatı hakkında Abdülbaki Gölpınarlı şunları söyler: “*Hâce Ahmed-i Yesevî, Türkistan’ın Yesi şehrinde doğmuştur. Buhârâ’ya gelmiş, Hâce Yûsuf-ı Hemedânî’ye (535 H. 1140) intisap etmiş, ondan hilâfet almıştır. Yûsufî Hemedânî’nin dört halifesinden biri olan ve ilk iki halifeden sonra onun makamına geçen, sonra Yesi’ye dönüp tarikatini Türkler arasında yayan Ahmed-i Yesevi, 562 de (1166 - 1167) vefât etmiştir. Yeseviyye, sıkı bir riyâzat ve zâkre dayanan, tam Sünnî bir tarikattır. «Tasavvuf» kitabımızda bahsettiğimiz Zikr-i erre-testere zikri, bu yolun özel bir zikir tarzıdır. Bu yola «Tarık-ı Hâcegân» derler. Türkistan’da yayılan, şeyhlerine Bab, Baba, Ata ve Hâce diyen*

Hâcegân yolu, VIII. yüzyılda (XIV) Hâce Bahâüddin-i Nakşbend'den sonra «Nakşbendiyye» adını almıştır.» (1969:199-200).

Türlere İslam'ı dervişliği ve tasavvufu öğretmeyi amaçlayan Ahmet Yesevi bunu yaparken Türk gelenek-görenekleriyle inanç sistemini birleştirme yolunu seçmiştir. Yesevi'nin ölümünden sonra dervişleri ve müridleri Anadolu'ya gelerek onun fikirlerini yaymışlar, böylece Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına büyük katkı sağlamışlardır. Ayrıca Anadolu'da dağınık haldeki Türk aşiretlerinin de bir millet haline gelmesi için çaba göstermişlerdir.

Mustafa Necati Sepetçioğlu da Ahmet Yesevi'nin yukarı da anlatılan özelliklerine incelenen romanlarında sık sık yer vererek bu görüşü örneklendirmiştir:

“Sonra Ali'ye döndü: "Sizin için çilehanenin yanındaki sofada yer hazırlandı; oraya buyuracaksınız." dedi. Ali'nin, pek ayrılmak niyetinde olmadığını anlayınca da:"Efendi Hazretleri Sarı Hoca'yı kendinden bilir, kendileri nasıl bilirse Sarı Hoca'nın öyle bilinmesini ister" diye ilave etti. Sesi, bir dervişin sesi gibi yumuşak değildi, kınına sokulmuş bir kılıç durgunluğundaydı. Ali üsteleyemedi; adamlarını alıp çıktı. Çıkarken kimsenin yüzüne bakmamıştı.

Yaşlı, uzun saçlı ve uzun sakallı dervişin yüzünde dut yapraklarını andıran dolgun bir tebessüm belirdi: "Lokma hazırlanıncaya kadar abdest tazelemek isterseniz şöyle buyurun hocam" dedi. Sesinde de yüzündeki o dolgun tebessüm vardı. Sarı Hoca'nın kendisine dik dik baktığını görünce yüzündeki tebessüm elle tutulur hale geldi: "Görülecek başka bir hacetiniz varsa...

Sarı Hoca da gülümsüyordu: "Seni görür görmez tanımalıydım ki Hafız." dedi. "Bir de kendimizi akıllı bilirdik..."

Derviş başındaki sarık biçimi yeşil ipek dolamalı börkü çıkarıverdi; sessizce gülüyordu: "Hele bir tanımamalıydın ki hay Sarı" dedi; "Hele bir tanımamalıydın ki biz o zaman.. "

Kucaklaştılar. Sıkı sıkıya, kenetlenmiş gibi; bir kapının iki kanadı gibi kucaklaştılar.. Sarı Hoca, sessiz bir coşkunluk içindeydi: "Kaç yıl oldu Kúpeli, kaç yıl oldu? On mu? Daha mı çok?"

"Daha çok Sarı, onu çoktan geçti.."

"Yesi ha?. Yesi'nin taş medresesi?"

"Yesi ya. Yesi'nin taş medresesi.."

"Yesi'nin Saçlı Hocası?. Kendini ona benzetmişsin Hafız?."

"Yesi'nin Saçlı Hocası ki ne hoca!." (Sepetçioğlu, 2012: 114).

"Aslan Baba böylesi daha iyi diyor, Peygamber Efendimiz'e yakınlığı olan bir kimsenin kerametlerine halk daha çok inanır diyor. Şeyh İbrahim'in oğlunu, kavlimize uygun yetiştirebilirim bir gün onun yapacağını sekiz on milletin ordusu bir araya gelse yapamaz, diyor. Şeyh İbrahim'in oğlunun adı Ahmetmiş. Şimdiden keramet gösterirmiş." (Sepetçioğlu, 2014a: 94).

"Yesi'de dolaşıyormuş Aslan Baba; yetiştirecek talebe arıyormuş. Kendiliğinden gelmiş, bir çocuk yanına yaklaşmış; Aslan Baba'ya selam vermiş, sonra emanetini istemiş. Aslan Baba diyor ki, çok şaşırdım, çocuğun yüzüne şaşırarak baktım. Çocuğun yüzü de gözleri de şimdiye kadar görmediğim kadar güzeldi, bana kendi çocukluğum bakıyor sandım öylesine öte yıllarla süslenmişti, adını sordum, Ahmet dedi; hangi emanet balam? dedim; sendeki hurma, dedi. Aslan Babanın çenesinin altındaki tüylü hurma kabarcığını gösteriyormuş: Benim için saklamadın mı bunu? diye sorunca Aslan Baba'nın yüreği kabarmış, kabaran yüreği, işte senin aradığın çocuk; al, dileğince hem de kavlinizce yetiştir.. Kaftanın içini, savaş zırhının içini bu çocukla doldur; Yesi'den bir Ahmet çıksın ki sırf bu yana çağlamasın, Urumeli'ne, Urumeli'ne taşsın, ardan da ötelere... Saçlı Hoca'nın ruhu şad olsun, toprak bulununca yurt yapılsın." Küpeli Hafız'ın aralık gözleri, İltutmuş'un göremeyeceği kadar uzaklara bakıyormuş gibi açılmıştı; ıslıl ıslıldı. Uzakların güzel gülümseyişinde: "Sonra?" diye fısıldadı; "Sonra? Sonra?.. " İltutmuş babasının yaralı olduğunu unutuverdi. "Sonra? Sonra?. Sonra?.. " diye fısıldayan ses o kadar canlıydı: "Sonrası canım babam, senin düşündüğün gibi. Yesi'de, Taş Medrese'de San Hoca'nın, senin, Aslan Baba'nın yemininiz üzre, kavlinizce. Aslan Baba bir de: Küpeli gözlerini yumsun, dedi. Uykusuna rahat varsın!" (Sepetçioğlu, 2014a: 95).

2.5.2.2. Hasan Sabbah ve Bâtınlık*

Hicri 438 (1046-47) veya 445 (1053-54) yılında İran'da İmamiyye Şinasi'nın önemli merkezlerinden biri olan Kum şehrinde doğduğu rivayet edilir. Hasan Sabbah'ın Selçuklu Veziri Nizamülmülk ile Ömer Hayyam'ın arkadaşı olduğu ve birlikte Muvaffak-Lidinillah en Nisaburi'nin derslerine devam ettikleri söylenmektedir. Alim kişiliği ile tanınan babası Hasan Sabbah'ın eğitimine büyük önem vermiştir, on yedi yaşına kadar Rey'de eğitimine devam etmiştir. Daha sonra tavsiyeler üzerine İsmailiyye mezhebine intisap eder. 464'te (1072) Rey'e gelen Irak bölgesi Başdâisi İbn Atlas, Hasan Sabbah'ın kabiliyetli olduğunu anlar ve ona Fatimi Halifesi Müstansır- Billah'ın yanına gitmesini, Darülhikme'de İsmaili mezhebi hakkında bilgi edinmesini ve esrar-ı ilahiyyeyi öğrenmesini öğütler. Hasan Sabbah, bu tavsiyeye uyarak 464 (1072) veya 467' de (1075) İsfahan yöresinde İbn Attaş'ın vekili sıfatıyla iki yıl davette bulunur. Azerbaycan, Musul ve Mısır'ı dolaştıktan sonra İran'a yerleşerek Bâtınlığın propagandasını yapmıştır. Burada başına buyruk yaşayan savaşçı bir kavimleri ve dağlardaki muharipleri kendi saflarına çekerken gönderdiği dâîlerle yöre halkının gönlünü kazanmıştır. Bu sıralarda faaliyetlerini dikkatle izleyen Selçuklu Veziri Nizamülmülk Rey'deki görevlilere onu yakalamaları için emir verse de Hasan buradan kaçıp Kazvin'e gitmeyi başarmıştır. Sonunda Rûdbar vadisinde kendisine karargâh seçtiği ve "beldetü'l-ikbal" dediği müstahkem Alamut Kalesi'ne yerleşerek Nizari -İsmaili Devleti'ni kurmuştur. Sabbah'ın dâîleri masum bir imam adına davette bulunur görünseler devamlı haşîş (esrar) kullanmaya alıştırdıkları için "haşşaş" veya "haşîşi" denilen eli hançerli caniler idi. Hepsi birer gizli katildiler. Hasan Sabbah adamlarına cennet vaad ediyor ve kendilerini bekleyen mutluluğu dünyada iken tatmaları için esrar içiriyordu; böylece onları her türlü emrini yerine getirmeye hazır hale getirmiştir. İşte tüm bu davranışlar ve faaliyetler Batinilik olarak gösterilebilir.

Mustafa Necati Sepetçioğlu incelenen romanlarının tümünde Şii olan Hasan Sabbah ve Batinilik hareketinin, Sünni bir Müslüman devleti olan Selçuklulara karşı sürekli

* Bu bölümde yer alan bilgiler ağırlıklı olarak aşağıdaki kaynaktan derlenmiştir:

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi C. 16, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, 347-350.

yıkıcı terör faaliyetlerinde bulunduğunu, romanlardaki kurmaca kişiliklerden olan Sarı Hoca, Balçar, Yağmur Bey ve Selçuklu Sultanları'ndan Alpaslan ile Melikşah'ı suikastla şehid ettiğini hatta Haçlı Seferilerinin başlamasına sebep olanların, kışkırtıcı tutumlarıyla Hasan Sabbah ve dâîleri olduğunu birçok yerde olay örgüsü içerisinde vermiştir:

“Küpelî Hafız: "Ne ulu veziri ne bir başkasını incitmek için konuşmadık Melikşah Sultanım" diye cevap verdi. Sesi yine eskisi gibi terbiyeliydi. "Bizim konuştuğumuz duyduğumuzdur. Karabudun Ömer Hayyam gibi bir şairi, hem de alimi Nizamül Mülk'ün medrese arkadaşlarına yakıştırıyorsa değerli olduklarını biliyor da yakıştırıyordur. Hasan Sabbah'ı da bilen bilir; mel'un bir zekası vardır, iş bilen adamdır, korkusuzdur, mel'un da olsa yiğittir. Alpaslan Sultanımıza geldiğinde daha gençti. Böyleyken Alpaslan Sultanımız'dan yüz bulamadı. Neden dersiniz onu da söylerim. Alpaslan Sultanım'da bir hak vergisiydi, bir konuşmada, bir bakmada karşısındakinin on yıl sonrasını sezerdi, görürdü. Hasan Sabbah'ı kovdu. Hasan Sabbah Halife'nin sarayına gitti... Ordan da yüz bulamadı. Bir de baktı ki Hasan Sabbah Fatımi Halifesi'ne kapılanmış."” (Sepetçioğlu, 2014a: 18).

“Sünbüle, yeni taslar doldurdu. Zebercet yeni mezeler verdi Balçar'ın ağzına, Huri dudaklarını Boğaç'a. Kapının açıldığını, Hasan Sabbah'ın girdiğini, keşisakalından şeytansı gözlerine, upuzun at yüzünden şeytan kuyruğu kaşlarına kadar hesaplı, ölçülü ve kurnaz kendilerini süzdüğünü farketmediler bile. Odada çılgınca oynayan gülücüklerle ipek hışırtıların birden durduğunu, boğulmamak için sustuğunu farketmediler.” (Sepetçioğlu, 2014a: 55).

“Balçar delicesine bağırdığını sandı ama sesi sadece sayıkladı: "Beni öldürecekler bre... kim?

Hasan Sabbah: "Kimse" diye fısıldadı. Az önce Boğaç'ın gözlerine yapışan gözlerindeki şeytan şimdi sesindeydi "Bizde ölüm yoktur. Cennetimiz gibi hayatımız da dünyadadır. Bize inananlar ölmez, onlara ölüm yoktur. Peçenek Hanı. Han bile olsalar... "

Hasan Sabbah kalktı, kızlar da. Boğaç sanki bir görünme gücün çekiminde doğruldu. Balçar, oturduğu sedirde çakılıp kalmıştı. Hasan Sabbah uzunlamasına dar pencereyi açtı. Ay ışığı kavuşmuş bir ekim gecesi ne serin, ne sıcak, ikisinin ortası, odaya girdi; Boğaç'ın yüzünden Balçar'a geçti ise de uykulu, düşlü bakışlarını açamadı Hasan Sabbah açık pencereyi gösterdi: "Aşağısı uçurumdur. Atın kendinizi aşağıya. "

Kızlar, dünya cennetine çağırır gibi baktılar. Boğaç Balçar'a döndü. Balçar afalladı düşünde, Hasan Sabbah: "Bize inandıysanız ölüm yoktur" dedi. "Atın!" (Sepetçioğlu, 2014a: 58-59).

“Zebercet, tepsiden ilk tası Hasan Sabbah'a sundu. Sonra Boğaç'la Balçar'a. Balçar almak istemedi; Zebercet'in gözlerine bakınca elleri kendiliğinden tasa uzandı. Hasan Sabbah "Tastaki boza" dedi; "Küpeli Hafız'ın da içtiği olmuştur. Ama bizim bozamıza beng otu karıştırılmıştır, hem de kenevir filizlerinin suyu. Beng otunu bilir misin? Ya kenevirin körpe filizlerinin suyunu? İçin.. asıl cennetimize, asıl yaşayacağımız yere gideceğiz. Onlar bizi orada bekliyor, için.. için.. için karındaşlarını.” (Sepetçioğlu, 2014a: 63).

“Yağmur, Hasan Sabbah'ı anlattı, Balçar'ın ölümünü, Küpeli Hafız'ın vuruluşunu. "Melikşah Sultanımız İltutmuş Bey'le birlikte Küpeli Hafız'ın neden öldüğünü gizli tutmağı kararlaştırdılar. Eceli ile öldü diye duyulmasını uygun gördüler. Hasan Sabbah'ın gücünün yayılmamasını, adam yerine konulmamasını uygun gördüler. Süleyman Bey'le sana işin iç yüzünü bir ben arılatacaktım. Heyyvah ki heyvah. Benim bu karabaşımı nasıl taşlar altında ezmezsin şimdi?” (Sepetçioğlu, 2014a: 236).

“"Haşhaşı kes de bak ne olur? Vardı gitti Süleyman'a diyelim, tam hançeri çekti, vuracak. Birden haşhaşsızlık canına tak derse ne olacak, ha?. Salak! Kanını temizlemeli onun; bu Hasan Sabbah ilacıdır, ondan eyi mi bileceksin?” (Sepetçioğlu, 2014a: 264).

“Ersagun Bey: "Sadece bizim, Selçuklu'nun mu hesabı kitabı var sanırsınız? Selçuklu'dan başkalarının da var: Bizans'ın, Bizans'ın ötesindekilerin, Hasan Sabbah'ın, daha aklımıza gelmeyenlerin. Bir de Tanrı'nın hesabı kitabı var ki en doğru olanıdır, en şaşmayı Bunu sezebilmek, bunu iyi ölçebilmek gerek. Tanrı'nın hesabı kitabı Alpaslan'ın da Melikşah'ın da erken, vakitsiz ölümlerini kaydetmiş, bunun için Hasan Sabbah'ı ortaya çıkarmış. "

"Süleyman Bey'in ölümüne ne demeli?" Çaka Bey, huzursuzluğunun tedirginliğinde sormuştu; "Süleyman Bey'in ölümünü de Hasan Sabbah'a yükleyemeyiz ya! Belki Melikşah el altından hazırladı? (...) "Ben bir şey istemiyorum; durum istiyor. Toprak çöküyor dedim, göğnümüş dedim. Hasan Sabbah Nizamül Mülk'ü vurdurdu.. İşin aslını öğrenemedim ama Melikşah'ın zehirlendiği söyleniyor."” (Sepetçioğlu, 2014b: 88-89).

“Yağmur Bey'i Alamut'da iyi karşılamamışlar, o zaman Çindeydim ben; olsaydım... Yağrıur Bey'i, Yağmur Bey'e layık ağırlatmaz mıydım? Ama niye Yağmur Bey kalemize davetsiz geldi, uğrular gibi geldi, can alıcılar gibi? Hasan Sabbah Efendimiz'in canı ulu varlığa eş olduğuna göre almak istediğin can kimindi?”” (Sepetçioğlu, 2014b: 213).

“Yağmur Bey'in göz pınarları şişti; ciğerlerindeki yaban hava göz pınarlarından sızdı herhal ki gözleri sulandı; yoksa göz damarları mı çatlıyordu? Salih Dai, çatlamış göz damarlarıyla, kırılmış camların ardında puslara, sislere geri geri gidiyordu. Sesi de oralardan geldi:"Alamut Kalesi'ndeki çayıtlannızı söyleme.. pek ala, biz bulmasını biliriz. Söyle bakalım Yağmur Bey, Urumeli'nde Yeseviler türedi, ne yapmak isterler biliriz. Alplarınız erenleriniz, alperenleriniz, Dernekleriniz.. onları da biliriz. Duyduk ki Kurtçular çıkmış şimdi de. Kimlerdir? Kime bağlıdırlar?”” (Sepetçioğlu, 2014b: 216).

2.5.2.3. Rafızılık

“Ebubekir'le Ömer'in halifeliklerini yadstyanların Ali'ciliğin mensubları için “Bırakan” anlamında Arapça rafız ve rafaza sözcüklerinden türetilmiştir, Ebubekir'le Ömer'i bırakanlar anlamındadır. Bunların halifeliklerini tanımayarak

Ali'ye aşırı bağlılık gösteren bu anlayış, Yahudi asıllı İbni Seb'e'nin düşüncelerinden türemiştir. Bundan ötürü Rafizilik, Şiiliğin bir kolu sayılmaktadır. Rafiziler Hz. Peygamber Muhammet'ten sonra Ali'nin halife olması gerektiğini ileri sürerler ve bu yüzden Ebubekir'le Ömer'in halifeliğini yadsırlar. Daha sonra bunları izleyen halifeler Osman ve Muaviye'yi de yadsıyan Rafiziler Tanrının Ali'de belirmiş olduğunu, onun ölmeyip yeniden dünyaya geleceğini de ileri sürmüşlerdir. VII. Yüzyılın ortalarında ileri sürülmüş olan bu düşünceler Batınlık disiplini içindedir. Kaldı ki Rafizilik, Batınlık, Şiilik ve Alevilik deyimleri, temelde, aynı anlayışta olanları dile getirir.” (Hançerlioğlu, 1975:531).

Orhan Hançerlioğlu'nun da belirttiği gibi Rafizilik de Alevi-Şiilik veya Batınlık gibi Şia'nın bir kolu olarak değerlendirilebilir. Hatta bazı araştırmacılara göre “Rafizi” terimi Şiiler için kullanılmaktadır.

Mustafa Necati Sepetçioğlu “Kilit” isimli romanında Rafiziler'in Şii olmaları sebebiyle Sünni olan Selçukluyu sevmedikleri hatta devletin kuruluş aşamasında çeşitli bölücü faaliyetlerde bulduklarını ileri de sultan olacak olan Alpaslan'ın dilinde şu şekilde ifade etmiştir:

“Daha çok genç beyler sözün nereye vardığını anlamışlardı. Afşın ve arkadaşları daha dikkatli oldular.. Yakutlu Bey, Sav-Tekin'e "Bunu da nerden çıkardın?" diyormuş gibi baktı. Alpaslan'ın kaşları çatıldı: "Eyi.." dedi. "Söz buraya vardıysa, ne düşünürüm anlamanızı isterim. Ben derim ki, biz Selçuklu'yuz; Selçuklu, Oğuzlu'nun hasıdır derim. Devlet kuruyoruz, devlet! Çobanlık yapmıyoruz, sürü gütmüyoruz. Devlet birlikle olur; birliğimiz dinimiz olmalıdır, varacağımız yerdekiler bizim soyumuzdan gelmediğine göre başka şekil düşünür müsünüz? Öyleyse İslamız! Rafiziler, Batınlık bilmemnelik yok; bölücülük tanımıyorum. Kim ki İslam Selçuklu'yu bölmek için mezhep çıkarır, helak oluna.. Bu böyle biline, dışına çıkılmaya. Gelgelelim gittiğiniz yerlerdeki din adamlarına, ilim adamlarına iyi davranın; her Rafizi'yi hemen yok etmeyin.. Küpeli Hafızın adamları hangi kılıkta karşınıza çıkar bilinmez; her gittiğiniz yerde Küpeli Hafız'ın bir adamı vardır bakarsın, Rafizi'

kılığına da girmiş olur. Şimdi, dediklerimi dedim sizlere. Varın gidin. Yarın toy düğün bitmeden her biriniz ordunuzu alıp gidin. Öyle bir gidin ki Bizans elçisi gideni sultana gücenmiş de gitmiş bilsin... Afşın'la Ersagun'a gelince... Onlar da..." (Sepetçioğlu, 2012: 229).

2.6. HAYATIN DÖNÜM NOKTALARI İLE İLGİLİ GELENEK VE GÖRENEKLER

Bu bölümde Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun incelenen romanlarında doğumla başlayan, ad verme, çocukluk çağı, evlenmeyle devam eden ve ölümlle son bulan insan ömrünün geçiş dönemleri ele alınmıştır. Bu geçiş sırasında tespitine varılan gelenek ve göreneklerin de incelenmesi yapılmaya çalışılmıştır.

2.6.1. Doğum

Her canlı dünyaya gözlerini açmasıyla yeni bir hayata başlamış olur. Anne karnındayken yeni başlangıca yelken açacağına farkındadır. Böylece doğum olayıyla nesillerin devamlılığı sağlanır. Sepetçioğlu da buna değinmek adına Süleyman Şah'ın, bir taraftan Kılıç Aslan'ın doğumuna sevinirken, diğer taraftan annesinin kaybedilişine üzüldüğünü şu şekilde dile getirmektedir:

2.6.1.1. Kılıç Aslan'ın Doğumu

"Kutlanmış oğlu Süleyman Bey, kucağındaki çocukla Küpeli Hafız'ın yattığı kerevetin ayakucuna kadar yaklaştı yüzü ve gözleri donuktu, ayrıca suçlumsu. Selam veriş de öyleydi. Halbuki Küpeli Hafız'ın selam alışına sevindiği belli oluyordu.. Kutlanmış oğlu Süleyman Bey, Küpeli Hafız'ın ayakucunda: "Oğlum" dedi; "Zor doğdu. Anasını kurtaramadılar. Gecikişim bu yüzden. Adını verin.. mübarek kılın.." (Sepetçioğlu, 2014a: 98).

2.6.2. Ad Verme

Her ne kadar günümüzde çocuklara isimleri doğduktan birkaç gün içerisinde verilse de Türk kültüründe ad verme çok mühim bir olgudur. Osman Kibar ad verme geleneği ile ilgili şu değerlendirmeleri yapmıştır: "*Türklerde -özellikle Türkiye'de*

çocuğa doğumunu izleyen üç veya yedinci gün içinde ad verilmesi, kırklama yapılması yaygın bir uygulamadır. Bu adet bugün de sürdürülmektedir. Eski Türk yaşayışında ise çocuk, gerçek adına ergenlik çağında ve bir beceri göstermesi, yiğitlik yapmasıyla kavuşurdu. Bunun güzel örnekleri Dede Korkud destansı hikâyelerinde işlenmiştir. Seçilen ad öncelikle ölmüş dede-nine veya kardeş adıdır. Yaşayan dede-nine adının da konulduğu görülür. Yöredeki evliya, yadır, ermiş adı da seçilebilir. Ad, eğer sağ ise dede veya başka bir fülle büyüğü; yoksa baba tarafından konulur. Türkiye'de bazı yörelerde kadınların da ad koyduğu gözlenmiştir.” (2005: 23).

Türk kültüründe ad verme bir tören havasındadır. Özellikle Türklerin İslamiyet’i kabulüyle verilen adlar Türülük ve Müslümanlığı yansıtabilecek niteliktedir. Sepetçioğlu “Anahtar” romanında Kılıç Aslan’a ad verme esnasında yaşananları anlatırken, kulağına ezan okumasını gibi çeşitli ritüeller ile bir “folklor olayına” dönüşmesini ve ismin Muhammed Kılıç Aslan oluşunu şu şekilde nakletmiştir:

“Küpeli Hafız belki hayatında ilk defa şaşkındı. Her “şeyi düşünmüştü belki; ömründe hiç bir dünyalının aklına gelmeyecek olanları bile akıl etmişti de bir bu, hem de şimdi; şimdi her şeyi dünyada artık yenedünyalılara bırakmak zamanının geldiğini hissediyorken bir bu, bir bitişin güzel başlangıç olup karşısına çıkması dünya dursa aklına gelmezdi. Fakat işte karşısındaydı. "Fesübhanallah!" Öylece baktı bir süre; uzun atlar uzadı, sular dağlardan denizlere indi, bir yeşil toprakta yeşil umutlar kıvrır kıvrırdı; alabildiğine geniş, alabildiğine ufuksuz. "Aslan" diye fısıldadı: "Kılıçlı olsun bu Aslan .. İltutmuş, Kılıç Aslan olsun bunun adı, ezanını sen oku.. Gücüm yetseydi ben.. kendim.. gücüm yetmeyecek.. Al yavruyu hadi.. "

İltutmuş, yeşil dut yapraklarına ipek böceği sarıyordu sanki, çocuğu Kutlanmış oğlundan öyle aldı. Çocuğun başını yüreğinin üstüne gelecek şekilde sol göğsüne doğru kaldırdı. Kibleye döndü. "Allahu ekber - Allahu ekber - Allaaahu ekber - Allaahu ekber.. "

Ezan doluyordu hücreye sine sine misk gibi amber gibi; kavruk çöl yanığı esmer bir sesle İltutmuş, çocuğa doğru hafif eğilmiş, çocuğu ve kendi sesini kendi yüreğini kibleye vermiş Tanrı'ya varıyordu: "La İlahe İllallah." Çocuk

büyüyordu, ses ululaşıyordu, İltutmuş yücelerde bir yerde; Kutlamış oğlu gölgemsi, Küpeli Hafız erimiş demir ateşinde; oda bir ateşte yunup yaykanmış çal ılığında. Ezan hücrede göz göz...

Ezan yine öyle bitti. İltutmuş ezanı bitirirken çocuğun sağ kulağına iyice eğilmişti. Kavruk çöl yanığı esmer sesi dağımsı bir yumuşama ile "Ya Muhammed Kılıç Aslan? Yaa Muhammed Kılıç Aslan.. Yaa Muhammed Kılıç Aslan. Böyle bilin, böyle yaşa, böyle öl. Adın mübarek olsun, adınla uğurlu ol.." "Hay Hak, huu.." Küpeli Hafız'ın sesi bir son soluktu, İltutmuş'un cümlesini kesti. Zaman durmuştu. Duran zamanın o yanında Küpeli Hafız bu yanında Kutlamışoğlu Süleyman'la İltutmuş vardı. Bir de, birdenbire ağlamağa başlayan Muhammed Kılıç Aslan." (Sepetçioğlu, 2014a: 99-100).

2.6.3. Çocukluk Çağı

Çocuğun doğumundan sonra, gelişimini izleyen; onun ebeveyniyle, ailenin öteki bireyleriyle ve toplumsal çevresiyle ilişkilerini düzenlenmesi, çocuğun korunması, büyütülmesi, giderek bağlı bulunduğu kültürel ortamın benimsetilmesi kısacası değer yargılarına sahip olarak erginlemesine kadar geçen dönem çocukluk çağı olarak nitelendirilebilir. (Örnek, 2000: 147).

Sepetçioğlu Alpaslan'ın çocukluğunu düşünürken onun diğer çocuklardan farklı oluşunu hatta onun varlığıyla birlikte Selçukluların lehine meydana gelen olayları şöyle anlatmaktadır:

"Sarı Hoca, az önce, nasıl birden ayağa fırlayıp kalktıysa, çadırı nasıl arşınlayıp dört döndü ise yine öyle birden duruverdi. Çadırın orta direği gibi, olduğu yerde çakılıp kaldı. Bu çocuk? Yok, bu haylaz, çocuk mocuk değildi; yaşınca değildi... Şurda, çadırın içinde, iki diz üstünde oturmuyordu; çocuğa gülüyordu da çocukça konuşmuyordu. Sarı Hoca farkında olmadan çocuğun doğduğu günü hatırladı: Ali Tekinliler'e yenildikleri yıld. Harezmi'nin öte yanından durmadan Türkmen geliyor, Harezmi'nin bu yanında Ali Tekinliler olsun, Karahanlılar olsun, Gazneliler olsun Türkmenler'i töretmek istemiyorlardı. Bu çocuk doğunca iş değişmişti. Ali Tekin'i yenmişlerdi; Karahanlılar

susar olmuştur, Gazne çekiniyordu. Müneccimler bu çocuk için..? "Pöh" dedi yüksek sesle Sarı Hoca; müneccimlerden nefret ederdi, Allah insana iki göz vermişti; akıl vermişti. Müneccimler ise gözlerini kapayıp konuşurlardı” (Sepetçioğlu, 2012: 8).

2.6.4. Kız Görme (Dünürçülük)

“Geleneksel kesimde, evlenme işine girişme "kız bakma" "kız arama", "kız soruşturma" ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, ilkin akrabalarından, komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak kız aramaya çıkarlar. Bu konuda kendilerine komşuları ve tanışları da yardımcı olurlar. Evlenecek delikanlıya kız aramak, kız bakmak için başvurulan bu âdete "görücülük", "görücüye çıkma" gibi adlar verilir. (Örnek: 2000: 190).

Geleneksel Türk ailelerinde görülen görücülük/kız isteme gibi adlarla bilinen evlilik ile ilgili sistem günümüzde hala devam ettirilmektedir. Evlenme çağına gelmiş erkek daha önce hiç görmediği veya tanımadığı bir kızla aileler aracılığıyla tanıştırtarak evlendirilmesi geleneğidir.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun “Kilit” romanında Alpaslan'ın dilinden anlatılan konu, “Alpaslan'nın Sav-Tekin Bey'den kızı Selcan'ı isteteceğini söylemesi yani dünürçü gönderme olayıdır:

“Babama söyleyeceğim. Selcan kızı Sav-Tekin Bey'den isteteceğim.. Bunun ötesi bu işte..” Afşın gerçekten sevindi. " Uğurlusu olsun hay Alpaslan" dedi. Ersagun da yanlarına gelmişti. Afşın: "Şöyle uygun güne rastlarsa da şanlı şerefli bir toy düğün yapsak... Ama beni o gün kimse tutmamalı, kimse karışmamalı bana.. Keyfimden bir delirmeliyim bir delirmeliyim ki bütün Oğuza ün şan olmalı... Ne baktın hay Alpaslanım, olmamalı mı? Bu Afşın'ın canı sağ olur da Alpaslan'ın düğününü görürse delirmek ne demek, daha öteye varmaz mı sanırsın.. Heyt bre Ersagun... Sen delirmez misin?. "Alpaslan, Afşın'a kızdığını çoktan unutmuştu; Afşın toy düğün lafını eder etmez unutmuştu. Keyifle: "İyiyi" dedi; "Hele o gün gelsin, istediğinden de fazla

delirmen için izin vereceğim sana.. Hadi sana bir söz daha veriyorum; sağdıncım sen olacaksın.” (Sepetçioğlu, 2012: 147).

2.6.4.1. Melikşah’ın Düğünü

Düğün, önemli Türk geleneklerinden biri olmasıyla birlikte, hayatın geçiş dönemlerinde de kendine yer bulur. Bu geçiş evreleri kısaca doğum-evlenme-ölüm olarak sıralanabilir. Düğün: *“Evlenme veya sünnet dolayısıyla yapılan tören, eğlence, cemiyet. Bir olayı kutlamak için yapılan büyük eğlence veya tören.”* (Akalin vd., 2011, 733). Şeklinde tanımlanmıştır. Tanımda da değinildiği üzere bir yuva kurmak adına adım atan kız ve erkek evliliklerini ailesinin tarafından çevreye duyurmak adına yaptıkları bir merasim olarak nitelendirilebilir.

Alpaslan’ın evlatları: Melikşah’ın, Aslanşah’ın ve kızının düğünden ayrıca Kılıç Aslan, Çaka bey gibi Selçuklu beylerinin düğün törenleri Sepetçioğlu’nun incelenen romanlarında nasıl işlendiği eserlerden alınan metin parçalarıyla örneklendirilmeye çalışılmıştır:

“Merv’de yer yerinden oynuyordu, iki ana yolun kesiştiği dört yol ağzındaki geniş meydana davullar döğüyor, çifte naralar vuruyor, zurnalar meydana taşıp Merv’in en uzak sokaklarında dolaşiyor, bahçelerden, dut ağaçlarından geri dönüyor, Merv Suyu’nun tembel akışıyla eğlenircesine suda dalgalanıp meydana yeniden başlıyordu. Çifte diz yere vurup topuk elleyen delikanlılar ayaklarını yerden kesip uçuyor, havada firdolayı dönüyor, yere konmadan bir daha, bir daha uçuyordu. Türküler inceydi. Kızlar, dokudukları ipeklilerden daha hafif, dut yapraklarından daha narin oynuyordu. Köprü’nün öte yanındaki meydana ise cirit çevgana, çevgan guya, guy poloya karışıyordu. Çarşı pazar kapalıydı. Mervliler, Merv’in dışından Rey’den, Halep’ten, Belh’ten, Gazne’den, daha ötelerden gelenler doğudan batıya, güneyden kuzeye ulaşan iki büyük ana yolda karınca misali kaynıyor, meydanlarda bir kendinden geçmiş neşe, eylül sıkıntısına karışan hüznü silip süpürüyordu. Merv kendini kaybetmişti; türkülerde, oyunlarda, eğlencede, geçmiş ve çok uzun sürmüş savaş yıllarının son izleri de siliniyordu. Merv geceleri, donanmıştı; pırıltılar içinde yanıp

sönen kandil ışıklarındaydı. Alpaslan'ın oğlu Melikşah evleniyordu. Karahanlı Tamgaç Han'ın kızı Terken Hatun gelin geliyordu. (Sepetçioğlu, 2012: 217).

“Üç düğün bir aradaydı. Gazne Sultanı İbrahim'in kızı Alpaslan'ın öteki oğlu Arslan Şah'a nikâhlanmıştı. Alpaslan'ın kızı, Sultan İbrahim'in oğluna gelin gidiyordu. Alpaslan'ın ya bitirilecek bir işi vardı; üç düğünü bir araya onun için getirmişti yahut da bir daha vakit bulamıyacaktı. Arada bir üç düğünün bir araya gelmesindeki hikmeti düşünenler, oyunlardan yoruldukça bir köşeye çekilip dinlenirken düşüncelerine cevap arayanlar yok değildi...” (Sepetçioğlu, 2012: 218).

“Alpaslan'ın yüz çizgileri yine savaş sertliğiyle bölünmüştü, gözlerine çifte kartal yuvalanmıştı. "Sizi eğlentinizden ettim." dedi: "Toy düğün vakti, toy düğün vakti olmalıdır. Toy düğünde savaş düşünülmemelidir. Gelgelelim biz devlet idare ederiz.. Vaktimiz daralmışsa toy düğünde de savaş düşünürüz." (Sepetçioğlu, 2012: 224).

2.6.4.2. Kılıç Aslan'ın Düğünü

“Öylece kaldı ve bir müddet kendine gelemedi. Aşağıda davullar zurnalara karışıyordu. Göle doğru yayılan düzlüğün çayırında azgın taylar püskül kuyruklarını firdolayı kıvrıp dörtnala dar karınlarını toprağa veriyor, ciritler uçuşuyordu, İznik, bir haftadır durup dinleniyor, ramazan bayramının ardından geliveren Sultan düğününün tadını çıkarıyordu. Hava sünbüllüydü. Orman diplerinde mor menevşelerin gizli kıpırtısını duyuran bir ince tül, İznik üstünden göle yayılıp göğe ağıyordu. Gayri göğe mi ağıyordu göle mi yağıyordu orası pek belli değildi. Sünbüllü hava orman diplerinde, mor menevşelerin yörelerinde ve yaşlı ağaçların köklerinde, toprağa kokusunu veren su damlacıklarını da topluyordu; yerin altından akan suların tomuruşu, mor menevşelerin terleyişi, yaşlı ağaçların gençleşen soluklan ve kabına sığamayan kaynayan toprak, İznik'in üstündeki buğusunda kıvrır kıvrır ama durgunken azgın tayların püskül kuyruklarında oynuyor, dar karınlarını süslüyor, dört nallarını ateşliyordu; uçan ciritlerde kanatlanıyordu: pır pır...

Bütün bunlar: davullar, zurnalar, davulların zurnaların uzun dağ yollarının kıvrılıp bükülüşünü andıran sesi, azgın taylor ve püskül kuyrukları ve ciritler.. hepsini bir bir yoklayıp hepsine bir bir el süren sünbüllü hava buradan, Sultan Tepesi'nde İznik'e bir baş tacı olmuş bu saraydan; babasından, Türkiye Sultanı Süleyman Şah'tan kalma bu tek haşmetten daha iyi görülüyor, duyuluyor, hissediliyordu. Süleyman Şah?.."Ve ben onun oğluyum hey dağlar hey hey? Hey göller hey hey.. Hey ağaçlar, pınarlar, mor menevşeler hey hey!.. İznik heyy Türkiye!. Ben.. onun.. Süleyman'ın oğluyum, Kılıç Aslanım!.." (Sepetçioğlu, 2014b: 222-223).

2.6.6. Ölüm

Var olan bütün canlıların yok olacağı gibi doğan her insanın da birgün hayatının sona ermesi beklenen bir durumdur. Ölüm sonrası ölen kişinin akrabalarının çabası ile hem kendisinin hem de toplumun inancına gereği yapılan çeşitli gelenek-görenekler vardır. *“Ölünün gözleri kapatılır, çenesi bağlanır, yatağı değiştirilir, karnına bıçak konur; bulunduğu odanın pencereleri açılır, gece ise oda aydınlık tutulur; başucunda Kur'an okunur, yalnız bırakılmaz. Ölü elden geldiğince çabuk gömülmelidir; ancak ikindiden sonra ölenler ertesi güne bekletilebilir.”* (Boratav, 1984:195). Ölen kişi önce yıkanır ve ona bir cenaze merasimi düzenlenir. Ölen kişinin cenaze namazı kılır ve herkes hakkını helal ettiğini yüksek sesle söyledikten sonra defnedilir. Mezarının yeri ve kim olduğunun belirli olması için adı ve kısa bir künye olarak başına bir mezar taşı dikilir. Ayrıca ölen kişinin arkasında konuşulmaz sadece hayır dua edilir.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun incelenen romanlarında ölümle ilgili gelenekler çok fazla yer verilmesine de yuğ töreni yapılmasına değinilmiş ve Peçenekli Demirci Baldur, Çağrı Bey, Sarı Hoca, Alpaslan, Süleyman Şah gibi önemli karakterlerin ölümlerine yer verilmiştir:

2.6.6.1. Demirci Baldur'un Ölümü

“Peçenekli Demirci Baldur'un ölümü Balçar için bir gündönümü oldu. Kegen Bey, babasının ölümünü ilkin Balçar kadar bile anlayamamıştı. Nasıl gün doğar, kuşluğa erişir, öğleyi bulur, ikindiye kavuşur ve nasıl gün batarsa insan

da tıpkı gün gibi, ölene kadar dolanıp dururdu. Ama biri gökyüzünde dolaşmış, öteki yeryüzünde dolaşmış; ama birisi her gün dolaşmış, ötekinin günü belli olmazmış.. Sonunda insan da bir gün batarmış ya. Peçenekli Demirci Baldur, Kegen Bey'in babası Baldur, Balçar'ın dedesi Baldur da sırası gelmiş, bir gün gibi batmıştı. Kegen Bey nasıl olsa bu sonu biliyordu; kendisi de sırası gelince öyle olacaktı. Balçar da, Balçar'ın oğlu da öyle olacaktı. Peçenekli Demirci Baldur'dan öncekiler böyle olmamış mıydı? (Sepetçioğlu, 2012: 121).

2.6.6.2. Sarı Hoca'nın Ölümü

“Ama Merv Suyu'nu sevemiyordu; sevmek istiyordu, ısınamıyordu. Onun için fırsat buldukça Merv' in güneyine inen ana yoldan şehrin dışına çıkar, eski tuğla kümbetleri geçer, dutlukların arasından kıvrılıp küçük tümseğin Merv Suyu'na bakan yamacında çok yaşlı, gövdesi kurtlanmış dut ağacına sırtını dayayıp otururdu. Merv Suyu burada biraz daha güzel görünürdü. Alpaslan burada rahat düşünürdü. Düşünceleri uzar gider, düşünceleri uzayıp gittikçe dinlenir, dinlendikçe Sarı Hoca'yı hatırlardı. Sarı Hoca'yı hatırlamak ilk günlerdeki kadar ağır, kolunu kanadını kırarcasına, halsiz bırakarcasına hırpalayıcı gelmiyordu; Sarı Hoca ölümüyle Alpaslan'ı yalnız bırakmamış, aksine Alpaslan' da daha çok yerleşip kalmıştı.” (Sepetçioğlu, 2012: 185).

2.6.6.3. Sultan Alpaslan'ın Ölümü

“Kalktı. Bir göz açımı içinde otağındakileri süzdü; Sav-Tekin'i, Çavlı'yı... Yakutlu Bey'e hüznle gülümsedi. Gözleri Küpeli Hafız'da takılıp kaldı bir an; "Hepimiz Afşın Bey gibi kaldırıp kendimizi yere çalabiliriz, hepimiz Buldacı Bey gibi Çavlı gibi yerin ayağımızın altından kaydığını, tutunacak bir dalımızın kalmadığını zannedebiliriz. Sultan Alpaslan öldü. Sultan Alpaslansız bir dünyayı neyleyim diye düşünebiliriz.. ya ben?.. Babamın olmadığı bir dünyada nasıl nefes alabilirim, nasıl toprağa toprak, göğe gök diye bakanın?" (Sepetçioğlu, 2014a: 7).

“ Belki yuğ törenini bile beklemeyecekler, belki yuğ törenini fırsat bilecekler. Öyleyse ok yayda hazır olmak gerekir. Dört bir yanımızı pek tutmazsak Alpaslan'ın acısını duymuşuz neye yarar? Alpaslan'ı yaşatmak istiyorsak ulu sultanımızın düşüncelerini gerçekleştireceğiz. Laf bitmiştir artık. Bundan sonra ben konuşacağım siz dediklerimi yapacaksınız... Hepsi bu kadar!” (Sepetçioğlu, 2014a: 11).

2.6.7. Günlük Hayatla İlgili Gelenek Görenekler

“Normları gerek bünyesel ayrımları, gerekse uygulanabilme nitelikleriyle başlıca üç grupta toplayabiliriz. Örfler (yasalar), adetler ve sosyal alışkanlıklar. Bunlar kendi bünyeleri içinde örf, adet, teamül, anane, töre, gelenek, görenek, moda gibi birtakım alt gruplara da ayrılırlar. Bunlar, yaygınlıklarına, işlevlerine ve sosyal değerlerine göre değil, aynı zamanda bölgesel oluşlarına ve sosyal sınıflarına göre da ayrımlar gösterirler.”(Örnek, 2000:122). Yazılı hukuk kurallarının yanında toplumun da kendi belirlediği sözlü gelenekle aktarılan kuralları da mevcuttur. Bu kurallara uymayanlar, kınanır, hoş görülmez ve toplumdan dışlanır. Hatta kimi toplumlarda töreler yazılı hukuk kurallarının bile üstünde tutularak, uymayan kişiler toplumun kendi içinde belirlenen cezalara maruz bırakılır.

Sepetçioğlu, el öpme, helallik isteme, toy geleneği gibi bazı normları incelenen romanlarında ele almıştır:

2.6.7.1. El Öpme Geleneği

El öpme, Türk toplumlarında bir saygı ifadesidir. Özellikle kişi kendisinden hem yaşça hem de bilgi yönüyle büyük insanların, annesi, babası, akrabaları ya da hocası gibi kendi üzerinde emeği olan kişilerin elini öper.

“Kilit” romanının da Alpaslan'ın Sarı Hoca'nın elini öpmesiyle ilgili örnekler verilmiştir:

“Alpaslan keyiflendi.. Uzun hırkasının eteklerini, sıkıca ve tatlı bir çocuk dikkati ile tutarak kalktı. Yumuşak, kuzu derisi çizmelerinin içinde ayakları

uyuşmuştu; karıncalanıyordu. Silkelemek istedi fakat tuhaf ve belirli bir korkuyla vazgeçti. Hemen çıkmak için döndü."Höt! Höt dedikçe kötüleşiyorsun ha.. Soyha; hani el öpme! Dersimizin sonunda bir el öpme beklemez miydik? Unuttun ki gayri ne unuttun ya, ne unuttun.. Gel bakalım, gel dedik.." Alpaslan ne gidiyor ne geliyordu. Utanmış gibiydi ya, bu, el öpmeyi unutmaya utanışına benzemiyordu. Sarı Hoca kaşlarını çattı, suratı gerçekten asıldı; "Gel dedik mi biz, Selçuk Beyi de olsan gelinir.. Ne var eteğinde?.. Getir bakalım.. Getir dendi sana." (Sepetçioğlu, 2012: 12).

"Alpaslan'ın gözlerinde siyah kadifemsi nemli bir ışık dolaştı. "Duyduk. Çağrı Beyim; savaşın sonunda katına varıp elini öpmek dilerim, izin verirsen şimdi de öpeyim..."

Babasının elini öperken bu elin belli belirsiz titrediğini hissetmişti, hele Alpaslan'ın dudakları babasının eline değdiğinde el iyice titredi. Alpaslan'ın dudakları da titredi. Babasının elini öptükten sonra dönüp Sav-Tekin'ininde öptü; bunun için izin istememişti, işi bitmişti; diz yere vurup Çağrı Bey'i selamladı, izin alıp çadırdan çıktı." (Sepetçioğlu, 2012: 162).

2.6.7.2. Helâllik İsteme Geleneği

Helallik isteme özellikle Türklerin İslamiyet'i kabulüyle Ku'an'da kul hakkıyla ölenin affedilmeyeceğinin belirtilmesi sebebiyle çok önemli hale gelmiştir. Bu sebeple kul hakkı her şeyin üstünde tutulmuştur.

Sepetçioğlu incelenen romanlarında helallik isteme geleneğini çeşitli örneklerle eserlerinde yer vermiştir:

"Eve girdiğinde, Sarı Hoca'yı bulamadı. Karısı oruç keyfi erken başlamış bir tatlı aksilikle: "Bilir miyim ben senin Sarı Hocanın nerde olduğunu" diye başlamıştı. "Ben ben olalı bildim mi ki şimdi sorarsın oğlum sen de? Bir sürü adam yetmiyordu, şimdi de bir Küpeli Hafız çıkardı orta yere."

"Küpeli Hafız mı dedin hay kadın ana?"

"Küpeli Hafız dedim, he; n'olmuş Küpeli Hafız dediysek günah mı işlemişiz ki..."

"Küveli Hafız'la mı gittiler?"

"Küveli Hafız'la gittiler he ya. Küveli Hafız aşığı,

Küveli Hafız yukarı, şimdi de ona itibar; yere göğe kondurmaz oldu."

"Eh öyleyse, Sarı Hocamızın bir bildiği vardır ebetteki. Ver elini öpeyim de gideyim gayri.. "

"O da niyeymiş öyle. Bu el öpmeler yeni mi törelendi?"

"Yoo. Savaşa gidiyoruz da hani. Tuz ekmek hakkın geçti bize. Helâllik dileyelim dedik.."

"O ne biçim laf hay oğlum, Alpaslan oğlum; Selçuklu bir bugün mü savaşır oldu? Hele dur bakalım, o lafı ben Çağrı Bey babanın ağzına yakıştırmam daha nerde kaldı ki sen... Çıkar aklından o helâllikleri melallikleri; sırası geldi mi biz kendiliğimizden ederiz bil. Sarı Hocan giderken bir laf dedi. Alpaslan'a söyle ramazanın sekizinde Dandanakan'da bulsun beni, dedi. Ne derneğe gelir bu laf bilsene." (Sepetçioğlu, 2012: 163-164).

2.6.7.3. Toy Geleneği

"Türkler bir bilgiye göre, dinî olmayan yeme içme toplantı ve eğlencelerine toy; bunların dinî olanlarına "şölen" diyorlardı. Şölen kelimesinde büyük ziyafet umumi ziyafet manası vardır. Fakat toy sözünün de aynı manada kullanıldığı olurdu. Totem devrinde her Türk klanının özel totemi olur, klanlar totemlerinin etini yemezlerdi. Ona ok atmaz onu incitmezlerdi. Yalnız yılda bir defa büyük dinî tören yaparak totemi "kurban" ederlerdi. Tabi kurban edilen totem yerine yeni avlanmış bir totem konurdu. İşte totemlerin kurban edildikleri günlerde verilen dinî ziyafetlere "şölen" denirdi..."(Banarlı, 1983b: 45).

"Toy" kelimesi "toplantı-meclis" gibi anlamları içerse de romanda "ziyafet-bayram" anlamında kullanılmıştır. Bir fetih dönüşü, baharın gelişi, düğünler ya da bayramlarda düzenlenen eğlenceli, yemekli toplantıların "toy-şölen"ler Türk toplumlarında yaygın olarak görülmektedir.

Toyun bir örneği Sepetçioğlu'nun "Kapı" romanında şu şekilde anlatılmıştır:

"Kazanlarda kuzuların kaynayışı, sırıklarda danaların çevirmesi, beri yanında kazılmış çukur tandırlarda, gömülmüş küplerde bütün bir budun, kaburganın,

döşün, sağrının kızarışı, ters çevrilmiş saçlarda cızırdayan şıkır şıkır kuş başı et doğraması, toprak çanaklarda dönen kavurmalar.. Amasia, et adına ne varsa varını yoğunu ortaya dökmüş, İris Irmağı'nın yeşiline, kırmızısına, alına moruna sarısına değil bir insanı, ortalamadan şöyle böyle bir canlıyı çileden çıkaran kızarmış et kokulan sinmişti, "De vur kopuza deli yiğit, de vur kopuza teller tıngırdasın.. tıngırdasın da hay babam Suluova üstünden Maden altını, Ibora Boğazı'ndan Etona Derbendi'ni dile getirsin.. dinleyek hele ne yapmışız oralarda neyimişiz biz." (Sepetçioğlu, 2014b: 326).

2.7. HALK BİLGİSİ

Bu bölümde Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun incelenen eserlerinde geçen halk hekimliğinin örneklerinin tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

2.7.1. Halk Hekimliği

Tıbbın veya hastanelerin yaygın olmadığı dönemlerden -ilk çağlardan- bu yana kullanılan gelen halk hekimliği, halkın muhtelif rahatsızlıkları, hastalıkları iyileştirmek adına yaptığı birtakım uygulamalardır. "*Halkın olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince hastalıklarını tanımlama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne "halk hekimliği" diyoruz.*" (Boratav, 1984: 122). Halk hekimliğinin içine sadece çeşitli şifalı otlarla yapılan ilaçlar gelir denemez çünkü kökü şamanlığa kadar giden halk hekimliğinde büyü, sihir, sağaltma gibi çeşitli yöntemler de kullanılmaktadır.

Sepetçioğlu "Anahtar" romanında Küfeli Hafız'ın Sav-Tekin Bey'i iyileştirmek adına yaptığı uygulamaları ele alarak konuya değinmiştir:

"Tekkeye geldiklerinde Sav-Tekin Bey'in yüzünden olanca kanı çekilmiş gibiydi. Küpeli Hafız, Sav-Tekin Bey'i görür görmez: "Hastasın sen Sav-Tekin Bey" dedi, "Olacağı buydu. Afşın'dan korkarken sende başladı. Keşke Afşın gibi içindeki zehri dökseydin" Balçar'ı hemen aşhaneye yolladı; bal, tarçın, beziryağı, nane vesirke getirmesini söyledi. Balçar seğırtip gitti. Küpeli Hafız

Sav-Tekin'i eliyle soydu, Sav-Tekin Bey'in çocuktan farkı yoktu sanki. Yatırdı..." (Sepetçioğlu, 2014a: 39).

"Balçar'ın içeri girmesiyle sustu. Balçar'm elinde geniş bir sini, sinide bakır taslar vardı. Siniye fazladan, bir tabak dövülmüş sarımsak koymuşlardı. Kokusu odayı doldurdu. Balçar, dövülmüş sarımsağı aşhaneden verdiklerini söyledi. Küpeli Hafız Sav-Tekin'in alnını bıraktı. Balçar'ın yere koyduğu sininin başına bağdaş kurup oturdu. Kollarını sığadı. Balçar'ı, Sav-Tekin'i, odayı, tekkeyi ve tekkenin çevresini unutmuş da bütün bunların ötesinde bir yere bağdaş kurmuş bir sesle besmele çekti. Biraz balla biraz sirkeyi, iki kaşık dövülmüş sarımsakla iyice karıştırdı. Koynundan çıkardığı yeşil ipekten dolamayı yırtıp ikiye ayırdı. Balçar'dan kağıt istedi. Ballı sirkeli sarımsaklı karışımı Balçar'ın getirdiği kağıda yaydı, kağıdı yeşil ipek dolamaya koydu. Dolamayı götürüp Sav-Tekin'in alnına iki yan şakaklardan alın ortasına ve alın üstündeki saç diplerine ballı sirkeli sarımsak yapışacak şekilde sardı, iyice sıktı, içinden Bakara Süresi'ni okuyordu. Gözleri yarı kapanmıştı. El işareti ile Balçar'dan sirke tasını istedi. Sav-Tekin'in, sargının açıkta bıraktığı saç diplerini sirke ile ovdu, ovdu, ovdu. Ayet-el Kürsi'yi daha bir gönülden, inanarak okuyarak Bakara Süresi'ni tamamladı. Yine gözleri yarı kapalı idi. Sav-Tekin Bey dalmış gitmişti; kendinde değildi. Küpeli Hafız, borkünü de sıkı sıkıya Sav-Tekin'in başına geçirdi. Küpeli Hafız, tekrar sininin başına bağdaş kurup oturdu. Büyük bir çorba tasına balı, bezir yağını, naneyi, sirke ve sarımsağı döktü. Eline bir tahta kaşık aldı. Balçar'a: "Şimdi sen git" dedi..." (Sepetçioğlu, 2014a: 41).

"Küpeli Hafız, çorba tasına döktüklerini karıştırıyordu. Elindeki tahta kaşık sanki bir çayırı söküyordu, bir toprağı alt üst ediyordu; sanki alt üst ettiği toprağı yumuşatıyor, söktüğü çayırların yerine görünmez tohumlar ekip karıştırıyordu: "Aradığın yurdu sen kendin yapacaksın. Ben, sen, Vasili, bizim gibiler. " Dalgın, kendinden geçmiş uyuyan Sav-Tekin Bey'i gösterdi. "Bunlar çabuk hastalanıyor. Kılıç yorulur. Yorulmayan beyindir. Ne dedim şimdi ben, anladın mı?." Balçar'ın gözleri Küpeli Hafız'ın elindeki kaşıktaydı. Kaşık

tasdakileri hep bir yönde karıştırmıyordu; beş kere sağa doğru dönüp karıştırıyorsa, iki defa sola, geriye dönüp karıştırmıyordu. Kaşığı tutan Küpeli Hafız'ın eli, dirseğinden bileğine kadar beyazımsı sarıydı, bal kıvamında... O zaman Küpeli Hafız kalktı. Ocağın rafındaki gözden iki yumurta aldı. Kırdı; sanlarını ayırıp tastaki bulamaca döktü, yeniden karıştırmağa başladı. Bulamaç iyice ak köpük kesilince tası alıp Sav-Tekin Bey'in yanına geldi. Yorganları açtı. Sav-Tekin'i yavaşça yüz üstü çevirdi. Kafatasında boynun başladığı yerden kuyruk sokumuna kadar belkemiğini önce kurudan, parmaklarıyla ovdu. Sonra bulamaçtan bir parçayı aynı yere boylu boyunca sürdü; başparmaklarını sık sık bulamaca bastırıp yeniden ovmağa başladı. Bütün boynu arkadan, omuz başlarına kadar oğdu. Bir yandan da okuyordu; önce içinden, yüreğinin başından. Sonra sesi, okuduğunu mırıltı halinde odaya döktü. Daha sonra sesi iyice anlaşılır oldu. Amme Suresi'ndeydi; yüreğinin bütün sıcaklığı, bütün inancı dost, müşfik ve yıllarunış bir sevgi ile bulamaca karışıyordu. Öylece devam edip gitti. Sonra, bulamacı avuç içinde eze eze Sav-Tekin'insirtına, beline, boş böğrüne sürdü; avuç içleriyle ova ova bulamacı deriye emdirdi. Bu iş de bitince Sav-Tekin'i çarşafa iyice sımsıkı sardı. Üstüne yorganları örttü. Yorganların üstüne de kıl kepeneği yerleştirdi. Alnında boncuk boncuk terler birikmişti, kaşlarının üstüne doğru sızıyordu, sildi; terleyen alnı yanıverdi. Avucunda kalan bulamaç artıkları terleyip açılan alnı derisini yakmıştı. Gülümsedi yorgunluğunda; "Eyi bakalım Sav-Tekin Bey" diye söylendi; "Senin sırtın da yanacak. Yanacak ki kurtulasın. Az sonra o atamadığın zehir ter olup boşanacak. Seller gibi. Melikşah'ın anadan dedesisin, kurtulman gerek, yoksa sensiz Nizamül Mülk'e dur diyemem, yavaş ol diyemem...(Sepetçioğlu, 2014a: 42-43).

2.8. BAYRAMLAR TÖRENLER KUTLAMALAR

Bu bölümde Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun incelenen romanlarında yer alan kutsal ayların tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

2.8.1. Kutsal Aylar-Günler

Sepetçioğlu “Kilit” romanında Ramazan ayının mayıs ayında, yaz sıcaklarıyla birlikte geldiğini ifade etmiştir:

2.8.1.1. Ramazan Ay'ı

“Mayıs başlarında, Çağrı Bey'le Tuğrul Bey'in de Serahs'a doğru gelmekte olduğu söylentisi dolaştı. Gelen giden olmayınca söylentiler tavsadı. Ramazan ayı gelip çatmıştı. Bir yandan ramazan, öte yandan sıcakların artması, bir kısım söylentilerin doğrulanmaması Serahs halkını işine gücüne, ibadetine döndürmüştü. Sav-Tekin ordusunun başından pek az ayrılıyor; ayrıldığı zaman da evinden dışarı çıkmıyordu. Çağrı Bey'in gönderdiği atları henüz çocuklara dağıtmamış, dağıtması için Alpaslan'a teslim etmemişti. Alpaslan fırsatını bulup soramıyordu.” (Sepetçioğlu, 2012: 150).

2.9. İNANIŞLAR

Bu bölümde Mustafa Necati Sepetçioğlu' nun incelenen eserlerinde geçen inanışları, kader, türbe ziyareti/ atalar kültü, namaz ve oruç ibadetlerine halk inanışlarının tespiti ve değerlendirmesi yapılmıştır.

2.9.1. Kader İnancı

Türklerin, Müslüman olmaları ile birlikte imanın şartları arasında olan, kadere olan inançları daha da güçlenmiştir. Kader inancı, hayır ya da şerrin Allah'tan geldiğine koşulsuz iman etmek şeklinde açıklana bilir.

Türk-İslam sentezini romanlarında işleyen Sepetçioğlu “Kilit” romanında Sultan Alpaslan'ın dilinden kader inancını şöyle ifade etmiştir:

“Şimdiye kadar her biri en az bir Bizans ordusuyla vuruşup yenmiş beyler, Sanduk Bey'in başarısından öylesine sevindiler ki Alpaslan bu sevincin karşısında bir müddet konuşamadı. Konuşmak bu sevinci seyretmekten daha güzel olmayacaktı. Sonunda ayağa kalktı: "İnşaallah" dedi; "Tanrım, ne

yazdıysa onu göreceğiz, ölümden öteye de yol gitmez. Böyledir diye tedbirimizi almamazlık edemeyiz. Şimdi bozulan Bizanslılar, kralın ordusuna varacak. Öyleyse Afşın Bey' in bir haftalık dediği zaman daralacak; Diogenes gözü pek bir kraldır...” (Sepetçioğlu, 2012: 263).

2.9.2. Türbe Ziyareti ve Atalar Kültü İnancı

Türk ve Müslüman toplumlar inançlarına ne kadar sahip çıkıyorlarsa o dinin -geçmişten günümüze- önde gelen şahıslarına da ister hayatta isterse ölmüş olsun, o kadar sahip çıkmaktadırlar. İslam dininde peygamberlerin, âlimlerin veya evliyaların hikmetleri bir ömürle sınırlı değildir. Bu nedenle toplum onların kabirlerini ziyaret eder, onun ruhu ve kendisi için dua ederler. Böylece kabirde yatanların hürmeti için dualarının kabul olacağına inanırlar.

Sepetçioğlu'nun, “Kilit” romanındaki kurmaca kişilerden Sarı Hoca'nın kabrini ziyaretinde Sultan Alpaslan şunları hissetmektedir:

“Ay batmak üzereydi; geç kalmış yıldızlar par par yanıyordu. Dandanakan yolunu tuttu. Yol boyunca Sarı Hoca kulağının dibinde durmadan konuştu. "Ben Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağan" deyip başladı, göçlerden, baskınlardan, demir dağları eriten demir bilekli demircilerden söz açtı. "Devlet" dedi; "Yurt"; dedi; "Selçuklu, Selçukludan sonrakiler, onlardan da sonrakiler.." dedi; "En son yok.." dedi; "En baş var mıydı ki en son olsun." Alpaslan, Sarı Hoca'nın mezarına geldiğinde Sarı Hoca bütün ömründe konuştuklarını yol boyunca söyleyip bitirmişti. Mezar, söyleyeceklerini söylemiş bir insanın tükenmişliğiyle yorgundu; döl dökmüş bir arı beyinin gururuyla dinleniyordu. Alpaslan dinlenmiş bir özlemin huzurunu duydu; rahat, göğsü geniş bir tebessümle güldü. Rey'den ayrılırken de hep bu üç mezarı düşündü; sanki arkasında sağlam tepeler vardı. Sırtını rahatça dayayıp ileriye korkmadan gidebilirdi. Orduya hareket emrini verdiği zaman, hayatında hiç bu kadar huzur içinde olmadığını hissetti.” (Sepetçioğlu, 2012: 257).

Atalar Kültü, ölmüş ataları tazim ve onlar için kurbanlar sunma inanç ve âdetidir. Ölen ataların ve özellikle babaların ruhlarının geride kalanlara iyilik ya da kötülüklerinin dokunabileceği inancı, onlara karşı duyulan minnet duygusu, atalar kültürünün temelini oluşturmaktadır (Artun, 2011: 20). Erman Artun'un izahı örneklendirilecek olursa: “*Atalara saygı "baba hukuku"nun inanç sahasındaki belirtisi olarak görülmektedir. Bunun, sosyal ve iktisadi şartlar dolayısıyla, eski Orta ve Kuzey Asya kavimlerinde bulunabileceği hakkında din tarihi araştırmacılarının düşünceleri Türkler yönünden tarihi kayıtlarla kesinleşiyor. Yukarıda söylendiği gibi, Asya Hunları, Tabgaçlar ve Gök-Türkler çok kere kutsal mağaralar önünde atalarının ruhlarına kurban sunarlardı. Atalara ait hatıraların kutlu sayılması, Türk mezarlarına yapılan tecavüzlerin ağır şekilde cezalandırılmasından da anlaşılıyor.*” (Kafesoğlu,1977: 304). Artun ve Kafesoğlu'nun değerlendirilmesinden de yola çıkarak, Türklerin geçmişten günümüze tek bir atadan türediği ve daha sonra boylara bölünerek dünyaya dağıldığı var sayımına dayanan, Türklerin en eski atalarından en yakındaki ölen büyüklerinin varaklıklarının ve ruhlarının kutsiyetine inanmaları atalar kültürünün temellerini oluşturmaktadır.

Sepetçioğlu'nun incelenen romanlarından özellikle “Kapı” romanında *atalar kültürünün* en güzel örnekleri Kılıç Aslan'ın inancında görülmektedir. Çünkü Kılıç Aslan Selçuklu'yu tembelleştirenin, uyutanın “din ya da tekkeler” olduğu düşüncesini taşımaktadır. Bu sebeple atalarının ruhuna ve onların mirasına büyük bir saygı ve sevgi beslediği romandan alınan metin parçalarında örneklendirilmiştir:

““Siz bana güvenmeyin.. Ben de size.. Güvenmiye güvenmiye bir işin yapılacağına inanmıyorum. Ama herbirimizin güvendiği bir şey vardır. Ortak bir şey... Ben atalarımın ruhuna güvenirim. Ersagun Bey herhalde Alpaslan Sultan'ı unutmamıştır. İltutmuş Bey ise Küpeli Hafız'ı, babasını. Ha bir de Sarı Hoca vardı. Mademki Oğuz'dan gelmedir Çaka Bey'in de hiç değilse Oğuz Han'ın ruhuna bağlılığı olmalı. Öyleyse.. işte güvencemiz. Atalarımızın ruhları da bu Urumeli 'nin Oğuz Boyu'na yurt edinilmesini istiyor, çünkü bunun için öldüler. Öyleyse varımızı yoğumuzu ortaya koymak gerek..” (Sepetçioğlu, 2014b: 122).

“İnanıyor; inanıyor tabiy. İnanmamış bir insan düşünebilir misin sen İnanmamış bir insanın yaşamasına yaşayış diyebilir misin? Herifin bir şeye inanması olmasa toprağa bile basamaz; dedim sana, duydun ağzından, Kılıç Aslan eski atalarımız gibi inanıyor. Kana soya inanıyor. Daha kötüsünü söyleyeyim sana, bu Aslan Baba, bu Ahmed Yesevi dediğiniz hacılar hocalar çeksin elini ayağını Urumeli'den; tekkeler mekkeler kanı uyuşturuyor, soyu çürütüyor başka bir şeye yaramıyor diye bar bar bağırdı bir gün.. Kanı uyuşan savaşamazmış, kanı uyuşan kalles olurmuş.” (Septçioğlu, 2014b: 140).

“Sonra, otağın büyük direğinin dibine gitti yavaşça, orada, başındaki börtü avuçlayıp çıkardı, öteki eliyle yakasını tutup çekti, yırtarcasına; diz çöktü. Başını yukarı doğru dikti; gözleri otağ direğinin en ucuna, en ucunun daha ötesine, otağın tepesini deiecekmiş de direğin ulaşamayacağı yükseklere erişecekmiş gibi çevrildi. Gözleriyle birlikte diz çöktüğü yerden Kılıç Aslan, direk boyu yükselmek istedi herhal. Konuşmadan, dudakları bile oynamadan, kımıldamadan öylece durdu bir süre. Otağın tepesine iğne delikleri açıldı; iğne delikleri ok delikleri halinde genişledi; ok delikleri suda halkalar oldu.. açıldı.. bir an geldi otağ tepesinde gök mavisinde sislerden başka bir şey görememeğe başladı. O zaman, kendi de farkında olmadan: "Babam!.." dedi; "Babamın babası büyük Kutlanmış... onun da babası, ey büyük, ey kutlu atalarım, İznik'e yardım edin; benim için.. ”(Septçioğlu, 2014b: 277).

“Ne ise ki kayısı, ağaçlan, kayısı ağaçlarının arasından mızrak yalnızlığında sivrilen kavaklar vardı da hele Aspuz'a doğru ovanın içilmez kırmızı donmuşluğunu yırtıyordu da Kılıç Aslan az biraz rahatlıyordu. Hiç görmediği halde bu ak dorunuşluğu, yolunmuş kayısı dallarının iskeletiyle yıllar, yıllar çok yıllar önce canlanmış bir sessizliğin ayine benzetiyordu; bir şaman kötü ruhları kovmak için köpürmüş ağzını delicesine açıyordu haykırmadan iniliyordu... bir Kam, bir Baksı, alevlerin ak uçlarına avuç avuç kırmızı serpiyordu: "Atalarım!.. Atalarım!.. Maldiya'yı da haçlılar gibi dize getir!" Baharın mayısı hazirana koşuyordu.” (Septçioğlu, 2014b: 286).

2.9.3. Namaz Oruç İnancı

İslam'ın beş şartından olan namaz ve oruç inancı çok mühim ibadetler arasındandır. Hatta kişi namaza çağırılırken, okunan ezan da “Hayyalessalah” diyerek namaza, selaha yani kurtuluşa davet edilir. Namaza gelen kurtulacaktır. Birçok hadiste namaz için dinin temeli, direği anlamında sözler söylenmiştir.

Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de oruç için de “*Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı.*” (Bakara Suresi:183). Denilerek oruç ibadetinin önemine dikkat çekilmiştir.

Sepetçioğlu, romanlarında Türk-İslam sentezini kurguladığı için İslam inancını Türk geleneklerine romanlarında bolca yer vermiştir. Her fırsatta olay örgüsü içerisinde abdest, namaz oruç gibi ibadetlerinden sıkça söz etmiştir. İncelenen romanlardan alınan metin parçaları bu durumu şu şekilde örneklendirmektedir:

“Söylentiler, haberleşmeler, fısıldaşmalar iftar vaktine kadar devam etti. İftarda unutulur gibi olduysa da teravih namazına kadar yeniden ve daha çok artmış olarak sürüp gitti. Teravih namazından az sonra da Tuğrul ve Çağrı Beylerin, bütün ordu beylerini, savaş görmüş ihtiyarları ve Sarı Hoca'yı meşveret üzere çağırdığını herkes duydu...” (Sepetçioğlu, 2012: 151).

“Sarı Hoca, kerpiç mescide gelince durdu. "Eh, ben şu taş olukta bir abdest tazeleyim", dedi; "Sahura kadar kendimize dönelim; bu günlerde dünya işlerine çok dalar olduk.”” (Sepetçioğlu, 2012: 157).

"İnsanların en yücesi Muhammed Mustafa'nın hicretinin 431' inci yılı" Küpeli Hafız böyle dediye böyleydi. Ramazanın sekizinci günü cumaya rastladı. Belki başka bir cuma olabilirdi. "Başka bir cuma da olsa bu gibi mi olur?" diye düşünüyordu Alpaslan, gün yine dünkü gibi doğmuştu, yine sıcak erken bastırmıştı; güneş doğarken terli doğmuş olmalıydı. Fakat bir şey vardı ki bu cuma sabahında gizliydi. Tek bir kuş sesi duyulmuyordu; gizliliği dinliyor

olmalıydılar. Yel esmiyordu, tekbir yaprak kımıldamıyordu; gizliliği açığa çıkarmamak içinmiş gibiydi. Isınan hava yavaştan çtırdıyordu. Aşağıdaki düzlükte Gazne ordusu, sıcaktan sislenmiş incecik bir beyaz tülbendin altında kıpırdamıyordu. İki gündür ölesiye vuruşmuşlardı.” (Sepetçioğlu, 2012: 167).

“Yatsı namazını beraber kıldılar. Yıllardır hiçbir yatsı namazı, hiç birine-böylesine huzur dolu gelmemişti; namaz boyunca üstlerindeki çadır kalkıp kalkıp inmişti beyaz pamuk yumakları gibi, turna kuşlarının uçuşu gibi bir hafif yumuşaklık çadırın içinde gecelemeğe hazırlanan ağustos sıcağını eritmişti. Yıllardır, ilk defa bir ve beraber kıldıkları yatsı namazıydı.” (Sepetçioğlu, 2012: 262).

2.10. HALK TİYATROSU

Halk tiyatrosu denilince akla karagöz, meddah, ortaoyunu, köy seyirlik oyunları gelmektedir. “Türk Tiyatrosu deyince bundan ne anlıyoruz?” sorusuna verdiği cevapta Metin And girişte şunları söyler: “İlk bakışta Türk Tiyatrosu deyince Türkçe konuşan budunların tiyatrosu anlaşılmalı gerekir. Ancak biz burada çağ ve yer bakımından sınırlamalara gittik, yalnız Anadolu'ya yerleşen Türkiye Türklerinin tiyatrosunu ele aldık. Anadolu Selçukludan başlayarak Beylikler, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyetinin tiyatrosunu gözönünde tuttuk, öteki Türk budunlarını, uluslarını bu kapsamın dışında bıraktık.”(1970: 5). Öyleyse geleneksel halk tiyatrosu dışında kalan Türk tiyatrosu tarihi Selçuklulara kadar gitmektedir.

Her ne kadar bu bölüm halk tiyatrosu başlığı altında değerlendirilmiş olsa da Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun yazmaya ilk olarak tiyatroyla başlaması sebebiyle bu durumu bazı romanlarında sergilemekten geri durmadığı görülmektedir. İncelenen romanlarından “Kapı”da geçen tiyatro metni “Ahiler” tarafından kurulduğu söylenen bir “oyuncu kolunun” Bizans sarayında geçen olayları Kılıç Arslan'a temsil etmesi doğrultusunda metnin bu başlık altında değerlendirilmesi uygun bulunmuştur:

“Bilmem sultanım.. Bilse bilse bunu Karakurt Hafız takımından bir oyuncu kolu gelmiş diye duydum, onlar bilir.”

"Artık oyuncu kollan da mı haberciliğe soyundu?"

"Onu da bilemem sultanım; bu oyuncu kolu Karakurt

Hafız takımından olunca hele benim dilim susar sultanım."

"Ya ben susan dilleri kestirsem?. "

Çavdar Onbaşı'nın, bundan önceki dokuz konuşmasının dokuzunda da ne laf buraya kadar uzamıştı, ne de az biraz uzasa bile böyle bir sona varmıştı.

Çavdar buna rağmen düşünmedi bile; artık hiç de genç sayılmayan, eskisi gibi kıvrak görünmeyen bedenini ancak çekirgelere has bir sıçrayışla kaldırdığı gibi Kılıç Aslan'ın ayaklarına bırakıverdi: "Dilime ne hacet Kılıç Aslan Sultanım, boynumdan kes... Koşup sana Maldiya'nın düştüğü haberini getiremediği için." Kılıç Aslan gülemedi.

"Kalk soytarı!." dedi buruk bir sesle: "Tacik misin sen? Çavuldurdan birinin soytarılığı yakışık almıyor.

"Git, şu oyuncu takımını görelim."

Çavdar Onbaşı'nın oyuncu takımını bulup buluşturması, getirip düzene sokması, takımın da oyunu açması uzun sürmedi. Kılıç Aslan bu süre içinde beylerine de haber salıp çağırtmıştı. Ordu Maldiya'yı sarmış, nasıl olsa bekliyordu. Süryani Patriği'nin Gabriel ile görüşmesi Durasın, Burçak, Kara Budak Beylerin umutlanmasına rağmen boşuna çıktığına, Gabriel'in Patrik'i adam yerine bile komadığına göre yapılacak başka bir şey yoktu. Surlarını döğmek, merdivenler, tahta kuleler dayayıp surlara tırmanmak, gedikler açmak Maldiya'ya tesir etmiyordu; üstelik olan Selçuklu'ya oluyordu: ölen, sakat kalan çürüğe çıkan şimdiden korkulacak sayıdaydı. Bir umut suru boydan boya sarmak, içerdekileri dışarı çıkarmamak, dışarıdan içeriye kimseyi sokmamaktı; bu umut açlıktı susuzluktu içerdekiler için.. kış, kaledekilerin sırtına yüklenirse hele, Maldiya, yalvarmağa başlayacaktı muhakkak.

Ama bahardı. Aylardan mayıstı; hazirana koşuyordu alçak zaman.

"Atalarım! Ulu atalarım! Neredesiniz?"

"Oyun açılısın mı Kılıç Aslan Sultanım?"

Bir Bizans bayrağı, bir çadırın kapısı, çadırla bayrağın arasında adam boyu tahta bir haç.. çadırın kapısında imparatorun işareti boyanmış.. görünürde kimse yok. . Soruyu soran Çavdar Onbaşı..

"Başlasın!"

Çadırın kapısı açıldı. Soldan, sallanan parlatılmış koşumuyla eyer takımı hayli süslü bir ilti, tüysüz zenci bir çocuk çekerek getirdi. Getirdi ama atta pek öyle yürekli bir göz yok, bıraksan uyuyacak cinsten bir beygir. Açılan çadır kapısından yine tüysüz genç yüzü yağız at tüyü parlaklığında kayışlanmış bir genç zenci çıktı. Eğildi iki büküm nerdeyse secdeye varacak.. öylece bekledi. Çadırın kapısından öte yan, aşağıdaki ovanın Aspuz'a doğru bir kısmı buğulanmış ağaçlarıyla görünmekte, demek ki çadır önü göstermelik, içi de ardi da yok.. kapının iki yanından görünen gölgeler var sadece, ardından güneş vurduğu için olmalı. Derken aslında erkek, kadınlığa heves etmiş bir nazlı civelek ses:

"İmparator atam, Bizans'ın aslanı güvenci babam, bu evcenlik neden?"

Secdeye varmak üzere olan genç zenci iyice yapıştı toprağa yüzü koyun. Göbekli, başında bir tahtadan haç, öküz kaburgalarından yapılmış zırhlar içinde, önce Bizans imparatoru çıktı. Çenesi iri, yanakları kırmızı sakallı, burnunda bir kayısı çağlası yapışmış; belinden aşağı bir tahta kılıç sarkmakta ve bir elinde uzun saplı içi oyuk bir su kabağı. Yere yüzükoyun yapışmış genç zencinin sırtına basıp durdu : "Kızım! Anna! Ben, Aleksiyos, senin imparator baban, savaşa gidiyorum! Türkleri -kılıcını çeker gibi yaptı- kılıcım ile doğramağa; -su kabağını kaldırdı- işte bu topuzumla tuz buz etmeğe. . Sen bana gitme diyorsun.. yazık!"

"Hayır, benim imparator babam, gitme demiyorum."

"Ya! Demek git diyorsun.. Yazık!"

"Ben.. "

" Bir imparator kızı bile olsan nasıl git diyebilirsin; nasıl buyruk bu?. -derken zencinin sırtına hızla bastığı için zenci kımıldamıştı- Bu.. bu ne?.. Türkler mi?.. Toprağımı sarsıyorlar şimdi? Mamma miya.. mamma miya.. "

"Baba.. köle; köle bu ayağının altındaki?"

"Hele bir Türkler olmalıydı ki.. neyse. Atım?.. Atım nerede?"

"Orda baba."

"Göüyorum, görüyorum kör müyüm ben? Bir imparatorum, imparator da böyle, Atım! der, öğren."

"Ama böyle, Atım! diye Türkler buyurur babacığım."

"Türkler! Böh.. senin gözünü Türkler bürümüş.. birkaç kelle getireyim de korkun geçsin.. Hele Kılıç Aslan'ın kellesini sana hediye edeceğim."

"Babacığım sen İznik'e gidiyorsun, Kılıç Aslan Maldiya'da değil mi?"

İmparatoru oynayan oyuncu kendi kendine konuşur gibi:

"Ben de onun için gidiyorum ya.. " dedi; sonra sesini yükseltti: "İznik'i aldıktan sonra yıldırımdan beter olup Maldiya'ya düşeceğim Anna; şu kılıcımla -tahta, kılıcını çekerken kılıcı takıldı zorladı- evet işte bu kılıcımla Kılıç Aslan'ın kafasını uçuracağım. Uçan kafasına da şu topuzumu böyle, böyle, böyle indireceğim!" dedi ama uzun saplı su kabağı, genç zencinin kafasına daha birinci vuruşta paramparça olmuştu, imparatoru oynayan oyuncu, bu sırada burnundan düşen kayısı çağlasını da yerden alıp yeniden yapıştırmağa çalıştı .. yapılmayınca da ağzına atıp çiğnedi, yuttu. "Nerde kaldıydım? Hah, topuzda.. top uzum kırılrsa da kılıcım körlense · de yumruğumla Kılıç Aslan'ı atından yuvarlayacağını!"

"Baba bak bir atlı? Haberci mi dersin?"

"Ne habercisi?. Ha, öyle ya haberci bu..." Gelip karşısında secdeye varan haber-ciye çıkıştı: "Ne bu?. Tam sefere çıkarken mi gelinir budala.. daha önce gelseydin ya."

"Haşmetmeab efendim. Kılıç Aslan geldi."

"Ne? Ne? Ne dedin? Kim geldi? Nereye geldi?"

"Kılıç Aslan, İmparatorum, İznik'e geldi."

"Yalaaan!"

"İmparatorumu kör göreyim ki doğru diyorum efendim. "

"Amanin, amanin tutuldu.."

"Babacığım ne var, ne oldu?"

İmparator haberciye haykırdı: "Koşsana salak, hastalandım görmez misin? Git hekimi çağır."

"Ama baba az önce bir şeyin yoktu?"

Vardı. . Benden iyi mi bileceksin. Yurdum için hastalığımı hiçe saydım ben."

"Ya şimdi?"

"Şimdi de hastalığım için yurdumu hiçe sayıyorum ne olacak?"

"Ama babacığım sen imparatorsun?"

"Ay aman, aman ay, bu bacağı.. bu işte.. damla dedikleri illet.. of imparator mimparator dinlemiyor; asıp kesemem ben bu damla illetini. Of bak nasıl katılaştı bacağı.. bak.. bak gördün mü Anna?"

"Haklısın babacığım ama Kılıç Aslan ne olacak?"

"Daha sonra.. daha sonra, yeni bir Haçlı ordusu geliyor biraz da onlar uğraşsın. Maldiya'daymış zaten Kılıç Aslan; Maldiya çok uzak. Hekim nerde.. hekim?"

"Geldi babacığım."

Hekimle iki yardımcısı bu sırada geldi. Üçü de Anna'yı selfunlayıp imparatorun önünde eğildiler. İmparatoru oynayan oyuncu hekime çıkıştı: "Hekim misin hacıyatmaz mısın nesin? Eğilip doğrulacağına bacağıma bak.. bacağıma."

Hekim sağırdı herhal, imparatorun değil Anna'nın bacağına doğru eğildi; imparator kızdı, "Hasta bacak bu, bu hasta bacak sapık.. bana bak." Fakat bacağının hastalığını hatırlayınca oflayıp poflamağa başladı. Hekim şaşırmişti: "Haşmetmeab Hazretleri az önce bacağımız sağladı, hiç bir şeyiniz yoktu, muayene etmiştim."

"Muayene etmişmiş. Sen damla hastalığının keyfi misin? Yoksa hekim misin be adam: o zaman tutmadı da şimdi tuttu. Ay, of, ölüyorum.. Kazık gibi durma herif tedbir al tedbir?"

"Nasıl bir tedbir buyururlar Haşmetmeab efendimiz acaba?"

"Lafa gelince kitab gibi, işe gelince yok.. Bir sedyeye koydur da taşıt içeriye.. durma hadi.

"Hekim telaşlandı. Adamlarına çıkıştı: "Sedye nerde? Sedye.. sedye sedye?"

Hekimin uşaklarını oynayan oyuncular ne yapacaklarını bilemediler; ya pek acemiydiler yahut da oyuncu değillerdi. Anna, adam boyu tahta haçı gösterip akılverdi: "Sedye yok diye imparator babam acı çekemez; haça yatırın da taşıyın."

İmparator itiraz etmek istedi: "Haça olmaz Anna haça... "

"Olur babacığım olur.. Kutsal Meryem' in oğlu sırtında taşımadı mı? Sen de sırtına almış olacaksın, kutsal yük.. "

"Ama ben taşımayacağım, üstüne yatacağım."

"İmparator kutsal da olsa bir yük taşımaz zaten; sırtın değsin yeter. Haçı da seni de askerler taşır."

"Ay.. oy.. of aman.. pekala.. öyle olsun.. Akıllısındır sen."

Uşaklar haçı aldı. İmparatoru yatırdılar. Kaldırdılar. Haçın ve imparatorun kutsallığı birleşince oyuncular huşu içinde gözlerini kapadılar. Taşırırken imparator düştü, farkedemediler. Anna önde çadıra girdiler. Haç sedyeden düşen imparator, ötekiler çadıra girince kalkıp toplandı. Sinsice güldü : "Bu damla illeti işime yarıyor arada, şimdilik kurtuldum. Hele şu ikinci haçlı ordusuyla dövüşün bakalım Kılıç Aslan.. neme gerek, deli miyim de Kılıç Aslan'ın karşısına çıkayım; imparatorum, imparator!"

Kaçtı çadır önünün ardına.

Oyun Kılıç Aslan'ın çok hoşuna gitmişti, belliydi, katılırcasına gülüyordu. Beyleri de Kılıç Aslan'dan farksızdı. Aylar ayı uzayan Maldiya kuşatmasının gerginliğini unutmuşlardı; Maldiya ovasının kayısıli rengi, kayısıli kokusu umut verici gelmeğe başladı. Maldiya kuşatmasının uzayan bütün sıkıntısı, bütün öfkesi, bütün hırçınlığı kahkahalarda kırılıyordu. (Sepetçioğlu, 2014b: 288-294).

2.11. OYUN EğLENCE SPOR

Bu bölümde Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun incelenen romanlarında yer alan oyun ve spor faaliyetlerinin tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

"Türk dünyasında "oyun" kavramını ifade etmek için eskiden olduğu gibi bugün de "oyun" kelimesi kullanılmaktadır. Oyun genel anlamıyla sonucu düşünülmeden, herhangi bir amaca ulaşmaktan çok zevk almak amacıyla girilen, görünürde pratik bir sonucu olmayan bir etkinlik olarak tanımlanmaktadır. Türk Halkbilimi alanında çalışan pek çok araştırmacı ve derleyici de oyun ve çocuk oyunu kavramını değişik açılardan tanımlamıştır. Bu tanımlar da pedagog ve psikologların tanımlarından çok farklı değildir. Oyunun, çocuğun fiziksel, bedensel, ruhsal ve ahlaki gelişmesini sağlayan bir araç olduğunun belirtilmesi dışında farklı bir açıdan kavram analiz edilip tanımlanamamıştır." (Özdemir, 2006a: 21-31).

2.11.1. Güreş

“Türkler’in en eski sporlarından olan güreşi, Türkler ve Moğollar millî bir spor olarak görmüşler, bu ata sporunu bütün dünyaya öğretmişler.” (Gülensoy, 2011: 242). Tuncer Gülensoy’un da değindiği gibi güreş Türkler için çok önemli bir spor faaliyetidir. Türklerin tarih sahnesine çıkmasından beri yapılan gelen bir spor olduğu nakledilmektedir. Sepetçioğlu’nun sıkça söz ettiği güreşin, toyda, düğünde hatta çocuklar arasında da yapılan bir spor olduğu incelenen romanlarından anlaşılmaktadır:

“Demek Alpaslan, kendilerini seyrettiğini biliyordu, görmüştü. Yoksa bu oyunla bir şey mi anlatmak istiyordu. Cirit dururken, yarış dururken, güreş, çevgan dururken, Alpaslan niye bir baskın oyunu oynamayı seçmiş hem de Şahmelik’in Selçuk baskınına oynamıştı? Sav-Tekin Afşın'a baktı. Afşın'ın gözleri başka yerdeydi. "Hele dön bizden yana Afşın oğlum, seni dinlemeliyim bir de!" (Sepetçioğlu, 2012: 61).

2.11.2. Cirit

“Her oyuncunun elinde "cirit" adı verilen 60 cm'lik bir değnek vardır. Ciritler, ince ve hafif ağaçların filizlerinden yapılır. Ciridin yere vurulacak ucu, bıçakla oval hale getirilirken elin işaret parmağıyla tutulan diğer ucu düz kesilir. Oyuncular ciritlerini, tepeden aşağıya doğru yerden kaydırırlar. Ciridi en uzağa giden çocuk, oyunu kazanır. (Özdemir, 2006b: 405).

Yine Sepetçioğlu’nun “Kilit” romanında, Alpaslan’a bu oyunların çocukluğunda Sav-Tekin tarafından öğretildiği aşağıda verilen metin parçasından anlaşılmaktadır:

“Alpaslan, bu iki koca adama bakıyordu, Sav-Tekin'i seviyordu.. Cirit atmasını, yay germesini, ata binmesini Sav-Tekin öğretmişti. Ava götürürdü, at üstünde oyunlar öğretirdi. Sav-Tekin, Alpaslan için uçsuz bucaksız bir ovaydı; dağdı, tepeydi, ormandı, suyu serin derelerdi. Alpaslan, Sarı Hoca'yı da seviyordu. Sarı Hoca Alpaslan için hep bir çadır içiydi; ama onsuz daracak, karanlık, bunaltıcı bir çadır; içinde Sarı Hoca olunca, hele de konuşunca bir

büyürdü, bir genişlerdi, bir yükselirdi ki Alpaslan da şaşardı; Sav-Tekin amcasının kırlarından başka büyük olduğunu, başka güzel güzelleştğini hissedirdi Şimdi ikisi yanyanaydı. Ama niye Sarı Hoca at kokusundan hazzetmediğini söylemişti?” (Sepetçioğlu, 2012: 13).

2.11.3. Çevgan

“Polo, Türklerin çevgan dedikleri ünlü bir oyunudur. Bu, İngilizlerin, Hindistan'da öğrenip, Battıya getirdikleri, atlı bir oyundur. At üzerinde çeşitli yetenekleri artıran, bir asker eğitimi idi. Bu oyun, halk içinde de gençlerin atlı sporu gibi görülmektedir. Böylece gençlerin ata binme yeteneği artırılıyordu.” (Ögel, 1978: 150).

Sepetçioğlu, incelenen romanlarında güreş, cirit ve çevganı birlikte vermiş, Selçuklu eğlencelerde vazgeçilmez sporlardan olduğu olay örgüsü içerisinde sıklıkla anlatılmıştır:

“Demirci'de tekkeye de mescide de ricata da benzeyen basık, alçak tonozlu; incir ve zeytin ağaçlarının gölgesinde serin dört binadan üçünü uzunlamasına kesen konak yerinin tuğla örmeli dimdik geniş kapısının önünde Karakurt Hafız, beyazı kaygan kocaman bir atlama taşının üstüne çıkmış cuma selasını okuyordu; Malazgirt'ten daha doğuya, daha kuzeye güneye ve daha batıya doğru her yerde, mescitte, camide, handa, ribatta yahut tekkede; minareli, güdük minareli, minaresiz; taş üstünde, ağaç kütüğünde yahut tümsekte nice bin Karakurt Hafız cuma selasındaydı; davulun zurnanın kesilmesini, ciridin bitirilmesini, çevganın durdurulmasını, kopuzlu destan okuyucularını susmasını istiyorlardı, oyun vaktinin bittiğini bildiriyorlardı; başka bir dünyaya, başka bir sesle daha sağlam, şu konak yerinin tuğla örmeli dimdik geniş kapısını oyup işleye işleye çağırıyorlardı. Sesler, cuma selaları birbirinden uzak, aralıklı; birbirine el verip perçinlenerek o baştan bu başa, aşağıdan yukarıya ağ ilmiklerinde birbirine bağlanıp, göz göze bütün Urumeli'ni dolanıyordu.” (Sepetçioğlu, 2014b: 146-147).

2.12. HALK MİMARİSİ

Bu bölümde Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun incelenen romanlarında tespitine varılan, konutlar ve mimari unsurlar değerlendirilecektir.

2.12.1. Yapı Teknikleri ve Yerleşik Konutlar

Sepetçioğlu incelenen romanlarında bahsi geçen yapıların nasıl yapıldığını ayrıntılı biçimde anlatmamış sadece Selçuklu mimarisinin çadır biçiminde konik kubbe ve kemerlerin tuğladan yapıldığını örnek metinle dile getirmiştir:

“Yaz sıcakları güze dönüyordu. Merv, Çağrı Bey'in oturduğu şehir olmanın zevkine varıyormuş gibi güze dönen yaz sıcaklarında gerinip duruyordu. Hamamlar yapılıyor, mescitler yapılıyor; camiler, konaklar yapılıyordu. Selçuklunun o eski, o bir zamanlar çoluğunu çocuğunu büyüttüğü çadır mahrutiliği, sivri kemerlerle; tonozlar üstünde çadırımsı kabartılarla taş, tuğlaya dönüyordu. Çağrı Bey'in Merv'i, çarşısından pazarına, dut yapraklarından ipek tezgâhlarına kadar değişiyor, kaynıyor, gelişiyor ve... Büyüyordu. Merv'in doğusundan batısına varan ana yoldan dizi dizi, zırhlı zırhsız çeriler, yüğrük atlar üstünde daha genç gidiyor; Merv'in kuzeyinden güneyine ulaşan ana yoldan dizi dizi, zırhlı zırhsız çeriler, yüğrük atlarına daha dinç dönüyorlardı. Merv uykuya varamıyordu; uyanıklıktan uyanmak yoktu ki...” (Sepetçioğlu, 2012: 186).

2.12.1.1. Konak

“Kilit” romanında anlatılan Çağrı Bey'in bey konağının eskiden Selçukluların konut olarak kullandıkları çadırların sivri bir görünümle çadıra benzediğini örnek metinlerde anlatmıştır:

“Yeni bey konağında sivri kemerler, soğuk bir kış gününün çadırını hatırlatıyor, sivri kemerlerin tuğla örgülerinde sarımsı bir sakal, sarıca bir yüz, sarı ela gözler şekilleniyordu. Sarı Hoca'nın, tuğla donukluğunun cilasında görünüp kaybolan yüzü, Çağrı Bey'in yüzünü andırıyordu. Alpaslan sıtmalı bir

kanın damarlarında üşüdüğünü hissediyordu. Bey evine mi dönmeliydi ki...” (Sepetçioğlu, 2012: 187).

“Geniş meydanın sağ köşesine yan gelip kurulan yeni Bey Konağı büyük oymalı kapısı su işlemeli taş duvarlarıyla bütün bu kaynayışa gizliden gülüyor gibiydi. Aslında bütün bu kaynayışa gizlice gülen yeni Bey Konağı değil, içindeki iki kişiydi; Alpaslan ve Selcan.” (Sepetçioğlu, 2012: 218).

2.12.1.2. Tekke

Sepetçioğlu'nun romanlarında olay örgüsü içerisinde yer verdiği yapılardan biri de tekkedir. Tekkelerin, nasıl yapıldığı ilişkin bilgilere incelenen romanlarda rastlanmamıştır. Yazar Sadece küpeli Hafız'ın tekkesini anlatırken, “Bacası tüten dört köşe bina” veya “Ana yoldan sağa kıvrılan ve dere içine giden, yol üstündeydi” gibi kısa açıklamalarda bulunmuştur:

“Ali, ana yoldan, sağdaki binalara giden dar yola saptı. Küpeli Hafız'ın Tekkesi burası olmalıydı. Sav-Tekin, yanında kendini bile koruyacak hiçbir silahı olmadığı halde hazırlıklı bulunmağa çalışıyor, belli etmeden sağı solu kolluyordu. Böyle bir yolculuğa Alpaslan'ı almalarının çocuğa ne kazandırmış olabileceğini düşünüyordu. Sarı Hoca'nın karısını yanlarına almalarına ise hala bir mana veremiyordu. Bacası tüten dört köşe binanın önünde durdular; ahşapdı. Tekkedekilerden bir iki kişi atları yedeklerine alıp götürdü. Yaşlı, uzun saçlı ve sakallı başkası misafirleri içeri buyur etti: "Efendi hazretleri sizlerle sabah namazından sonra görüşebilecekler" dedi. "Tekkemizin misafirlerisiniz, dilediğiniz şekilde hareket edin gönlünüz incinmesin” (Sepetçioğlu, 2012: 113).

“Küpeli Hafız Bağbaşı Tekkesi'ndeydi. Bağbaşı Tekkesi, aşağı ana yoldan sağa kıvrılan ve dere içine giden, yol üstündeydi, ordan ötede Bezmdar kalesinin ünlü bağları, bahçeleri başlıyordu. Kuş sesinin su sesine, rüzgarın yaprak sesine karıştığı dere içi bağlarının işlerine, sahipli de olsa sahipsiz de olsa, tekkenin adamları yardım ederdi; karşılığında aldıkları emek paylarından

yıldan yıla artan olursa geliri az yahut da daha yoksul tekkelere gönderirlerdi. Şu son on yıldan beri bu böyleydi; Küpeli Hafız'ın kurduğu t re derlerdi, öteden beri mi bu böyleydi yoksa gerçekten mi Küpeli Hafız böyle t re koymuştu bilen yoktu, araştıran da.” (Sepetçioğlu, 2014a: 38).

2.13. HALK MUTFAğI

Bu başlıkta Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun incelenen eserlerinde geçen, yemek kültürü ve sofrada adabıyla ilgili tespit edilen unsurlar ele alınmaya çalışılmıştır.

2.13.1. Yemek Kültürü

İncelenen romanlarda olay örgüsü içerisinde birkaç yerde yemek ile ilgili konuya değinilmiş, ancak çok fazla ayrıntıya girilmemiştir. Ablası Akça kız tarafından  aka için, tavuğun ateşte kızartıldığından, yoğurdun k p rt l p ayran yapıldığından, k l içinde ekmek yapıldığında bahsedilmiştir:

“Ancak Akça Kız dördüncü günü Yağmur'u sorabildi. Ögle güneşi sıcağını dökmüştü, Dere Boğazı'ndan buğulanıp vadi boyunca Zela'ya doğru sıcak yumaklar halkalanıyordu. Akça Kız  aka'ya göstermeden en yağlı tavuğu kesip yolmuş, k z ateşte çevire çevire kızartmış; yağlı yoğurt ezeleyip k p rtm ş, k l içinde pişirdiği bazlamaları bölüp buğusuyla getirip  aka'nın önüne koymuştu. Dört günden beri ilkin  aka'nın yüzünde sarımsı oturan bulut kalkıvermişti; gözleri eski güzelliğinde gülümsemişti: "Kız Akça abam seyran mı buğun nedir anam anam.." Bu da Akça Kız'a yetmişti yeteceği kadar. "He ya seyran  akanı.. niye olmasın.." deyip bir göz a ımınca  aka'yı s zmişt . "Gelir he mi artık? demişti. Sormuştu.  ekinmişti sonunu demekten.” (Sepetçioğlu, 2014a: 131).

“Anahtar” romanında Süleyman şah ile kardeşi Mansur'un birlikte yedikleri yemeği anlatırken, kuş nakışlı ayet yazılı bakır sinide yemek yediklerinden, tutmaç çorbasını kına boyalı tahta kaşıkla içtiklerinden, av eti olarak keklik ve bıldırcın süğlemesi denilen yemek yiyip ayranı tastan içtikleri olay örgüsü içerisinde anlatılmıştır:

“Mansur'u ayıca tuttu. Hatta öğle ekmeğini beraber yedi. İşlemeli kuş nakışlı, ortası çepçevre silme ayet yazılı dövme bakırdan kalaylı kocaman sininin çevresinde Mansur'u karşısına oturttu. Mansur tutmaç çorbasını severdi; kırmızı kına boyasında ışıldayan kaşığının yarı çocuksu bir iştahla çorbaya dalışını; Mansur'un ağzında, dudaklarında sıcak bir lezzetle yavaşlayışını, daha doğrusu lezzetle kaşığın Mansur'un ağzında çorbayı dinlendirişini gözaltından seyretti. Mansur tutmaç çorbasından sonra bulgurlu evelik boranisini de severdi. Gümüşlü sahanda sarı bulgur taneli yeşilin üstüne dökülmüş yoğurda kendisi de imrendi, dayanamadı; Mansur'u seyretmeden yedi ama yine de kardeşinin lokmalarını başka bir tadda çiğnediğini hissetti. Mansur öyleydi; Mansur sevdiğini severdi, sevdiğinden bir dünya lezzeti almanın rahatlığını yaşırdı.. İnandığını da severdi, inandığından da bir dünya lezzeti almanın rahatlığını beklerdi. Mansur'un sevdiği üçüncü yemeği de getirdiler, keklik süğlemesi yanında yumruk iriliğinde bildircin süğlemesi. . Süleyman Bey av eti sevmediği halde Mansur'un dişlerinde biraz da yaban bir iştihâ ile çıtırdayan bildircin kemiklerini ürkütmemek için keklikten bir parça aldı. Mansur, çalkama tasına sarılmıştı. Tasın, yağlı parmaklarından kaymasını önlüyormuş gibi tası avuçlamıştı, dikti tepesine. Tulumda çalkanıp büngüldekte soğutulmuş çalkama, Mansur'un, iki yandan çenesine inceden süzüldü. Mansur, çalkamaya değil dünyaya doyamıyordu herhal, dünyayı iki kulpundan tutmuş, ağzını dünyanın ağzına vermiş içiyor da içiyordu ha. Süleyman Bey Mansur'un en çok yemek yemesini, tası dikip başına, içmesini seyretmekten hoşlanırdı; dünyadan koptuğunu sandığı zamanlar, Mansur'un dünya ile kucaklaşır gibi yeyip içişini hatırladı mı yüreğinde ığıl ığıl bir ılık kabarış sevince dönüverirdi.” (Sepetçioğlu, 2014a: 167-168).

2.13.1.1. Yemeğe Başlamadan Edilen Dua veya Söylenen Sözler

Gelenek, görenek ve adetlerimize göre sofrâ kurulduğunda başta misafirler olmak üzere herkes sofraya davet edilir. Gelmek istememesi veya çekinmesi durumunda gelmesi için ısrar edilir. Ayrıca yemeğe başlamadan önce Besmele çekilir, yemek bittikten sonra da şükr edilir. Bunun güzel bir örneği “Kapı” romanında Sarı Hoca'nın ifadelerinde görülmektedir:

“Sarı Hoca şaşırır gibi oldu. Ali'nin hem hareketini hem sözlerini değerlendirmeğe çalıştığı belliydi. Hemen ardından da "Hay Ali yiğit dön bir bak hele" diye bağırdı. Sonra da: "Hiç... Vazgeçtim... Söyleyecek sözüm yokmuş " deyip kapıyı kapadı. Sofraya oturdu hem düşünceli hem keyifliydi. "Haydi, bakalım" dedi; "Önce karnımızı doyuralım. Ya Allah Bismillahirrahmanirrahim.. Çocuk, çocuk mızımızlanıp durma dedenin ocağı değil ki gönlüne göre aş isteyesin; tutsak mısın, ne bulursan yemelisin..." (Sepetçioğlu, 2012: 108).

SONUÇ

Türklerin tarih sahnesine çıktıkları günden bu günü kadar, millet olma fikriyle hareket ettikleri görülür. Bunu sağlamak adına birçok devlet kurmuşlar ve bütün Türk topluluklarını tek bayrak altında birleştirme düşüncesini taşımışlardır. Şükrü Elçin'e göre “*Tarih boyunca Türk devletini parçalamak ve ortadan kaldırmak amacını güden siyasi, askeri, iktisadi ve kültürel emel ve ihtiraslara karşı millet olarak birlik ve beraberlik içinde olma mecburiyetini unutmamak lazımdır. Bu birlik ve beraberliğin çimentosunu dil, din, âdet ve ananeler, bayramlar, kurduğumuz müesseseler, halk sanatları, oyunlar, müzik ve aynı bayrak altında tarih boyunca devam eden yaşama ülkümüz teşkil eder.*” (1986: 3). Sepetçioğlu, bu birlik ve beraberliği sağlamlaştırmak için bu ülküyü, Türk-İslam medeniyetinin oluşturduğu Anadolu kültürünü Türk tarihini anlatırken kullanmıştır. Geçmişten günümüze renkli bir coğrafyaya sahip Anadolu'nun renklerini ve mânasını incelemek de halk bilimiyle mümkün olmuştur.

Modern edebiyatta tarihi roman türünün yaygınlaşmasıyla birlikte Türk milliyetçiliği düşüncesinin kabul görmesi adına geçmişi tutarlı ve inandırıcı bir şekilde yeniden yazmak gerekti. Ancak Türk tarihini yazabilmek kolay olmadığı gibi birtakım kaygılarla romancılar milli tarih romancılığına fazla ilgi göstermemişlerdir. Çünkü tarihi romanı yazabilmek, tarihi olguyu, bir ansiklopedi resmiyetinden çıkararak, yeniden kurgulamak, senaryolaştırmak, kurmaca kişiliklerle okuyucuya aktarmakla mümkün olabilmektedir. Bu ihtiyaca cevap veren romancı da Mustafa Necati Sepetçioğlu'dur. Mehmet Kaplan'a göre: “*Türk milletinin zengin bir tarihi vardır. Onun her safhası bir şiir, roman veya piyes konusu olabilir. Türkiye'de millet olma şuurunun teşekkül edebilmesi için sanatçılara büyük iş düşüyor.*” (1978, 304). Sepetçioğlu romanlarını “devlet-ebed-müddet” ilkesiyle kaleme almış, dağınık Türk

boylarının birleşerek tarih boyunca devletler silsilesini meydana getirmelerini millet olma inançlarını ve milli kültürü yücelterek anlatmıştır.

Mustafa Necati Sepetçioğlu, yazmaya tiyatro ve hikâye türlerinde başlamış olsa da asıl başarısını 1971 yılında tam da Malazgirt zaferinin 900. yılında “Kilit” adlı romanını yayımlanmasıyla kazanmıştır. “Kilit” romanına büyük anlamlar yüklemiştir. Çünkü “*Sosyal değerler ve inançlar semboller vasıtasıyla temsil edilebilir.*” (Şengül, 2007: 58). Bunun için Kilit bir metafordur, Anadolu’nun kapılarının kilidi. Daha sonra devamında Anadolu’nun “Kapı”sı “Anahtar” romanı ile açılarak, Anadolu Türk yurdu haline gelecektir. Bu sebeple romanda, Türk tarihinde çok mühim bir yeri ve anlamı olan Göktürk Kitabeleri’nde geçen “Ben Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağan” sözünü Sarı Hoca aracılığıyla söyleterek romana başlar. Hatta Sarı Hoca sürekli Tuğrul ve Çağrı Bey’i Kültigin ile Bilge Kağan’a benzetir. Sepetçioğlu’nun asıl amacı Anadolu’nun nasıl Türk yurdu haline gelmesini anlatırken, “Selçuklu Üçlemesi”nde bir nizama inanmış milletin varoluş mücadelesini gençlere ve gelecek kuşaklara anlatmaktır. Tarihi yazmak ve bu tarihi gelecek nesillere aktarmak için yola çıkan Sepetçioğlu’nun romanlarında kullandığı temel kaynaklardan biri de halk bilimi unsurlarıdır. Halk bilimi araştırmacıları bu nedenle Sepetçioğlu’nun eserlerini göz ardı etmemiştir.

Küçük yaşlardan beri yaşadığı toplumun ve kültürün öneminin farkında olan Sepetçioğlu bu mayayı eserlerinde yoğurmasını bilmiştir. Bu bağlamda halk kültürünü çok iyi tanıyan Sepetçioğlu, halkın günlük hayatta kullandığı dil ile edebî, diğer bir anlamda kapalı veya derin denilebilecek metaforik bir dili kaynaştırarak kullanmıştır. Bu kapsamda halkın kullandığı, belli anlamları olan haberleşme yöntemleri: Davulla, mektupla, ulakla haberleşme Sepetçioğlu’nun incelenen eserlerinde görülmektedir. Yine halk şiirini, âşıklık geleneğini ve halk şiirinin türlerini de eserlerinde işlediği; sözlü gelenekte önemli bir yere sahip mani, ağıt ve türkü gibi halk edebiyatı ürünlerini eserlerinde kullanarak bu unsurların kalıcılığını sağladığı görülmüştür.

Sepetçioğlu yazacağı romanın konusunu belirledikten sonra çeşitli araştırma ve incelemelerde yapmak için Anadolu'nun birçok yerine seyahatlerde bulunmuş, gittiği yerlerde kalmış ve halkla ilgili gözlemler yapmıştır. Bu vesile ile halkın sözlü kültür ürünlerinden anlatmalar: Aşk hikâyelerine, Türk destanlarına, destansı anlatımda yer verilen tiplere, motiflere, bağımsız efsanelere, memoralara yer vermiştir.

Yazarın, incelenen eserlerinde destan ve efsanelerle, toplumun duyuş, düşünüş, inanışlarını korumaya ve yaşatmaya çalıştığı görülmüştür. Bunlar, Oğuz Kağan, Ergenekon ve Bozkurt destanları ile Kutlu Dağ, Karacuk ve Anadolu efsaneleridir.

Sepetçioğlu incelenen romanlarında, halkın günlük hayatta sıkça kullandığı atasözleri, deyimler, Ku'an-ı Kerim'den ayetler, ölçülü sözler vecizeler, küfürler ve argo sözler, alkışlar ve karışlar (dua/beddualar), yeminleri (antlar), hitaplar ve nasihatlere gibi kalıplaşmış sözlere yer vermiştir.

Anadolu'nun kapılarının Türklere açılmasıyla birlikte Anadolu Türk yurdu haline getirmenin yolu sadece askeri ve siyasi planlar dışında batıya göç eden Türk nüfusunun manevî ve kültürel yönden desteklenmesi gerekliliği bu anlamda bazı teşkilatların ve tasavvufî kişiliklerin eğitim, dayanışma, birlik-beraberliği sağlaması anlamında önemi vurgulanmış, bu yönüyle Ahmet Yesevi'nin öncülüğünde kurulan Ahilik teşkilatı ve tekke dervişlerinin ehemmiyeti incelenen romanlarda sürekli zikredilmiştir. Dahası Oğuz boylarının birçoğunun Sünni Müslümanlığı tercih etmeleri sebebiyle güçlenmesini, büyük devletler kurmasını istemeyen Hasan Sabbah/ Batinilik ve Rafizîliğin doğurduğu olumsuz sonuçlar ile Hasan Sabbah'ın emriyle işlenen suikastlara yer verilmiştir.

Hayatın geçiş dönemlerini anlatırken, yazar incelenen romanlarında doğumla başlayan, ad verme, çocukluk çağı, evlenmeyle devam eden ve ölümlle son bulan evrelerde halk kültürünün yansımalarını romanlarından ele almıştır. Yeni doğan bir çocuğa ad verirken yapılan ritüelleri Kılıç Arslan örneğinde ayrıntılarıyla anlatmıştır.

Halk bilimcilerin üzerinde en çok durduğu konulardan biri olan Eski Türkler de şamanlar eliyle yürütölen şifalı bitkilerle iyileştirme, sınıkcılık, sihir, büyü, sağaltma

gibi terimleri kendinde barındıran halk hekimliğini olay örgüsü içerisinde aktarmıştır.

Mustafa Necati Sepetçioğlu, halkın milli manevi değerleri içerisinde önemli bir paya sahibi olan kutsal aylar bayramları incelenen eserlerinde ele alarak, anılan dönemlerde halkın neler yaptığını tarihi unsurlar içerisinde değerlendirerek halk kürünün yaşayışını geçmişten günümüze gelen önemli birer öge olduğunu göstermiştir.

Yine kökleri Eski Türklerde şaman geleneğine kadar dayanan inanışları, kimi Türk boylarında önemli bir inanç olarak kabul gören atalar kültürüne eserlerinde sıkça değinmiştir. Gerek İslam dini gerekse Gök tanrı inancından doğan çeşitli ibadet ya da uygulamaları romanlarına alarak Türk gelenekleriyle Müslümanlığın ortak paydalarını okuyucusuna nakletmiştir.

Romanlarına güreş, cirit gibi geleneksel Türk sporlarını, halk mimarisi ve halk mutfağına dair muhtelif unsurları da alan Sepetçioğlu Türk tarihini, Anadolu'nun yurt edilişini anlatmakla kalmamış, Türk kültür tarihini de en sade şekilde romanlarında yoğurarak, çok yönlü, usta bir yazarlık örneği sergilemiştir.

Sonuç olarak, Sepetçioğlu tarihin karanlık sayfalarını aydınlatırken, halkın değerlerini, yaşayış tarzını, milli bir bilinçle okuruna aktarmıştır. Birlik ve beraberliğin temel yapı taşları olan dil, din, adalet, tarih ve ananeler, bayramlar, kurulan müesseseler, halk sanatları, oyunlar, müzik ile aynı bayrak altında tarih boyunca devam eden beraber yaşama arzusunu perçinlemeyi kendisine ülkü olarak gören ve halk kültürünü yazılı eserlerle gelecek kuşaklara nasıl aklanılacağı gösteren usta bir yazardır.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı O (1978) *Halkbilim Terimleri Sözlüğü* (TDK Yayınları, Ankara).
- Aça M (2000) Türk Destancılık Geleneğine Bütüncül Yaklaşabilme ve Alp Kavramı Üzerine Bazı Yeni Yaklaşım Denemeleri. *Milli Folklor* 6 (48): 5-17.
- Akalın vd. (2011) *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük* (TDK Yayınları, Ankara).
- Altuntaş H ve Muzaffer Ş (yayına haz.) (2011) *Kur'an-ı Kerim Meâli* (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara).
- And M (1969) *Geleneksel Türk Tiyatrosu* (Bilgi Yayınevi, Ankara).
- Argunşah H (2007) *Mustafa Necati Sepetçioğlu Sepetçioğlu* Editör: Hülya Argunşah (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Artun E (2005) Halk Kültürünün Gelecek Kuşaklara Taşınması *Halk Kültürlerini Koruma Yaşatma ve Gelecek Kuşaklara Aktarım Sempozyumu* İçel.
----- (2011) *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Baba MO (2001) *Halk Edebiyatı ve Terimleri Sözlüğü* (Güldağ Yayın Dağıtım, İstanbul).
- Balaban T (2014) *Amasya Efsane, Menkabe ve Memoratları (Derleme. İnceleme. Metin)* (Amasya Valiliği İl Özel İdaresi Yayınları, Amasya).
- Banarlı NS (1983a) *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I* (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
----- (1983b) *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II* (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Boratav PN (1969) *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* (Gerçek Yayınevi, İstanbul).
----- (1984) *100 Soruda Türk Folkloru* (Gerçek Yayınevi, İstanbul).
- Çalık E (1993) Mustafa Necati Sepetçioğlu Hayatı Sanatı ve Eserleri. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.
- Çay A (1989) *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz* (Türk Kültür Araştırmaları Enstitüsü,

- Ankara).
- Çeribaş M (2011) *Kırgız Türklerinin Destancılık Geleneği ve Er Soltonoy Destanı* (Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara).
- Çobanoğlu Ö (2003a) *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği* (Akçağ Yayınevi, Ankara).
- (2003b) *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları* Akçağ Yayınevi, Ankara).
- Çotuksöken Y (2012) *Türkçe Dil ve Edebiyat* (Papatyay Yayınları,
- Dundes A (1998) Halk Kimdir? Metin Ekici (çev.) *Milli Folklor* 5 (37): 139-153.
- Elçin Ş (1986) *Folklor ve Halk Edebiyatının Milli Birliğin Oluşmasındaki Rolü* (Türk Ercilasun AB vd., (1991) *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I* (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Ercilasun AB vd. (1992) *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü II* (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Eroğlu E ve Göktan Y (2015) Ahilik Kültürü Ve Geleneksel Sohbet Toplantıları. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2) 5: 339-348.
- Ersoy R (2009) *Sözlü Tarih Folklor İlişkisi Baraklar Örneği (Disiplinler Arası Bir Yaklaşım Denemesi)* (Akçağ Yayınevi, Ankara).
- Erşahin İ (2011) *Halk Kültürü ve Edebiyatı Sözlüğü* (Ötüken Yayınları, İstanbul).
- Gölpınarlı A (1969) *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar* (Gerçek
- Gülensoy T (2011) *Barbar Türkler* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Hançerlioğlu O (1975) *İnanç Sözlüğü (Dinler, Mezhepler, Tarikatlar, Efsaneler)*
- Kafesoğlu İ (1977) *Türk Milli Kültürü* (Boğaziçi Yayınları, İstanbul).
- Kaplan M (1978) *Edebiyatımızın İçinden* (Dergâh Yayınları, İstanbul).
- (2005) *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar III*. (Dergâh Yayınları, İstanbul).
- Karabay M (2007) Mustafa Necati Sepetçioğlu İçin... Editör: Hülya Argunşah (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Kaya D (1999) *Anonim Halk Şiiri* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- (2007) *Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Kıbar O (2005) *Türk Kültüründe Ad Verme Kültürü (Kişi Adları Üzerine Bir Tasnif Denemesi)* (Akçağ Yayınları, Ankara).

- Köprülü MF (2003) *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Oğuz MÖ vd. (2014) *Türk Halk Edebiyatı Elkitabı* (Grafiker Yayınları, Ankara).
- Olpak Koç C (2012) Destan Geleneğinden Tarihi Romana: Tölögön Kasımbek Ve Kırılan Kılıç I, II. *Turkish Studies* 7 (6): 1885-1892.
- Ögel B (1978) *Türk Kültür Tarihine Giriş C. 8* (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Örnek SV (2000) *Türk Halkbilimi* (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Özaydın A (1997) Hasan Sabbâh *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi C. 16*, (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul)
- Özdemir N (2006a) *Türk Çocuk Oyunları C. I* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- (2006b) *Türk Çocuk Oyunları C. II* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Sepetçioğlu MN (2012) *Kilit* (İrfan Yayıncılık, İstanbul).
- MN (2014a) *Anahtar* (İrfan Yayıncılık, İstanbul).
- MN (2014b) *Kapı* (İrfan Yayıncılık, İstanbul).
- Şengül A (2007) Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Romanlarında Bir Anlatım Unsuru Olarak Semboller. Mustafa Necati Sepetçioğlu Özel Sayısı. *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi* 49 (17): 57-66.
- Üçüncü K ve Gökdağ BA (2007) *Başlangıcından Günümüze Türk Destanları*, (Ankara, Akçağ Yayınları).
- Yakıcı A (2007) *Halk Şiirinde Türkü -Tanım-Tasnif-İnceleme-Metin-* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Yardım MN (2013) *Romancılar Konuşuyor* (Çağrı Yayınları, İstanbul).
- Yaşar İ (2011) Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Romanlarında Devlet ve Cihan Hâkimiyeti Düşüncesi. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzincan.
- Yıldırım D (1998) *Türk Bitiği* (Araştırma İnceleme Yazıları) (Akçağ Yayınları, Ankara)
- Yolcu MA (2011) *Balıkesir Yöresi Manileri* (Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları 5 Balıkesir).

DİZİN

- atasözl, xii
abdest, 94, 100, 107, 132
Abdullah Şengül, 147, 152
Abdülbaki Gölpınarlı, 105, 106, 151
Abdürrezzak Efendi, 18
ad verme, xii, 114, 151
Adalar Belediyesi, 15
Afşın, 71, 113, 117, 121, 125, 129, 139
Afşın Bey, 71, 121, 129
ağıt, x, 53
ahi tipi, xi, 77
Ahilik, xii, 11, 76, 100, 101, 103, 148, 151
Ahlat, 24, 43
Ahmet Bican Ercilasun, 48, 151
Ahmet Caferoğlu, 18
Ahmet Hamdi Tampınar, 18
Ahmet Yesevî, xi, 76, 84
Akça Kız, xi, 10, 26, 28, 36, 49, 50, 51, 52, 89, 90, 97, 98, 143
Akşemseddin, 72
Aleksiyos, 135
Alevi, 113
Ali Yakıcı, 47, 152
Alpaslan, xi, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 36, 37, 42, 53, 58, 60, 63, 68, 69, 71, 73, 74, 79, 93, 94, 96, 109, 110, 111, 113, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 128, 129, 131, 132, 139, 141, 142
alperen, 67, 68, 71
Amasia, 41, 125
Anadolu, vi, x, xi, 9, 13, 25, 26, 29, 30, 31, 34, 35, 41, 42, 47, 68, 71, 74, 75, 76, 77, 86, 87, 99, 100, 101, 103, 106, 133, 146, 147, 148, 149, 158
Anadolu Beylikleri, 13
Anahtar, x, xi, vi, vii, ix, 9, 12, 13, 26, 38, 44, 49, 69, 70, 74, 76, 77, 80, 99, 115, 125, 143, 147, 152
Ankara, 14, 15, 150, 151, 152
Anna, 135, 136, 137, 138
argo, xii, 11, 90, 95, 96, 148
Asena, 63, 64
Asım Bezirci, 43
Aslan Baba, 76, 99, 100, 107, 108, 130
Aspuz, 130, 135
Asya, 129
Atalar Kültü, xiii, 129
Atatürk Kültür Merkezi, 16
Atatürk Üniversitesi, 34
Atsız Bey, 38, 39
Aydınlığın Mührü, 20
ayet, 11, 90, 148
Azerbaycan, 109
Bağdat, 40
baksı, 73, 131
Balçar, x, xi, 36, 55, 67, 89, 98, 109,

- 110, 111, 120, 126, 127
Bâtnilik, xii, 108
beddualar, 11, 90, 148
Benim Adım Yunus Emre, 20
Beyaz Güvercin, 21
Bezmdar, 36, 54, 98, 142
bilge (velî) tipi, xi, 72
Bilge Kağan, 9, 99, 131, 147
Bilgehan Atsız Gökdağ, 60, 152
Bizans, x, 20, 21, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 42, 67, 68, 74, 96, 111, 113, 128, 133, 134, 135
Boğaç, xi, 55, 67, 96, 110, 111
Boyun Eğiş, 20
Bozkurt, x, 10, 23, 61, 62, 63, 65, 148
Bu Atlı Geçide Gider, 19
Buldacı, 70, 121
Burçak, 41, 76, 134
Bursa, 14
Büyük Otmarlar, 20
Can Ocağında Pişen Aş, 20
Cevahir ile Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu, 19
Ceyhun, 23, 24, 35, 36, 79, 84
cirit, xii, 11, 56, 69, 118, 139, 140, 139 149
Çağrı Bey, 9, 36, 63, 64, 69, 71, 79, 80, 120, 123, 124, 128, 132, 141, 147, 152
Çaka Bey, 26, 30, 31, 49, 50, 51, 52, 71, 74, 85, 97, 102, 111, 118, 130, 143
Çal İmam, 45, 46
Çalık Buğday, 75, 87, 102
Çardaklı Bakıcı, 20
Çatı, 19
Çavdar Onbaşı, 50, 51, 52, 75, 76, 77, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 101, 102, 104, 134
Çavlı Bey, 30
Çavuldur Bey, 30
çevgan, xii, 11, 118, 139, 140
Çin, 22, 62, 63, 83
Çocukluk Çağı, xii, 116
Dandanakan, 21, 24, 27, 124, 131
Dandanakan Savaşı, 21, 24, 27
Danişmend Gazi, 30
Davutpaşa Ortaokulu, 15
Dede Korkut, vi, vii, 20, 84
Demir Dağlar Sıra Sıra, 21
Demirci, xiii, 9, 61, 62, 77, 101, 120, 140
Demirci Baldur, xiii, 120
Demirci Lisesi, 9
Destan, x, 10, 56, 58, 59, 60, 62, 63, 65, 68, 82, 150, 151
devlet, 9, 16, 21, 22, 25, 39, 42, 59, 68, 70, 77, 83, 113, 119, 146
deyim, xii
dil, 8, 10, 18, 32, 40, 48, 65, 97, 146, 147, 149
dîn, 8, 32, 37, 77, 78, 82, 113, 129, 146, 149
Doğan Kaya, 43, 44, 49, 53, 151
doğum, xii, 114
Döndüler, 19
dual, xii, 11, 28, 97
Durak Han, 21, 95, 96
Durasın Bey, 134
Durdu, 75, 87, 102, 104
düğün, 117
Dünden Bugüne Yarına, 21

Ebemkuşığı, 19
edebiyat, 8, 12, 15, 18, 43, 47, 59, 151
efsane, xi, 81, 88, 150
Elulağı, 75, 87, 102
Eminönü Belediyesi, 15
epik şiir, 58
Ergenekon, x, 10, 31, 60, 61, 62, 65, 75, 104, 148, 150
Erman Artun, 32, 44, 129, 150
Ermeni, 23, 74
Ersagun Bey, 27, 41, 71, 74, 86, 87, 88, 111, 129
Etona, 41, 125
Fatih Üçlemesi, 19
Folklor, 8, 151
Fuad Köprülü, 33, 101
gazi tipi, 68
Gazne, 22, 24, 116, 118, 133
Gazneli, 21, 37, 64, 91
Gece Vaktinde Gündönümü, 19
Geçitteki Ülke, 19
Geldiler, 19
gelenek, xiii, 11, 122, 144
Genelkurmay Başkanlığı, 15
Gökçen, 45, 46, 49, 50
Göktürkler, 60, 62
Gördüler, 19
Güneşin Dört Köşesi, 19
güreş, xiii, 11, 139, 140, 149
Gürganç, 22, 23, 74
Hacı Bayram Veli, 72
Hacı Bektaş Veli, x, xi, vi, vii, 72
Haçlı, 13, 30, 41, 109, 137
Halep, 27, 30, 118
halk, vi, 8, 10, 11, 12, 13, 32, 33, 43, 44, 47, 48, 53, 56, 81, 96, 98, 107, 125, 128, 133, 140, 146, 147, 148, 149
halk bilgisi, 8
halk bilimi, 11, 12, 34, 147
halk Hekimliği, xiii, 125
halk Mimarisi, vi, 10
Hamdullah Suphi Tanrıöver, 20
Hasan Ahi, xi, 77, 101, 102, 103, 104, 105
Hasan Sabbah, xii, 11, 30, 100, 108, 109, 110, 111, 112, 148
Haydarpaşa Lisesi, 15
Hayır Deyiş, 20
Herder, 33
hitap, xii, 99
Hurmaliğın Akdoğanı, 20
İbrahim Erşahin, 47
İbora, 41, 125
İltutmuş, xii, 26, 28, 70, 98, 99, 100, 108, 111, 115, 130
İmam-ı Gazali, 99
inanç, 8, 9, 53, 71, 105, 106, 129, 149
İsfahan, 109
İslam, 9, 20, 26, 67, 68, 70, 71, 72, 75, 76, 80, 103, 106, 108, 113, 128, 131, 132, 146, 149, 151, 152
İslamiyet, 18, 37, 59, 65, 68, 72, 78, 100, 115, 123
İstanbul, 15, 16, 108, 150, 151, 152
İstanbul Milli Eğitim Basımevi Müdürlüğü, 15
İstanbul Üniversitesi, 15
İznik, 29, 30, 119, 130, 136
kader, xiii, 128
kadın (ana) tipi, xi, 78

Kadın Ana, xi, 36, 79, 80
Kadri Özyalçın, 17
Kam, 43, 73, 131
Kapı, x, xi, vi, vii, ix, 9, 12, 13, 19, 30, 41, 54, 71, 75, 86, 89, 103, 124, 129, 133, 144, 147, 152
Kara Budak, 76, 134
Kara Kurt Hafız, 31
Karacuk Dağı Efsanesi, xi, 84
Karakurt Hâfız, xi, 75
Karanlıkta Mum Işığı, 19
Kegen Bey, xi, 21, 55, 65, 66, 67, 93, 96, 120
Kemal Üçüncü, 60
Kıbrıs, 19, 20
Kılıç Arslan, x, xi, xii, 26, 28, 30, 31, 41, 70, 71, 75, 76, 86, 87, 94, 114, 115, 118, 119, 129, 130, 133, 137, 138, 148
Kınık Boyu, 13, 23, 74, 80
Kırım Kırımı, 20
kız görme, xii, 116
Kızılay Genel Müdürlüğü, 15
Kilit, x, xi, vi, vii, ix, 9, 12, 13, 19, 21, 25, 37, 42, 53, 55, 58, 60, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 79, 82, 113, 117, 122, 128, 131, 139, 141, 147, 152
Kilit", 9
Konak, xiv, 19, 141
kopuz, 36, 51, 53, 54, 104, 105
Köprü, 20
Ku'an-ı Kerim, xii, 11, 90, 94
Kutlu Dağ, xi, 22, 82, 83, 148
Kutlu Dağ Efsanesi, xi, 82, 83
Kutsal Kaya, 21
Kutsal Mahpus Ebu Hanife, 20
Kutsal Meryem', 137
Kültigin, 9, 147
Kültür, viii, 8, 14, 16, 32, 150, 151, 152
Küpelî Hafız, xi, xii, 23, 25, 26, 28, 36, 73, 74, 75, 98, 99, 100, 108, 109, 111, 113, 114, 115, 121, 123, 125, 126, 130, 132, 142
aperen (gazi) tipi, xi
Malatya, 30
Malazgirt, 21, 25, 26, 31, 61, 62, 75, 140, 147
Maldiya, 131, 134, 136, 137, 138
mani, x, 43, 44, 45, 47, 48
Mansur Bey, 26, 27
manzum, 43, 47, 56
Marsıvan, 41
Mehmet Ali Yolcu, 44
Mehmet Çeribaş, 58, 150
Mehmet Kaplan, 25, 34, 65, 68, 71, 72, 78, 146, 151
Melikşah, xii, 25, 26, 27, 29, 30, 38, 39, 40, 91, 95, 109, 111, 117, 118, 127
memorat, xi, 88
Menevşeler Ölmeme, 18
Meragalı Abdülkadir, 20
Merv, 24, 69, 118, 121, 141
Mevlâna, 72
Mısır, 41, 109
millet, 8, 9, 32, 56, 106, 146
Muazzam Hanım, 15
Muhammed, 29, 70, 115, 132
Muhsin Karabay, 9
Mustafa Necati Sepetçioğlu, x, xi, vi, vii, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 31,

- 32, 35, 36, 37, 41, 42, 43, 44, 47, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152
- Musul, 109
- Müslüman, 22, 40, 65, 67, 70, 73, 77, 83, 94, 109, 128, 131
- namaz, xiii, 132
- nasihatler, xii, 99
- Nebi Özdemir, 138, 139, 152
- Necip Fazıl Kısakürek, 15
- Nizamül Mülk, 40, 109, 112, 127
- Oğuz, x, 10, 27, 33, 43, 44, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 68, 75, 91, 130, 148, 151
- Oğuz Kağan, x, 10, 58, 59, 65, 68, 148
- Orta Asya, 13, 25, 61, 75, 100, 103
- oruç, xiii, 132
- Osman Kibar, 114
- Osmanlı, 13, 19, 34, 37, 133
- oyun, vi, 10, 43, 58, 134, 138
- ozan, 43, 104
- Ölmezbey, 52, 85
- Ölüm, xiii, 120
- Ömer Hayyam, 108, 109
- Ömer Seyfettin, 17
- örf, 13
- Patrik, 134
- Peçenek, x, 21, 55, 65, 67, 97, 110
- Pelit Ana, xi, 45, 46, 47, 49, 50, 80, 81
- Porsuk Bey, 27
- Porsuk Çayı, 71, 94
- Pertev Naili Boratav, 34, 44, 48, 49, 57, 81, 82, 97, 120, 125, 150
- Rafizîlik, xii, 11, 25, 112
- Ramazan Ay'ı, xiii, 128
- Reşit Rahmeti Arat, 18
- Rey, 108, 118, 131
- roman, vi, 9, 10, 12, 13, 16, 17, 25, 30, 65, 89, 96, 146
- Romanos Diogenes, 96
- Rusya Rusya Dedikleri, 20
- Sabır, 19
- Sarı Hoca, xi, xiii, 9, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 35, 58, 60, 69, 73, 74, 75, 79, 82, 92, 94, 95, 97, 107, 109, 116, 120, 121, 122, 123, 130, 131, 132, 139, 141, 142, 144, 145, 147
- Sav-Tekin, xi, 22, 24, 25, 27, 28, 36, 42, 53, 69, 71, 73, 74, 79, 82, 83, 93, 94, 113, 117, 121, 123, 125, 126, 128, 139, 142
- Sedat Veyis Örnek, 12, 116, 122
- Selçuk Üniversitesi, 16, 158
- Selçuklu, x, xi, vi, vii, 9, 12, 13, 18, 21, 23, 26, 27, 28, 30, 31, 39, 40, 64, 68, 73, 74, 77, 91, 95, 98, 99, 108, 109, 111, 113, 118, 124, 129, 131, 134, 140, 141, 147
- Semerkant, 76, 84
- Serahs, 128
- Sesler ve Işıklar, 20
- Sivas, 14
- Sofya, x, 55
- Son Bloklar, 20
- Sonsuza Uzanan Taşlar, 20
- Sosyal Sigortalar Kurumu, 15

spor, vi, 10
Sultan Alparslan, xiii, 21, 121
Sultan Veled, 72
Süleyman Şah, x, xi, 26, 27, 28, 29, 38, 39, 40, 41, 68, 69, 70, 75, 95, 99, 111, 114, 116, 119, 120, 143, 144
Şahmelik, 21, 139
Şeyh Bedrettin, 19
Şeyh Edebali, 72, 99
Şökli, x, 38, 39, 40
Tanrı, 9, 17, 29, 59, 60, 62, 63, 65, 72, 75, 85, 98, 106, 111, 115, 131, 147
tarih, xi, 8, 9, 11, 13, 32, 33, 43, 139, 146, 149
Tarsos, 70
tekke, xiv, 142
Tercüman, 16, 18
Timur ve Yıldırım Beyazıt Üçlemesi, 19
tip, xi, 65
tiyatro, 9, 11, 17, 31, 133, 147
Tokat, 10, 14, 29, 35
toy, 11, 103, 113, 117, 119, 122, 124
Toy, xiii, 119, 124
Tuğrul Bey, 9, 71, 79, 80, 82, 94, 128, 132, 147
Tuğrul Balaban, vi, viii, x, xi, xii, vi, vii, 82, 88, 150
Tuncer Gülensoy, 139, 151
Turna, 45, 46, 49, 50, 51, 81
Tutuş, 39
Türbe, xiii, 131
Türk, x, xi, vi, viii, xi, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 25, 26, 32, 33, 37, 41, 43, 47, 48, 54, 56, 58, 59, 60, 61, 63, 65, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 76, 77, 78, 83, 91, 94, 99, 100, 101, 103, 106, 114, 115, 117, 122, 124, 128, 129, 131, 132, 133, 138, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152
Türk Dili ve Edebiyatı, x, xi, vi, 15, 150, 152
Türk Ocağı, 15, 34
Türk Yurdu, 34
Türkçülük, 34
Türkiye, 16, 18, 19, 33, 61, 70, 103, 108, 114, 119, 133, 146, 151, 152
Türkmen, 27, 39, 40, 47, 62, 64, 116
Türkoloji, 18
türkü, x, 47, 48, 50, 51, 152
ulak, x, 42
Uluğ, 22, 83
Uygurlar, 83
Üçler Yediler Kırklar, 19
Ve Çanakkale Üçlemesi, 19
vecize, xii
Virma, x, 55, 88, 90
Yada Taşı, 22, 83
Yağmur Bey, 26, 52, 89, 109, 112
yeminler, xii, 98
Yeniçağ, 16
Yesevîlik, xii, 106
Yunus Emre, 20
Zile, 14, 16, 29
Ziya Gökalp, 33
Ziya Paşa, 33

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı: Mehmet Emin ERGEN

Uyruğu: T.C.

E-posta: mehmedergen@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lise	Niğde Anadolu Lisesi	2002
Lisans	Selçuk Üniversitesi	2007
Yüksek Lisans	Nevşehir HBV Üniversitesi	Devam ediyor

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2009	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Bilg. İşl.
2013	Nevşehir HBV Üniversitesi	Bilg. İşl.

